

Збірка казок та оповідань до Програми занять з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх у регіонах України / Виноградова О.А., Журавель Т.В., Лозован О.М. За заг. ред. Т. В. Журавель; – К.: "Версо-04", 2005. – 75 с.

Видання підготоване у рамках проекту Всеукраїнського громадського центру „Волонтер” „Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх України” (за підтримки Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту та Представництва Дитячого Фонду Об’єднаних Націй в Україні – ЮНІСЕФ).

Рецензенти:

Безпалько О.В.
Кондратюк Т.В.

Дана збірка зацікавить перш за все спеціалістів притулків для неповнолітніх та центрів медико-соціальної реабілітації для неповнолітніх, а також фахівців спеціальних закладів для неповнолітніх, представників державних та громадських організацій, педагогів та психологів, що працюють з неповнолітніми за напрямом формування здорового способу життя.

У збірці подано Програму профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх затверджену Міністерством України у справах сім’ї, дітей та молоді наказом № 692 від 05.11.2004р. та рекомендовану Республіканському комітету у справах сім’ї та молоді АР Крим, службам у справах неповнолітніх, центрам соціальних служб для молоді обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з метою запровадження відповідних занять з вихованнями притулків для неповнолітніх, центрів соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх та інших закладів їх соціального захисту.

Також подано інформацію про метод казкотерапії та можливості його використання під час роботи за Програмою, а також добірку казок за трьома напрямками: казки та оповідання, спрямовані на формування загальнолюдських цінностей; казки та оповідання, спрямовані на формування здорового способу життя; казки та оповідання, спрямовані на попередження ризикованої поведінки.

Координатор проекту від ЮНІСЕФ – Олена Сакович

Надруковано за сприяння Представництва Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні

ЗМІСТ

Передмова

Застосування методу казкотерапії у профілактичній роботі

Казки та оповідання, спрямовані на формування загальнолюдських цінностей

Казки та оповідання, спрямовані на формування здорового способу життя

Казки та оповідання, спрямовані на попередження негативних явищ

Програма профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх

ПЕРЕДМОВА

Комітет ООН з прав дитини на своїй 31-й сесії, засідання якої проводилося у відділенні ООН у м. Женева (Швейцарія) 25-27 вересня 2002 р., розглянувши Другу періодичну національну доповідь про реалізацію Україною положень Конвенції ООН про права дитини, дав рекомендації щодо ліквідації дитячої бездоглядності та безпритульності, вживання алкоголю, тютюнопаління, наркоманії серед неповнолітніх. Висловивши занепокоєність зростанням кількості дітей та підлітків, що вживають наркотики, алкоголь, кількістю підліткових абортів, поширеністю ВІЛ-інфекції та інфекції, які передаються статевим шляхом, серед дітей та підлітків, Комітет рекомендував країнам вжити негайних заходів, щодо зниження загрозливих тенденцій.

Всеукраїнський громадський центр „Волонтер” виступив з ініціативою запровадження системи підготовки спеціалістів притулків для неповнолітніх у напрямку проведення ними профілактичних заходів серед неповнолітніх, що потрапляють до притулків, а Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту та Представництвом Дитячого Фонду ООН в Україні - ЮНІСЕФ підтримано дану ініціативу.

Протягом реалізації проектів 2003-2005 років маємо наступні результати:

- видано тренінговий модуль, спрямований на підготовку спеціалістів притулків для неповнолітніх;
- здійснено підготовку групи психологів притулків для неповнолітніх всіх регіонів України;
- розроблено та подано до друку збірку інформаційних та методичних матеріалів по здійсненню профілактики в умовах притулку,
- розроблено Програму занять з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед неповнолітніх притулків для неповнолітніх у регіонах України, яку затверджено Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді наказом № 692 від 05.11.2004 р. та рекомендовано Республіканському комітету у справах сім'ї та молоді АР Крим, службам у справах неповнолітніх, центрам соціальних служб для молоді обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з метою запровадження відповідних занять з вихованнями притулків для неповнолітніх, центрів соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх та інших закладів їх соціального захисту (додаток 1).

Даний проект є досить унікальним, адже у його реалізації брали участь спеціалісти, що працюють з безпритульними дітьми у всіх регіонах України, а це близько 100 професіоналів, серед яких психологи, соціальні педагоги, вихователі, методисти, директори притулків для неповнолітніх та центрів соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх, а також студенти-волонтери вищих навчальних закладів Київської, Запорізької та Дніпропетровської областей.

У збірці, що пропонується до Вашої уваги, вміщено казки та оповідання, напрацьовані спеціалістами та волонтерами у рамках проекту, та апробовані під час безпосередньої роботи з дітьми різних вікових категорій. Твори спрямовані на

формування загальнолюдських цінностей у дітей, формування у них навичок ведення здорового способу життя та попередження ризикованої поведінки, та можуть стати корисними для практиків під час проведення казкотерапевтичних занять.

Координатори проекту висловлюють подяку всім спеціалістам, що брали активну участь у створенні збірки. Зокрема, спеціалістам приймальника-розподільника для неповнолітніх Головного управління МВС України в м. Києві, притулків для неповнолітніх м. Києва, Київської області, Запорізької та Дніпропетровської областей, а також студентам та викладачам Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова; Запорізького національного університету, зокрема, завідуючій кафедрою соціальної педагогіки Заверико Н.В.; Дніпропетровського національного університету, зокрема, заступнику декана факультету психології та соціології, директору Центру соціальних ініціатив та волонтерства Бондаренко З.П.

Члени методичної ради Всеукраїнського громадського центру „Волонтер” будуть вдячні читачам за відгуки, зауваження та пропозиції, які вони можуть надіслати за адресою:

01030, м. Київ, 30, а/с 260 (Журавель Т.В.); vgc_volunteer@ukr.net.

Журавель Тетяна, координатор проекту

Властивість дитини дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення у нестандартній ситуації – це націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення власного досвіду (Е. Фромм).

Казки люблять всі: і діти, і дорослі. Давайте замислимося, чому? На це запитання можна знайти безліч відповідей. Одна з найголовніших – казки лікують душу, а через душу – зцілюють тіло.

Люди інтуїтивно тягнуться до казки, шукають у ній прихований зміст, щоб заново відкрити у собі те, що вже відомо, але сховано у глибині серця.

Сьогодні слово “казкотерапія” не викликає здивованих поглядів і уточнюючих запитань практичних психологів. Слово знайоме і часто використовується. Казкотерапію використовують скрізь: у дитячих садочках, школах, кризових центрах, лікарнях - скрізь, де діти та дорослі можуть отримати допомогу.

Сьогодні **казкотерапія** – це

- лікування казкою;
- процес пошуку сенсу буття, розшифровки знань про світ і систему взаємозв'язків у ньому;
- процес створення зв'язку між казковими подіями та реальним життям. Процес перенесення казкових персонажів у реальне життя;
- процес активізації особистісного потенціалу та власних ресурсів людини;
- процес об'єктивізації проблемних ситуацій;
- процес покращення внутрішнього та навколишнього світу;
- можливість доторкнутись до таємниці, реалізувати власну мрію, відчуття почуття захищеності.

Найбільше, що може «дозволити собі» жанр казки – це натяк на те, як краще поступати у тій чи іншій життєвій ситуації.

Головний герой у казці – це збірний образ. Дитина може легко ідентифікувати себе з ним та переноситись у ті “далекі-далі”, де відбувається дія. Життєвій вибір, відповідальність, взаємо підтримка, дружба та любов – все, що закладене у казку, може стати власним переживанням дитини та навчити її бачити ситуації, до яких вона звикла у повсякденному житті, дещо по-іншому, діяти так, як вчить казка., адже на прикладі казкових героїв вона вже могла побачити наслідки вірного чи неправильного вибору героїв.

Часто дитина просить своїх батьків або ж вихователів читати їм одну й ту ж казку. Вірогідно, що саме вона найбільш відповідає світосприйняттю дитини на даному етапі і допомагає їй розуміти важливі для себе запитання.

Ознака справжньої казки – добрий, хороший кінець. Це дає дитині почуття психологічної захищеності. Щоб не відбувалось у казці – все закінчується добре. Всі випробування, що випали на долю героїв, навчили їх, зробили мудрими та сильними. З іншого боку, дитина бачить, що якщо хтось чинить поганий вчинок, то обов'язково отримує по заслугам, а гарні вчинки та якості завжди

винагороджуються. В цьому і закон буття - як ти відносишся до світу, так і він буде відноситись до тебе.

Казки вчать берегти здоров'я, ще раз допомагають зробити наголос на загальнолюдських цінностях, на тому, без чого навряд чи людина зможе відчувати себе щасливою.

Діти, як і дорослі, всі різні. До кожної дитини необхідно підібрати свій ключик.

Під час роботи з казкою можна використовувати безліч допоміжних методів та форм: аналіз, вигадкування, малювання, розмальовування, розігрування, ляльковий театр тощо.

На думку Зінкевич-Євстигнєєвої Т.Д., кожна казка має свою неповторність, однак погляд на казкотерапію як на виховальну систему передбачає загальні закономірності роботи з казковим матеріалом.

Структура корекційно-розвивального казкотерапевтичного заняття.

Етап	Призначення	Зміст етапу
1. Ритуал «входження» в казку	Створення на лаштування на спільну роботу. Входження в казку.	Колективна вправа. Наприклад, всі учасники, взявшись за руки, дивляться на свічку.
2. Повторення	Згадати все, що робили минулого разу, які висновки для себе зробили, якого досвіду набули.	Ведучий задає дітям запитання про те, що було минулого разу, що вони пам'ятають, чи використовували вони новий досвід протягом тих днів, поки не було занять, як їм допомогло те, чому вони навчилися минулого разу.
3. Розширення	Розширити уявлення дитини про будь-що	Ведучий розповідає дітям нову казку. Питає, чи хотіли б діти допомогти комусь з героїв тощо.
4. Закріплення	Набуття нового досвіду, виявлення нових якостей особистості дитини	Ведучий проводить ігри, що дозволяють дітям набути новий досвід, здійснює з дітьми символічні мандрівки, перетворення тощо.
5. Інтеграція	Пов'язування нового досвіду з життям	Ведучий обговорює і аналізує разом з дітьми, в яких життєвих ситуаціях можна використовувати той досвід, який вони отримали сьогодні
6. Резюмування	Узагальнити отриманий досвід та пов'язати його з тим, що вже мається	Ведучий підводить підсумки заняття. Чітко проговорює послідовність того, що відбувалось на занятті, відмічає окремих дітей за їх заслуги, підкреслює значимість отриманого досвіду, проговорює конкретні життєві ситуації реальності, в яких діти можуть використовувати новий

		досвід.
7. Ритуал «виходу» з казки	Закріпити отриманий досвід, підготувати дитину до взаємодії у звичному середовищі	Повторення ритуалу “входження” з доповненнями. Ведучий говорить: “Ми беремо з собою все важливе, що було з нами, все, чому ми навчилися”. Діти протягують руки всередину кола , начебто беруть щось, і прикладають руки до грудей.

У наступних розділах ми пропонуємо вам добірку казок та оповідань, які можна використовувати під час проведення роботи за Програмою занять з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх у регіонах України.

Запропоновані казки та оповідання об’єднані у три блоки:

- ✓ спрямовані на формування загальнолюдських цінностей;
- ✓ спрямовані на формування здорового способу життя;
- ✓ спрямовані на попередження негативних явищ.

У кожному блоці казки та оповідання подано за ступінню складності: від найпростіших, які можна використовувати з найменшими дітьми, до філософських казок та оповідань, які практики зможуть застосовувати у роботі зі старшими підлітками, а також під час проведення нарад та семінарів на відповідну тематику з професіоналами, які працюють з дітьми.

До кожного твору підібрано завдання та запитання, які можна опрацювати з групою під час роботи.

Література

1. Вачков І.В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку. — М.: Ось-89, 2001.
2. Гнездилов А.В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балю). — СПб.: Речь, 2002
3. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Практикум по сказкотерапии. — СПб.: ООО «Речь», 2000.
4. Психотерапевтическая энциклопедия. Под ред. Б.Д. Карвасарского. — СПб.: Питер Ком, 1999.

**Казки та оповідання, спрямовані на формування
*загальнолюдських цінностей***

Гіркий мед

Десь серед степу широкого, у глибокій нірці жила собі мишача родина: батько Миша, мама Миша, які піклувалися про родину, любили одне одного та раділи тому, що діти ростуть здорові та розумні, а дітей – маленьких Мишенят - в них було аж десятеро та ще одне, одинадцять, найменшеньке на ім'я Маніпуля. Було воно маленьке, чорненьке, пухнасте, та дуже вже моторне та допитливе і іноді – неслухняне, постійно шукало нових пригод. А треба сказати, дітки, що мишача родина, окрім Маніпулі, звісно, була дуже працьовитою та й друг його найкращий – Ведмежа – так само на місці не сидів, усе щось майстрував, мудрував...

А Маніпуля ну ніяк нічого не хотів робити. Так і називали їх: Маніпулю – Ледачим, а Ведмедика – Дбайливим.

- Чи не час тобі за якусь справу братися? – питає Ведмедик Маніпулю. А той лежить собі у холодочку:

- Та не знаю, за що й братися.

- Гаразд, - озвався Ведмедик Дбайливий. – Підемо горами, підемо лісами, подивимося, як інші живуть. Може й тобі, Маніпуля, якась робота до серця припаде.

Йшли вони, йшли, вже й назад повернули, коли дивляться – під липою вулик стоїть. Заглянули всередину – повно меду.

- Я цього вулика вкраду! – каже Маніпуля. Отак і зробив.

- Що ж, - зітхнув Ведмедик Дбайливий, - то й кради, - зажурився, а собі подумав. - А я ще лісом поблукаю, смачних ягід пошукаю.

Повернувся Ведмедик пізньої пори.

- Ну? Як там мед? Добрий? – питає Ледачого Маніпулю.

- Та я не смакував! Тебе чекав. Стривай, позатуляю лопухами вікна, аби хтось не підгледів, аж потому сядемо до столу.

Взяв собі найбільшу ложку... Зачерпнув медку та мерщій до рота. А Дбайливий Ведмедик їсть собі поважно, смакує:

- Який смачний, а який солодкий, з роду такого меду не куштував.

А Маніпуля Ледачий поспішає, немов на пожежу, злякано оглядається. Муха забринить, а він усе мед мерщій ховає. І вночі не спав. Увесь час йому ввижалося, що бджоли гудуть.

Через день той мед з'їли.

- Такий смачний, такий солодкий, а так швидко закінчився, - посмутнішав Ведмедик Дбайливий.

- Ой, як добре, що скінчився – такий гіркий та недобрий, - повеселішав Маніпуля.

- Це тому, що ти крадене їв – сміється з нього Ведмедик.

- А ти що, дароване їв? – дивується Маніпуля.

- Еге, я їв своє, тому й солодке, - примружив очі хитрий Ведмедик. - Пам'ятаєш, я у лісі смачних ягід залишився пошукати. І ягід назбирав, і бджілкам за наш мед нових вуликів замайстрував.

Лінивий Маніпуля від здивування аж рота відкрив.

- Ну, що, - каже Ведмедик Дбайливий, - то, може знову підеш красти?

- Ні, не піду! – сказав Лінивий Маніпуля. – Більше не хочу гіркокого. Краще теж вулики бджолам ладнатиму!!!

Запитання до казки:

1. Пригадайте, яких героїв казок нагадують вам Ведмедик та Маніпуля?
2. Що їх поєднує та що відрізняє?
3. Чому для Маніпулі мед здався гірким? Чи гарно вчинив Маніпуля?
4. Чи вчиняли ви коли-небудь так, як Маніпуля, та що ви відчували при цьому?

Лозован М.

Поділишся з іншим – і сам ситий будеш

Жило-було на світі скупе і жадібне мишеня. Як ви думаєте, як його звали? Так! Це наш старий знайомий Маніпуля. Жив-поживав, добра наживав. Недарма ж про нього казали: що Бог дав - усе в торбу поклав.

Примостився якимось Маніпуля на пеньку. Поки сніг розгрібав - із сил вибився.

- Яка завійниця! Світу білого не видно-усю галявину геть чисто замело. Як холодно! А їсти дуже хочеться! Певна річ, голод не тітка, проте в мене є окраєць хліба, - втішився Маніпуля.

Дістав з торбини хлібець - смакує. Аж де не візьмись – Горобчик. Гірко плаче. Закоцюб увесь:

- Маніпуля, дай мені, будь ласка, кілька хлібних крихт, - зі вчорашнього вечора й рісочки у дзьобу не мав...
- Не дам! – мало не вдавився Маніпуля. - Самому нічого їсти...

Гірко зітхнув Горобчик. Важко змахнув крильцями та й сховався між гілками - далі від тріскучого морозу, вітру колючого, Маніпулі жадібного, злючого...

А Маніпулі хоч би що! Добряче пополуднав – аж живіт твердий став.

- Їв, їв майже увесь хлібець з'їв, а досхочу не наївся. Щоб його ще змолотити? Посмакую капусткою! Лишень торбу розв'язав – Зайчик стрибає.

- Що за лиха година, - бурчить Маніпуля, - спокійно поїсти не дадуть.

Побачив його Зайчик, потер снігом змерзлі лапки та й каже:

- Маніпуля, пригости, будь ласка, капустяним листочком! Дуже їсти хочеться!
- Не дам! – самому їсти нічого – з голоду вже геть охляв...
- Вибач, - крізь сльози промовив Зайчик.

Від голоду і холоду приник під дубом.

А Маніпуля тим часом собі розмірковує:

- Чи з'їсти і цей капустяний листочок, а чи залишити на вечерю... І раптом згадав, що в нього є ще кришеник сала. Розв'язав торбу, дістав сало... гульк – Кіт облизується.

- Де він тут узявся, цей рудий котяра? Худючий який! Не кіт, а драбина. Ребра аж світяться... – розмірковує Маніпуля.

- Маніпуля, - каже Кіт, - поділися, будь ласка, сальцем, заблукав я в лісі, ніяк дорогу додому не знайду.

- А мені що до цього! – байдуже глипнув на нього Маніпуля, вминаючи за обидві щоки.

- Йди собі, куди йшов... – нагнав Кота. Сидить, а їсти хочеться. Бормоче собі, - що там у торбі ще є? Кільце ковбаски! Тепер певне дотягну до вечора, не вмру з голоду... - Зручніше примостився, дістав з торбини ковбаску і аж очі від задоволення заплющив – така смакота, така насолода!

- Смачного, - визирнула із-за пенька Лисичка.

- Чого це ти так наїндичилася, голубонько?

- Не питай, братику! – зронила пекучу сльозу Лисичка. - Їсти не маю що!

- І я теж голодую! – жалісно промовив Маніпуля. - Пропаду отак на цьому пеньку...

- Чого ти побиваєшся – торба повна харчів, - образилася Лисичка.

- Які там найдки – одні сльози, - зарідав Маніпуля.

- Зачекай, братику, не плач. Краще порівну ковбаску поділемо – смачнюща, аж слинки котяться...

- Яка ковбаска, які слинки? Мені й самому не вистачає. Я скільки не з'їм, все одно досхочу не наїдаюся...

- Ось побачиш, що будеш ситий, та ще й залишишься. Подай мені свою торбину!

Соромно стало Мані пулі, почервонів він та торбину протягує, очі потупивши.

Дістала лисичка з торбини хлібних крихт - Горобчику, капустяний листочок - Зайчику, сальця – Котику. Сама ж ковбаску переполовинила...

- Ну що? Бачиш, всім вистачило!

Отак гуртом поїли, враз звеселіли, наситилися.

- Як же це так? – дивується Маніпуля. – Адже я завжди скільки б не їв, а ситим ніколи не був!

- Усе через твою жадібність, - сказала Лисичка.

- Нині поділився з іншими – і сам ситий!... – здивувався Маніпуля.

1. Зробити переказ казки в особах.

2. Яка риса характеру притаманна Маніпулі? Які його вчинки підкреслюють цю рису?

3. Чи гарно бути таким, яким був Маніпуля?

4. Чи є у тебе друзі, що нагадують героїв казки?

5. Яке диво сталося з Маніпулею? В чому його причина?

6. Вигадай продовження казочки. Як друзі жили далі?

Лозован М.

Жадібний і своє втрачає

В одному лісі росла ялинка. Була вона дуже гарна. І зимою, і літом сяяла як сонце в небі, бо голочки її не просто були хвоїнки, а були ковані з чистого золота, а шишечки – самоцвітні та ще й чудодійні.

Усі звірі й птахи знали сюди дорогу. Візьметься десь якесь лихо – попросять з неї чарівну шишечку, замовлять завітне бажання – воно й здійсниться.

Отак жили в мирі та злагоді, допоки не трапилася прикра історія.

Неподалік галявини, де росла ялинка, в дуплі старого дуба оселилося мишеня Маніпуля, яке вже трошки підросло та жило окремо від своєї родини. А подорослішавши, стало мишеня розумне, моторне та працювите. По сусідству з мишеням, у сусідньому затишному дуплі мешкало Білченя. Жваве воно було та веселе, але дуже заздрісне та жадібне. Вибереться на самісінький вершечок дерева, вмоститься зручніше й спостерігає хто з яким проханням йде до ялинки та скільки шишечок просить. А ввечері розповідає про все, що бачило та чуло, своїм приятелям зайцям:

- Ведмедю забаглося меду. Бачте, яке солодке життя собі влаштував косолапий, зайву шишечку випросив... А Кабан... о... Все рив, рив, аж допоки ікло згубив. А тепер шишечки забагнулося, бо як же він, однозубий, у лісі покажеться... – кепкувало Білченя. - Горобчика ворони поскубли так... і він туди ж пір'ячка запросив... А воно все як не забаганка, - так і шишечка. Дуже вже щедра ця ялинка, скоро жодної самоцвітинки не залишиться...

Прикро було Маніпулі усе оте чути, може й себе колишнього часом у Білченяті впізнавав.

- Чого ти такий заздрісний та злий? – зітхало мишеня.

А Білченя далі веде:

- Ой, а що, коли мені одному прибрати до рук це ялинчене багатство. Повисмикую голочки, позриваю шишечки, дупло велике, все поміститься. Оце вже заживу, чого не забажаю – все моє буде. Заберу весь мед, Ведмідь нехай лапу ссе, а Кабанові не віддам ікла, не треба було губити, і Горобчик общипаний хай на сухому гіллі цвірінькає.

Почув це Мані пуля, аж заплакав. Ну, що його з тим Більчням робити!

Тим часом, коли в лісі спочило, Більченя – швидше до ялинки. У великий мішок зібрав всі голочки та шишечки, сховав у дупло. На ранок, як завжди, вмостився на маківці дуба та й спостерігає, що ж воно буде. А в лісі зчинився страшений переполох. Побачили звірі та птахи понівечену, обчухрану ялинку, повсідалися навколо неї та й зажурилися.

Лишень Більченя на radoшах шаснуло до своєї схованки. Стільки в нього враз забаганок з'явилося... Кинувся до чарівного кладу і завмер. Це була звичайнісінька зелена хвоя і прості ялинкові шишечки. Хоча б тобі одна золота голочка чи самоцвітна шишечка.

Гірко заплакало Білченя. Так вже ридало, що аж Маніпуля у сусідньому дуплі прокинувся. Підійшов до Білченяті та й каже:

- Прикро мені було за тобою спостерігати та нічого зробиш не міг. Знав, що життя тебе ще провчить. Ось, це тобі наука! Завжди стримуй свої примхи, навіть серед розкоші. Коли ж дається зовсім мало – задовольняйся тим, що маєш, та думай про тих, хто поруч, адже всі знають - робиш добру справу – на добро і розраховуй, а робиш навпаки – на той й сподівайся. Жадібність же, то як хробак - точить душу зсередини, губить її. Жадібний нічого чужого не здобуває, він навіть своє втрачає...

Запитання до казки:

- 1. Які погані думки оволодівали Білчням?*
- 2. Якого лиха він накоїв?*
- 3. Що знайшло Білченя в дуплі замість скарбу?*
- 4. В чому була наука Маніпулі?*

5. Як ти думаєш, чому змінилося мишеня?

Лозован М.

Помічай головне

- Ти не гостив у Борсучка? – запитав якось Хом’ячок Маніпулю.
- Ні, - відповів той. - Я з ним не знайомий.
- Добре, я вас познайомлю, - відповів Хом’ячок, - але коли підемо на гостину до Борсучка, одягни дорогий одяг.
- Навіщо? – здивувався Маніпуля.
- Сам побачиш, - хитро примружив очі Хом’ячок.
Ось вже й прийшли Хом’ячок та Маніпуля до Борсучка.
- Це мій друг Маніпуля, - представив Хом’ячок мишеня.
Але Борсучок ніби й не помічав гостя. Він захоплено розглядав нове вбрання Хом’ячка:
 - Ой, які кросівки в тебе, - захоплено прошепотів Борсучок.
 - Фірмові, - хизується Хом’ячок.
 - А джинси які!
 - З найдорожчого магазину, - підкреслив Хом’ячок.
 - Ой...Я теж хочу мати таку футболку! - скрикнув Борсучок.Маніпуля стояв осторонь у своєму чистенькому, але не дуже примітному одязі.

Потім сіли вони за стіл. Борсучок пригощає Хом’ячка, цукерочки йому, пиріжечки, медок підставляє, а на Маніпулю й не дивиться.

Того вечора мишеня повернулося додому дуже засмучене. Помітила це Маніпуліна мама та й питає:

- Чого це ти, Маніпуле, носа повісив?
- Непримітний я ні для кого, мабуть через те друзів у мене мало, - зітхнув малюк та й розповів мамі про те, що трапилось з ним вдень.

Посміхнулася мама, обняла Маніпулю і сказала:

- Запам’ятай, синку, споконвіку так ведеться, що зустрічають за вбранням, а проводжають за розумом. А справжні друзі мають помічати головне! Одяг лише доповнює та робить кожного виразнішим. Ось чому до одягу та зовнішнього вигляду потрібно ставитись уважно, а до друзів – щиро.

Запитання до казки:

1. Як Ви вважаєте, чи були Хом’ячок та Борсучок справжніми друзями?
2. Що, на Вашу думку, цінував Борсучок у друзях?
3. Якого б Ви обрали друга: такого, як Борсучок, чи такого, як Маніпуля?
4. Спробуйте вгадати чим продовжилось знайомство Маніпулі та Борсучка.

Казка про Вовка та Маніпулю

Жив-був у лісі Вовк. Його усі боялись, бо був він дуже сильний та злий. Якось Вовк відпочивав під деревом. А неподалік була хатка мишеняти Маніпулі. Того дня у Маніпулі був День Народження і його прийшли привітати всі його друзі. Попили чаю з тортом, а потім затіяли гру. Бігали, гуркотили і у хаті, і поза хатою. Так галасували, що розбудили Вовка. Той розгнівався, піймав Маніпулю і запитусе ворожо:

- Ти знаєш, хто я такий?
- Знаю, - прошепотів Маніпуля, - ти сильний і могутній.
- Так! – подобрішав Вовк. - Я сильний та могутній. Я – господар у цьому лісі.

Нікого не боюся! А ти – маленьке, сіреньке мишеня, що ти можеш?

- Твоя правда, - відповів Маніпуля, - я маленьке, сіреньке мишеня, але я можу тебе колись від біди порятувати.

- Ти? Мене? – Вовк так зареготів, що забув і про Маніпулю, а той тихенько втік подалі від розбишаки.

Минуло кілька днів. Маніпуля ходив лісом, збирав гриби.

- Ось... Ще один грибочок і повний буде кошик! – подумало мишеня і підійшло ближче до дуба, де помітило великий гриб.

Тільки хотів його узяти, чує, що хтось жалібно так стогне. Придивився Маніпуля – Вовк! Потрапив бідолашний у пастку, увесь мотузками міцними обмотаний, б'ється, ніяк вирватись не може.

- Не бійся! – гукнув Маніпуля. - Я, маленьке, сіреньке мишеня, визволю тебе! - і перегриз мотузку, якими була обплутана сітка.

- Дякую тобі, Маніпуле! – сказав Вовк. – Ніколи не буду хвалитись своєю силою, бо ніколи не відаєш, коли слабший за тебе виявиться сильнішим і визволить із біди. Виходить, що і ти сильний та могутній, - потис Вовк Маніпулі лапку на прощання.

Запитання до казки:

1. *Яка цікава історія відбулася з Вовком та Маніпулею?*
2. *Чим вихвалявся Вовк?*
3. *Як поставився Маніпуля до Вовка, коли той потрапив у біду, та чому?*
4. *Як Ви вважаєте, що могутніше – сила чи розум?*

Цікава знахідка

Йшли якомсь дорогою Маніпуля і його товариш Жучок. Йдуть вони, йдуть та весело розмовляють.

Раптом жучок зупинився і каже:

- Дивись, Маніпуля, гаманець!
- Де? – перепитує мишеня.
- Он, під кущем!
- Нехай лежить. Не твоє – не бери, – сказав Маніпуля.
- Власника цієї речі немає, значить гаманець мій!
- Власник може повернутись... Вже мабуть шукає свою втрату, - заперечило мишеня.
- Може шукає...а може й ні! А якщо не знайде – не велика біда!
- Не гоже так робити...- ще раз порадило мишеня.
- Ми знайшли гаманець з грошима, але ділитись з тобою я не буду, - сказав Жучок.
- Я й не прошу, - ображено сказав Маніпуля. – Роби як знаєш, але краще поклади туди де взяв.

Не послухався мудрої поради Жучок, взяв гаманця та міцно стиснув його у руці, несе – пишається.

Йдуть вони, йдуть, раптом чують, що позаду дорога аж гуде.

- Що це? – питає Маніпуля.
- Вітер віє, - відповідає Жучок.
- Ні, не вітер. Це нас хтось наздоганяє, - каже Маніпуля.

Не встигли друзі і оком моргнути, як перед ними повстала величезна пані Кішка.

- Ага, - каже, - ось хто мій гаманець поцупив!
- Ми не поцупили, - злякався Жучок. – Ми знайшли!
- Знайшли? – перепитала Кішка. - Мені байдуже чи поцупили, чи знайшли!

Гаманець у вас – значить Ви злодії!

Стоїть Жучок, перелякано дивиться на Кішку й слова вимовити не може, аж язик занімів.

Ледь упросив Маніпуля роздратовану пані відпустити їх додому.

- Добре... На перший раз – прощаю, - сказала тітка, забрала гаманець і пішла своєю дорогою.

Труситься Жучок, очима кліпає, присів на деревинку та й каже:

- Ой, не буду, ніколи не буду чужим добром користуватись, нехай воно хоч під ногами лежить, - зітхнув переляканий Жучок.

- Це тобі, друже, наука. Не послухав ти моєї поради – потрапив у халепу, а я ж тебе попереджав – не твоє, не бери, - зауважив Маніпуля.

Запитання до казки:

1. Чи бували ви колись на місці Жучка?

2. Як би Ви вчинили, якщо б знайшли чужий гаманець?
3. Чому, на Вашу думку, Маніпуля радив Жучку не чіпати знахідку?
4. Які б у Вас були відчуття, якщо б Ви загубили цінну для Вас річ?

Лозован М.

Щедрість

Жив собі колись Вовк. І було в нього десять друзів Баранів.

Якось питає їх Вовк:

- Скажіть мені, будь ласка, звідки береться щедрість?
- Щедрість там, де багатство, - відповідають Барани. – У кого нема багатства, тому ні на що розщедрюватися.
- Якщо так, то ви повинні бути щедрими, адже багатством вас не обділено. Протягом десяти днів давайте обід для усього лісового народу. Що скажете?
- Та... ми можемо...залюбки пригостимо всіх, хто забажає...

Так і сталося... Спочатку давали обід три перші Барани. Вовк одяг овечу шкуру, взяв костур, закинув за плечі торбу і прийшов на обід до свого друга Барана. Баран побачив убогу овечку й гукнув:

- Гей, брати! Вирядимо її швидше звідси!

Зібрали трохи того-сього, різних об'їдків зі столу, подали Вовкові в овечій шкурі й вивели за ворота.

Поклав Вовк ту їжу в торбу й пішов на обід до другого свого товариша Барана. Винесли йому трохи прілої соломи, а самого і в двір не впустили.

Пішов Вовк до свого третього друга Барана й проситься переночувати.

- Йди собі геть! У мене лише поважні гості ночують. Куди тобі до них, безрідній Овечці-Бєбєчці ...

На вулиці й застала ніч Вовка: спотикається він у сутінках. Зрештою прибився до крислатої ялини. А в дуплі тієї ялини жила Білочка. Вибігла вона зі своєї хатинки, побачила втомлену Овечку та й каже:

- Я зараз вистелю сухою травою долівку під ялиною, тут і заночуєш. А ще дам тобі жменю лісових горішків – це усе, що в мене є.
- Полуци, будь ласка горішки, дуже втомилася, - овечим голосом промекав Вовк.
- Будь ласка! – відповіла Білочка...

Вранці Вовк пішов додому, скинув овечу шкуру та й зайшов до своїх трьох друзів Баранів, які першими давали обід та й питає:

- Як було на обіді? Чи не ділили на багатих і бідних? Чи приходили їсти жебраки? Чи ви їх гостинно приймали?
- Дуже добре все вдавалося, - відповідають Барани.

- Усіх гостей ми приймали однаково, не ділили на багатих і бідних. Жебракам подавали щедрю милостиню. Усі були задоволені.

Тоді Вовк і каже:

- У мене вкрали лісові горішки. Знайдіть злодія і приведіть до мене.

Кинулися Барани на пошуки. Не довго й шукали. Сорока їм підказала, що в дуплі, де мешкає Білочка повно шкаралупок з горішків. Вона і є злодійка. Привели Білочку до Вовка.

- Знайшлися твої горішки, - кажуть Барани. – І злодія ми також впіймали...

Білочка розповіла усім про свою вчорашню пригоду. Показав тоді Вовк Баранам ту милостиню, яку вони подали йому вчора, й запитав.

- Упізнаєте?

- Цю солону та їжу ми подали учора Овечці-жебрачці, - кажуть вони.

Тоді й розповів їм Вовк про свою вчорашню мандрівку в овечій шкурі і про те, як він просив притулку на ніч, а його не впустили в хату, бо там були поважні гості.

- То звідки береться щедрість? Ви казали, щедрість там, де багатство. Ні, шановні, щедрість там, де добра душа, - і Вовк показав Баранам полущені горішки, що їх дала йому Білочка.

- Хто ж щедріший? Білочка, яка віддала останні горішки, щоб нагодувати жебрачку, чи ви, які навіть на поріг свого дому її не впустили. Які ж ви після цього мені друзі?

Похнюпилися Барани, мовчать, кліпають очима від сорому.

Запитання до казки:

1. Поясніть, будь ласка, що значить слово “щедрість”?
2. Про які людські цінності йде мова у казці?
3. Чи вважаєте ви себе щедрими?
4. Хто з головних героїв вам більше сподобався? Чому?

Лозован М.

Як добро перемагає зло

Велика і дружня бджолина сім'я, котра здавна мешкала в дуплі старезної липи, давно прокинулася і грає вже роєм, з насолодою пірнаючи у чарівну сонячну купіль, що бринить-хлюпоче теплим ласкавим маревом над лісовою галявиною, вкритою оксамитовою хустиною, всуціль помережаною казковими квітками. Цей дивний дарунок зробила Весна-Красна на радість та втіху бджолиному роду. Бо як же бджола без квітки...? Отож і гудуть бджоли, гудуть, летять-полетять, впадуть, золоті відеречка беруть та медв'яного нектару по вінця кладуть. І так день у день, а кожна бджола працювала за доброго вола. Треба сказати, що це був не простий собі рій, а цілісіньке бджолине царство, яке мало свій устрій. Царювала тут дуже вже мудра бджола Доброчесна. Прозвали її так за те, що вона за все своє життя не скривдила жодної Комашки-Букашки.

Поблизу усіх чотирьох міських воріт, а також у центрі найголовнішого міста усього царства, вона розпорядилась побудувати великі і світлі тереми, де могли б

проживати Комашки-Букашки, які тільки побажають. Цариця сама літала, кружляла галявиною, власноруч роздавала маленькому лісовому народові цукерки, пряники-медяники. Зі своїми підданими була така ласкава, як мати, котра голубить доньку. Але жила у цьому доброму царстві недобра Бджола. Вона ображала Комашок-Букашок, відбирала у них цукерки, крала пряники-медяники. Дізналася про це цариця – прогнівалася та й повеліла їй назавжди покинути бджолине царство.

Покинула нахаба це царство і пішла собі в інше. А то було царство, яке обминали не тільки Мушки, Комашки-Букашки, а й Ведмеді, Вовки, Лисиці, великі і малі Птиці. Бо то було царство, де жили злі лісові Трутні. З часом бджолина вигнанка стала правою рукою трутневого царя, якого усі звали Злюкою. Якось сказала лукавиця Злюці:

- Мій царю, царство бджолине дуже багате: у численних підвалах зберігаються бочки з медом, а пряників-медяників, цукерок, соків без ліку, що вистачить прогудувати всіх Трутнів довіку. Навіщо весною, влітку та ще й восени тяжко працювати, на зиму харч усілякий заготовляти. Настануть холодні осінні дні, а потім зима не забариться, а ти собі ніжишся на пуховій перинці, смакуєш нектарами медовими, яких тільки душа забажає. Цариця бджолина Доброчесна настільки добра і не войовнича, що її царство можна здобути невеликими силами.

Задумався над її словами трутневий цар: "Царство бджолине велике, - розмірковує він, - а моя радниця стверджує, що його можна завоювати силами. Чи не підслана вона?"

- Ти часом не на стороні ворога? – записує.

- Ні, царю, - відповідає радниця, - ніяка я не вивідачка. Я кажу істинну правду, а коли мені не віриш, пошли своїх воїнів пограбувати найближче до нас бджолине поселення у царстві Доброчесної, побачиш, що воїнів твоїх схоплять і приведуть до цариці бджолиної, а вона їх нагородить і відпустить.

Цар подумав: "Довіряти їй не можна. Зачекай, я випробую тебе". І він повелів послати воїнів у поселення.

Грабіжників, звичайно, схопили і відвели до цариці бджолиної. Цариця запитала їх:

- Чому ви пограбували поселення?

- Цукерок закортіло, пряників-медяників!

- Чого ж ви не прийшли до мене? – перепитала цариця. - Глядіть, віднині так не чиніть!

Вона веліла дати затриманим все, чого тим забагнулося і відпустила з миром. Воїни повернулися до царя Злюки і розповіли йому про все. Цар не заспокоївся і знову послав воїнів – тепер вже у самісінький центр сусідньої країни, але і цих нападників цариця бджолина наказала наділити подарунками і відпустити. Правитель Трутнів і цього разу не заспокоївся, відправив ще загін – грабувати прямісінько на вулицях бджолиного царства, але й знову цариця Доброчесна дала їм багато всіляких солодощів та й відпустила з миром. І переконався цар Злюка: "Надто доброчесна правителька бджолино. Завоюємо ж її царство!" Так вирішив і виступив зі своїм військом у похід. На той час цариця Доброчесна мала тисячу стійких, мужніх воїнів – таких, що не здригнулися б навіть перед гостродзьобим Дятликом. Дізнавшись, що цар Злюка виступив у похід, воїни сказали цариці бджолиній:

- Повелитель трутневого народу, бажаючи захопити царство бджолине, йде на нас війною. Ми виступимо проти нього і візьмемо у полон, не дамо й кроку ступити ворогові на нашій землі.

- Ні, дорогі мої, - відповіла їм цариця, - не допущу, аби було завдано комусь якоїсь шкоди! Не виступайте проти нього: нехай, як хоче, захоплює царство.

Цар Злюка дійшов аж до міста, де мешкала бджолина цариця. Радники підступили до цариці з тим же проханням, і знову вона відмовила їм. Цар Злюка підійшов зі своїм військом аж до самих стін міста і направив цариці бджолиній послання з вимогою, або вийти на бій, або добровільно віддати йому царство. Бджолина цариця відповіла йому:

- Не стану я битися, забирай царство.

І ще раз радники попросили царицю :

- Повелителько, дозволь лише нам виступити у похід, ми не допустимо, щоб цар Злюка увійшов до міста. Але й тепер цариця Доброчесна відмовила їм і, велівши відкрити ворота, сіла на трон, а увесь народ бджолиний зібрався і став навколо. Цар Злюка зі своїм величезним військом підійшов до палацу. Він мріяв хоч тут зустріти бджолиних воїнів, вступити з ними у поєдинок, і в разі остаточної перемоги, зруйнувати і палац, і чепурненькі теремочки, забрати всі оті дуже смачні солодощі, про які так багато чув, а весь бджолиний народ змусити працювати на себе. По всьому лісі мали б вони збирати пелюстки дивних квітів, заготовляти медовий нектар, запахуці ягідки, які так і тануть у роті...

Не зустрівши на своєму шляху нікого, хто міг би помірятися з ним силою, трутневий цар увійшов через відкриті двері до царського палацу і побачив царицю бджолину, яка у пишному убранні спокійно сиділа собі на троні, а поряд був увесь її народ. Повелівши схопити їх усіх, цар трутневий наказав:

- Ідіть, міцно зв'яжіть Царицю і її Бджіл та киньте їх туди, де вдень і вночі снують злі Павуки, тенета підступні тчуть. І ось слуги привели царицю бджолину разом зі всім її народом на те місце, де вдень і вночі снують страшні Павуки.

Бджоли дуже перелякалися, бо вже почали виповзати на здобич потвори. Одна цариця не втрачала мужності і всіляко підбадьорювала свій рід.

Ось Павуки обступили бідолашних Бджілок звідусіль і першою хочуть схопити їхню Царицю. І цей час залопотіли крила. Гостродзьобий Дятлик, упіймавши маленького Шашеля – хробачка, летів додому.

- О, мудрий Дятлику, - гукнула до нього бджолина цариця. - Допоможи нам, а я тобі за це дам діжку меду.

- Еге ж! – крикнув Дятлик, і, побачивши Бджілок у павучих лапах, закружляв над павутинним краєм.

Павуки ж, перелякавшись, кинулися навтьоки, а Дятлик тим часом повизволяв усіх Бджілок. Подякувала рятівника їхня цариця, а той їй своє:

- Обіцяла меду – мерщій подавай сюди!

Цариця Доброчесна посміхнулася та й каже:

- Аби я була нині у своєму царстві – зразу б виконала свою обіцянку.

- Мерщій зберу крилатий рід і ми, хоч і обходимо третьою дорогою Трутнів, підемо війною і відвоюємо твоє царство.

- Не треба йти війною. Це завдасть стільки шкоди усьому маленькому лісовому народові. Ти краще відпусти Шашеля – хробачка, він і стане нам у пригоді.

- Е ні, Шашеля – хробачка не віддам. - Ніяк не хотів Дятлик розлучатися з живою іграшкою, але нарешті наважився.

- Шашелю, - звернулася до нього цариця. - прорий нишком-тишком під липовою корою хід аж до мого палацу.

Той хутко все зробив, як і було велено.

Бджоли нишком пробралися у спальню де відпочивав цар Злюка, прихопили діжку меду для Дятлика, багаті подарунки Шашелю, царську одіж, різні наїдки і напитки. Дуже сподобався Дятлику бджолиний подарунок, вхопив діжку з медом і мерщій додому подався, а Шашель з багатими дарунками своєю дорогою попрямував.

І Бджоли часу дарма не марнували: добре попоїли, медяним нектаром запили, царицю у пишне убрання вбрали і запитують:

- Що нам ще зробити?

- Доставте мене, - попросила цариця, - прямісінько до опочивальні царя – злодія.

- Слухаємось! – сказали Бджілки і виконали царицин наказ.

А в цей час цар – злодій покоївся на розкішному ложі в багато оздобленій опочивальні. Спав і бачив солодкі-пресолодкі медові сні.

Коли бджолина цариця підійшла до нього, то ледь доторкнулась до товстого живота, який випинався над ліжком. Цар здригнувся та вмить прокинувся. Побачивши, що перед ним цариця Доброчесна, скочив з пуховиків, сам на сам з царицею! Де ж його сторожа? Він дуже злякався!

- Зараз глибока ніч, двері заперті і сторожа, яка розставлена по усьому палацу, пильнує входи і виходи. Як же ти зуміла пробратися сюди?

Цариця бджолина все їй розповіла. Коли злодій вислухав її, серце його затремтіло і, звертаючись до Доброчесної, він сказав:

- Ти перемогла! Не мечем, а силою слова та мужністю, яка мене вразила! Як це могло трапитися, що я не зумів оцінити твою доброчесність, а цей гостродзьобий Дятлик розпізнав у тобі добро? Віднині я ніколи не піду проти тебе.

І, взявши свій меч, цар поклявся на ньому у вірності. Потім, попросивши у цариці бджолиної вибачення, сказав:

- Царице бджолина! Віднині ти управляй царством, а я готов бути твоїм вірним охоронцем.

А цариця подумала про себе: “Якби я, доброчесна, не була такою мужньою і непохитною, не бачити б мені мого царства і не бути моему бджолиному народу живим та знешкодженим. Адже завдячуючи своїй стійкості я змогла повернути собі покривджену було славу і зберегти життя. Воістину, ніколи не треба втрачати надії, потрібно бути мужнім і стійким, бо тільки так можна подолати будь-які перешкоди, досягти мети!”

Запитання до казки:

1. *Якою була бджолина сім'я (царство)?*

2. *Порівняйте царство бджолине та царство трутнів, як кожне з них вело своє господарство?*

3. *Чим відрізнялася Цариця бджолина від трутневого царя?*

4. *Чому Цариця Доброчесна вирішила вигнати з царства недобру бджолу?*

5. Пригадайте, як поводи́ла себе Цариця Доброчесна під час нападу трутнів на її царство? Чому?
6. Чого в результаті досягла Цариця Доброчесна?
7. Чи варто брати приклад з вчинку Цариці? В чому полягає мудрість такого вчинку?
8. Який Царицин засіб переміг меч трутнів?
9. Чи були у вашому житті подібні ситуації?

Лозован М.

Поросятка-лихослови

Жили-були в одному лісі троє Поросяток. Такі манюсінькі, гарнюсінькі, як квіточки в полі: п`ятачки - гудзиком, хвостики - шнурочком, вушка - листочком.

Ні, ні це не ті Поросятка, що хвалилися: “Не страшний Сірий Вовк...” Наші Поросятка такої пісеньки не співали, а всіх звіряток зачіпали, дражнили і дуже дошкульно ображали.

Прокинуться, було, вранці, ще й рильце не вмиють, вийдуть за поріг та й ну кепкувати.

- Гей, Зайчики! Вуха повідпадають, коли будете так вимивати! Ідіть, чистолі, помийте і наші каструлі!

Перепадало від глузівників і дорослим. Полюбляли полежати, поманіжитись під дубом. Жолуді лущать та все на стежку поглядають, кого б там ще з поважного лісового народу на глум підняти.

Запримітять Тетерука, хитренько так захрюкають:

- Дядечку Тетерів! Який розкішний хвіст маєте. Не хвіст, а веселка в небі...

- Приємно чути такі солоденькі слова...Так-так-так! Де ви ще таку красу побачите! - Зрадів Тетерук.

А Поросята знов глузувати...

- Еге ж, дядьку, такого віника ще пошукати треба!

Літньої пори, коли сонце добряче жарило, поросятка йшли до ставу - освіжитися. Скупаються, у болоті побрьюхаються та й лежать собі в комишах, порохкують:

- Тіточко жабо!

- А чого вам?

- Тіточко, а знаєте, чому ви зелена?

- Такою вродилася...

- Ні, вродилася такою гарненькою, як оце ми. Але змалку у воді сиділи – позеленіли.

Або побачать Качку:

- Тіточко, Качко!
- Чого репетуєте на весь став, всеньку рибу розлякали.
- Навіщо вам риба? Сама на карася скидаєтеся, вся лускою покрилася, у самий раз на сковорідку...

- А бодай би вам... – гримнула Качка.

І пішов гомін по діброві. Поросяткам хоч би що! Якось задумали покепкувати над вельми поважним дядьком Оленем, котрий жив по сусідству з Поросятками. Не довго думали наші Поросятка, гадали. На стежці, якою полюбляв ходити дядько Олень, вирили глибоку яму.

- Оце як гепне дядько Олень сюди - довго не вибереться. А ми від сміху животи понадриваємо, - тішилися Поросятка.

Добре поморочилися поки витягли з ями драбину. Дуже вже вона була довга та важка. Наламали гілля й заходилися яму вкривати. Нарешті упоралися із цією роботою. Хвильку відпочили та й подалися додому спати. Лишень стало світати, а Поросята вже на тій стежині ходять туди-сюди, яму обережно обходять, хрюкають, кувікають, дядька Оленя виглядають. Аж раптом – іде дядько Олень. Так поважно простує, перед найменшим пташенням капелюха скидає, вітається, доброго ранку бажає.

Поросята назустріч побігли і собі перед своїм поважним сусідом почали розкланюватися:

- Дядьку Олень, дядьку Олень, доброго ранку, а ще кращого деньочка, щоб здорові були Ваші син та дочка! Дядько Олень від здивування аж зупинився:

- Спасибі, мої любі, спасибі... І ви будьте здоровенькі, мої маленькі... Мерщій забирайтеся на мої роги – покатаю...

Поросята чемно дуже так відповідають:

- Красно дякуємо! У Вас такі чудові роги, як крилате гілля... Якщо дозволите, ми здаля будемо спостерігати, як Ви, дядечку Олень, йдете стежинкою...

Подякував Поросяткам розчулений Олень та й пішов собі повагом далі. Крок за кроком – і не видно дядька Оленя.

Порсятка аж роти пороззявляли від досади:

- Отакої! Та цей дядько Олень переступив яму... А роги в нього зовсім не крилате гілля, а сухе коріння, - заверещали Поросятка та й щодуху помчали стежиною. Двоє попереду, а третє трохи відстало, бо саме побачило Зайчєня, яке сиділо під кущем і смакувало соковитою морквиною.

- Смачного! – побажало малюку Порося і вихопило морквину із лапок. Захрумтіло смакотою, оглянулося. - Гей, братики Поросятка, де ви? Ви що крізь землю провалилися?

А поруч почувся плаксивий писк. Поросятко розирнулося і ледь само не впало в яму, на дні якої ледь-ледь було видно два бліді п'ятачки:

- Витягни нас звідси, - зарюмсали братики.

- Як? – заметушилося нагорі Поросятко.

- Тягни драбину!

- Я мерщій, почекайте...

А треба сказати, що у лісі на той час вже споночіло. Ось рум'яньке сонечко позіхнуло над деревами та й скотилося спати десь далеко-далеко за лісом.

Розгубилося Поросятко, не знає, як вдіяти. А ті двоє з ями слізьми заливаються:

- Ой рятуй нас братику. Нам дуже страшно!
- Добре, добре, - гукає те, що нагорі. - Біжу по драбину.

Побігло лісом. Бігло, бігло втомилося, присіло під дубом перепочити. Аж дивиться, а на галявині вовки казана помили, води налили, зуби точать, поросятинкою посмакувати хочуть. Як вмітило це Поросятко, дременуло з усіх ніг. Біжить, зі страху кричить. А тут, над головою, якась велетенська птаха крильми як змахнула та страшно так загукала:

- Ух, ух, солом'яний дух! Запряжу тебе у плуг... Ух, Ух! Та й піду орати луг!

Поросятко мало не зомліло зі страху. Ледь виповзло з кущів і впало безсиле. Чує земля брижить, хтось такий великий біжить... Гірко заплакало Поросятко...

- Не бійся, не плач, - почувся поряд знайомий лагідний голос. Глянуло перелякане Поросятко – дядько Олень.

- Рятуйте, рятуйте, дядечку!

- Заспокойся, - відповів дядечко Олень. - Сідай мерщій мені на роги підемо рятувати твоїх братиків...

Ну ось і витягли тих двох невдах на білий світ.

- Дядьку Олень, - сказали тоді Поросятка, - вибачте нам усі витівки, більше ніколи не будемо так чинити. Завжди будемо чемними і слухняними.

- Так, так, - сказав Дядько Олень... - не добре кепкувати ані зі старших, ані з ровесників, ані з малечі. Завжди допомагати потрібно, з біди інших виручати. Тоді й вас усі поважатимуть і теж допомагатимуть – запам'ятайте і своїм товаришам перекажіть: хто риє яму для іншого – неодмінно сам туди потрапить!

Запитання до казки:

1. Пригадайте, якими були поросятка? опишіть їх.
2. Як зазвичай поводитися поросятка?
3. Чому в лісі не любили поросятко?
4. Яким був Дядько Олень в порів'язанні з поросятками?
5. Чому поросятка потрапили до пастки, яку готували іншому?
6. Як змінилися поросятка після неприємної пригоди?

Лозован М.

Смачний борщ

З розпаяної печі визирав новий Полив'яний Горщик. Його аж розпирало від задоволення. Ще б пак! В ньому варився борщ. Запахуючий дух проникав крізь всі шпарки.

- Оце буде борщ! – тоненько дзенькнули Тарілки на миснику.
- Ще який борщ! – зітхнуло Жаровиння на черені.
- Як буде смачно! – зацокотіли Ложки.
- Дайте скоріше борщу! – ласо облизалася Товстуля Кішечка.
- І мені трішечки! – запищала з нірки Сіра Мишка.

- Який же я розумник! – зневажливо відвернувся Горщик від своєї сусідки Бабусі Скворідки. Та й ну себе хвалити. Хвалив, хвалив аж вирів.

Потім був обід. А опісля вечері всі мешканці кухні міцно спали. Одна Бабуся Скворідка очей не зімкнула. Не терпіла хвалькуватих базік. Тихенько зісковзнула з печі та сховалася під столом. Промайнуло кілька днів. Ніхто і словом не обмовився про стареньку. Знову Полив'яний Горщик варив борщ...

По обіді на кухні переполошилися.

- Що це за борщ! – торохнули тарілки на миснику.

- Хіба це борщ! – забрязкотіли ложки.

- Авжеж! – зашкварчало жаровиння на черені.

- Який несмачний! Нехай голодні миші ним ласують! – скривилася Товстуля Кішечка.

- Їж сама! Хоч багато, хоч трішечки! – фиркнула у відповідь Сіра Мишка, та й шасть собі в нірку.

Зчинилася метушня. Хто зна чим би вона скінчилася, аби не прокинулася прабабуся Щербата Дерев'яна Ложка.

- Вгамуйтеся, чого репетуєте! – посміхнулася. Смачного захотіли? Запитайте в бабусі Скворідки, як його краще зварити. Лише вона відає і знає які й до якого борщу заправки – приправки зготувати.

Тут всі лишень помітили, що немає серед них бабусі Скворідки. Кинулися розшукувати. Знайшли і чемненько так запросили знову до печі. З тієї пори красень Новий Полив'яний Горщик ніколи вже не хизувався. Коли щось не ладилося, радився з бабусею Скворідкою.

- Отак, - сказала прабабуся Щербата Дерев'яна Ложка, ніколи не захвалюйте себе і не забувайте про стареньких. Бо без їхньої лагідності, мудрості і вміння не зварите смачного борщу!!!

Запитання до казки:

1. Назвіть героїв казки?

2. Де відбувається дія?

3. Чому потрібно з повагою ставитись до дорослих?

Лозован М.

Який ти?

На лісовій галявині, в дуплі старезного пенька жив-був Жучок. І не просто собі Жучок. Всі тутешні і навіть навколишні комашки, мурашки, павучки звали його Світлячком. Чому? А тому, що мав він крихітного ліхтарика. Коли мандрував нічним лісом, завжди брав його з собою.

Однієї ночі літав Світлячок, літав – притомився. Сів на листочок відпочити. Аж чує десь у гущавині хтось плаче. Посвітив ліхтариком і побачив трьох Мушок-подружок. Заблукали в лісі і ніяк не знайдуть стежки додому. Дуже зраділи Мушки, коли помітили вогник. Зразу вийшли на дорогу. Прийшли додому і всім розповіли про нічне диво.

- Це була Зірка з неба! – сказала старша Мушка.

- Ні! – заперечила середня. - Місяць ясний!

- Сонце зійшло! – стверджувала найменша...

І пішов гомін по діброві. Всі мушки, комашки, жучки і павучки рушили темним лісом.

Прилаштував Світлячок на високій травинці свого ліхтарика, а сам солодко заснув.

Довго отак спав чи недовго, розбудив його якийсь гамір. Подивився вниз, на галявину, а там стільки комашок, букашок...

Вхопив мерщій ліхтарика, а сам ніяк не злетить. Крильця не розправляються, ніжки тремтять. Он як перелякався бідолаха, мало свого ліхтарика не впустив. А тут ще хтось з комашиного гурту помітив Світлячка та як закричить:

- Сонце, справжнє Сонце!
- Ні, ні це – Місяць! – заперечували інші.
- Яка яскрава Зірка! – казав ще хтось.

Світлячок не міг ніяк второпати, кого це розхвалює маленький лісовий народ. Він так злякався, що вже вкотре – мало не впустив ліхтарика.

Врешті зрозумів, що це його маленького Жучка-Світлячка, порівняли з сонцем, місяцем і зірками небесними. Спочатку оторопів. А потім почали закрадатися йому в голову золоті думки:

- Чому б і ні! Чим я гірший від сонця? Хіба місяць яскравіший мого ліхтарика? А зірки? Вони зовсім тьмяніють у сяєві мого світла... Оце помчу на маківку отієї найвищої сосни і заберуся з неї на небо. Підніму високо-високо над головою ліхтарика і... Не встиг Світлячок потішитися такою насолодою як якимось вітром його миттю здуло з листка. То не втрималася бабуся Сова і сердито залопотала крильми:

- Який жах! Яке неподобство! І хіба воно схоже на місяць чи зірку? Хто це тут побачив Сонце? Це – просто маленький Світлячок.

Тут всі засоромилися, запозіхали й пішли додому спати. Про Світлячка вже ніхто не згадав. А він, коли впав з листочка, боляче забив ніжку, а ліхтарика таки згубив. Лежить в темряві і плаче. Коли де не візьмись – три Мушки-подружки. Допомогли Жучку встати, ліхтарика знайшли.

Щиро подякував Світлячок їм за поміч, а ті йому відповідають:

- Не журися об тім, що ти зовсім не сонце. І на місяць із зорями не схожий. Не має значення хто ти – травинка в полі чи краплина дощу, чи може звір хижий, що має силу величну, бо народжуючись, не питають, який зовнішній вигляд обрати. Значення має лиш те, який ти – сумний чи веселий, добрий чи злий, розумний чи ні. Важливе те світло, що в середині тебе палахкотить та всім навколо серця зігріває, а ліхтарик, що у нічній темряві шлях вкаже – завжди знайдеться.

Запитання до казки.:

1. *Визначення та порівняння понять “зовнішність людини” та “внутрішній світ людини”.*
2. *Чому кажуть, що зустрічають по одягу, а проводжають по розуму?*
3. *Яким був Світлячок, його внутрішній світ та як він виглядав ззовні?*
4. *Чому Світлячок був особливим в порівнянні з лісовими жителями?*
5. *Як ви розумієте коли говорять “красивий внутрішній світ людини”?*
6. *Якою має бути людина з “красивим внутрішнім світом”? Визначте якості характеру такої людини. Як ви думаєте, які з них є важливими?*

*Практичне завдання:
Малюнок “Я ззовні” та “Мій внутрішній світ”*

**Луців Мар’яна,
студентка Тернопільського
національного педагогічного університету**

Історія про маленьке Левенятко

День видався сонячним та теплим. Навколо щебетали пташки. Ліс дихав свіжістю.

стежиною, весело співаючи і граючись з сонячним зайчиком, крокувало маленьке Левенятко. Сьогодні мама його вперше відпустила гуляти самого. Для малюка це була визначна подія. Нарешті він зможе побачити те, про що так довго мріяв: який він насправді той дивний, чарівний ліс.

Ось уже перед очима розкинулась простора зелена галявина. „Як чудово!” – подумало Левеня, - я можу тут гратися цілий день”. І не гаючи часу, Левчик весело помчав назустріч вітру. Так пройшло чимало часу.

Раптом з лісу вийшли Зайчик, Лисичка, Вовчик. Побачивши Левеня, вони вирішили потоваришувати з ним. Зайчик сказав: “Привіт, ти хто? Хочеш з нами гратися?”. Але Левеня, захоплене своєю грою, відповіло: „Я син Великого Лева – царя всіх звірів. І це моя галявина. Гратися тут буду лише я!”

Засмучені Лисичка, Вовчик і Зайчик мовчки побрели у ліс.

Але незабаром Левенятку гра на самоті набридла і воно вирішило повернутися додому. По дорозі додому малюк почув веселі голоси і сміх. Левчик вирішив підійти і подивитися, хто ж це так веселиться. Це були Зайчик, Лисичка і Вовчик, котрі захоплено танцювали, наспівуючи веселий мотив. Чомусь Левенятку стало так сумно...

Повернувшись додому, він усе розповів мамі і татові. Батьки уважно вислухали свого малюка, посміхнулися і сказали: „Друзі – це найцінніший скарб у житті. Маючи їх, ніколи не буде гірко та сумно. Але щоб завоювати друзів необхідно бути щирим, добрим, нехвалькуватим, завжди приходити на допомогу у важку хвилину.”

Левенятко зрозуміло, що на галявині він вчинив неправильно.

Наступного дня Левчик знову зустрів у лісі трьох друзів. Цього разу він попросив у них пробачення і запросив гратися на велику галявину, але запевнив, що вона не лише його, а їх усіх. Зайчик, Лисичка і Вовчик звичайно ж пробачили маленьке Левенятко і дружно разом побігли назустріч вітру, граючись з сонячними зайчиками.

Запитання до казки:

- 1. Який недобрий вчинок зробило Левенятко?*
- 2. Поясніть, чому Левенятко вирішило змінити свою поведінку?*
- 3. Навіщо людині потрібні друзі? Чи багато у Вас друзів?*
- 4. Розкажіть про свого найкращого друга.*

Квітка Ірина, Кравчук Анна
студентки Запорізького Національного Університету

Казка про дружбу

Якось раненько вранці, коли сонячні промінчики тільки легесенько доторкнулися лісної галявини і теплесенький вітерець блукав над верхівками сосонок, маленьке білчєня на ім'я Арт вийшло на прогулянку.

Насолоджуючись відблесками вранішньої роси й захоплюючим співом пташок, Арт подумав, що цей світ найкращий! Він нахилився до кожної квіточки, роздивлявся яскраві пелюсточки, спостерігав за бджілками, які вже кружляли над квітом. І ось раптом його роздуми перервав чийсь плач. Не розгубившись, білчєня побігло на допомогу.

Зазираючи під кущ, звідки почулись ті тривожні звуки, Арт побачив маленького вовчика, який потрапив до капкану. Мама завжди вчила Арта допомагати тим, хто потрапив у біду і білчєня без зайвих роздумів кинулося допомагати малому.

- Як ти сюди потрапив? - запитав Арт, - давай швидше лапу, я витягну тебе звідси!

І хоча Арт був значно менший за вовчика, йому таки вдалося витягти його, адже бажання робити добро надає сили.

- А чого це ти мене витягнув? – похмуро буркнув вовчик. – Я б ніколи не став ризикувати й тягнути з капканів таких рудих, як ти.

Арту було трошки образливо чути замість „дякую” такі ось слова, але він подумав, що мабуть малий вовчик злякався, довго сидів у капкані, і саме через це він такий невеселий.

Вовчика звали Рокі, він був хитрим та похмурим, але веселий та кмітливий Арт переконав своїх друзів, що Рокі не такий, яким здається, і оголосив всім, що це його новий друг. Арт і подумати не міг, чим може закінчитися ця дружба, він був дуже наївним та довірливим.

Йшли роки, друзі Арта почали вже вважати Рокі й своїм другом. Вони дуже багато часу проводили разом, пустуючи та розважаючись. Рокі був не передбачуваним, завжди дбав лише про себе.

- Рокі, чому ти нас так часто ображаєш? Ми ж любимо тебе, ділимо з тобою солодощі, граємося разом! – запитували у Рокі лісові малята.

- От ще! Як хочу так і поведжуся! – ображався вовк, бо дуже вже не любив всілякі зауваження.

Друзі пробачали вовченяті всі його витівки та хитрощі, гадаючи, що з часом це мине. Але Рокі ріс та ставав ще агресивнішим та зухвалішим. Вовк почав ображати Арта, який був його ліпшим другом.

- Рокі, навіщо ти наступив на хатку маленького Дядька Равлика? Він же нічого поганого не зробив тобі! Рокі, не можна так! Допоможемо йому збудувати нову хатину! – кричав Арт навздогін Рокі, який навмисне руйнував все, що траплялось йому на шляху.

- Відчепися! Чого ти завжди плутаєшся в мене під ногами? Йди геть, рудий, а то й твоєму дуплу прийде край! – кричав вовк І такі грубощі він говорив завжди, лишень тільки Арт говорив щось, що не подобалося Рокі. Та Арт не зважав, пробачав. Він був впевнений, що заради дружби він повинен пробачати.

Але одного разу Рокі принизив Арта перед всіма лісовими малятами.

Рокі, бігаючи поміж дерев та кущів, ганяв метеликів й ось помітив мале зайченя, яке з завмиранням серця сиділо під кущем та чекало, поки вовк піде геть, щоб побігти до своєї мами-зайчихи. Рокі підкрався та клацнув зубами біля самісінького вуха зайчати! Мале аж підскочило та так гірко заплакало, що позбігались всі, хто грався на сусідніх галявинах.

Арту було соромно за друга. Він підійшов до нього та пошепки порадив вибачитися перед зайчиною родиною, на що Рокі голосно гримнув:

- А ну йди геть! Бо відкушу хвоста! Ти набрид мені, ти постійно мені дошкуляєш! – пхнув Арта лапою вовк.

Арт не витримав такої образи, заплакав і побіг геть. За цим спостерігав маленький їжачок Фаррі. Він дуже обурився з приводу такого зухвальства. Він підійшов до Рокі та викликав його на відверту розмову.

- Рокі, це ж твій друг! Друг – це той, хто допоможе тобі, хто врятує у скруті та розділить веселощі разом з тобою! Але й ти також повинен бути захисником та опорою для друга!

Фаррі довго намагався довести Рокі, що вовк неправий, що друг – дуже важливий у житті, а той, хто примушує друзів плакати – не заслуговує називатися другом. А Рокі тільки зухвало сміявся, скалячи свої білі зуби.

Фаррі засмутився, що вовк не розуміє. Їжачок підійшов до Арта та вибачився за те, що так і не зміг йому допомогти, й побрів геть.

Арт залишився наодинці і довго-довго думав. Він був дуже вдячний Фаррі, адже зрозумів, що буває дружба справжня, а буває – не справжня, така, як оті гриби мухомори, які начебто також гриби, як і ті смачнучі, які він любить, але ж їх ні в якому разі не можна їсти. Коли ти малий, дуже важко розібрати де їстівні гриби, а де отруйні. Так само й дружба. Може давати насолоду від спілкування, живлячі сили та даючи надію, а може вбивати, якщо ти вчасно не розгледити, що вона несправжня, отруйна.

Фаррі став Арту справжнім другом, надійним та вірним, на якого можна було покластися у будь-яких ситуаціях. А Рокі пішов з лісу, бо жодна звіринка не захотіла з ним товаришувати.

Запитання до казки:

- 1. Що таке справжня дружба?*
- 2. Якими якостями повинна бути наділена людина, щоб стати для когось справжнім другом?*
- 3. Як Ви вважаєте, чому ніхто в лісі так і не зміг потоваришувати з Рокі?*
- 4. Що потрібно зробити Рокі для того, щоб він зміг повернутись до лісу і знайти друзів?*
- 5. Як Ви вважаєте, чи зможе Арт вибачити Рокі?*

Запах осені

Ця історія почалася в один з похмурих осінніх днів, коли з самого ранку, не втихаючи ні на хвилинку, йшов дощ. Звичайно, у такі дні нікому не хочеться виходити на вулицю, та що там – на вулицю, навіть прокидатись не хочеться, не хочеться висовувати носа з-під тепленької ковдри. Ось так і маленькій Віслючок ніяк не міг примусити себе підвестися. Він лежав у своєму малесенькому ліжечку і намагався порахувати, скільки ж краплинок дощу впало на його підвіконня. Але як би він не старався, гучні зриви вітру та перешіптування жовтих, оранжевих та червоних листочків за віком, заважали йому зробити це, і він, заховавши носа у подушку, знову заплющив очі.

Він думав. Думав про те, що таке “вчора” і “завтра”, чому так часто завтра не схоже на вчора і чому завтра так залежить від сьогодні. Він ще багато чого не розумів у цьому величезному світі і іноді, рано вранці або ж пізно ввечері, йому хотілось порозмірковувати, помріяти.

Різкий порив вітру змусив стареньку липу під віком голосно скрипнути, Віслючок від несподіванки здригнувся і відразу ж згадав – сьогодні ж такий важливий день – СЬОГОДНІ! Йому так багато всього необхідно встигнути! Він висунув ніжки з-під ковдри, намацав свої м'якенькі та тепленькі капці і, остаточно скинувши з себе залишки сну, пішов роботи різні важливі справи.

Випивши чашечку смачного малинового чаю, Віслючок накинув на плечі свій плащик, вдягнув резинові сапожки і вийшов на ганок. У повітрі пахло осінню... Ви запитаете, а як же пахне осінь? Гмм... Напевно, кожен з вас знає цей запах. Навіть у дощовий день осінь пахне яблуками і медом, туманами і хмарками, осінь пахне мріями та мудрістю. Так-так, дуже по особливому вона пахне. Віслючок стояв на ганочку і просто глибоко вдихав. Йому раптом стало так затишно і світло, він посміхнувся і сказав: “Здрастуй, Осінь!”

Віслючок бадьоро покрокував по калюжкам і дощ йому здався зовсім не холодним і день зовсім не сірим. А вітер, начебто зрозумівши настрій Віслючка, заховався десь високо поміж хмар.

Пройшовши по доріжці між ялинок, Віслючок побачив зовсім ще малесенького Їжачка, який сидів на пеньочку, настовбурчивши свої голочки і підібравши під себе свої маленькі ніжки. Він весь тремтів і на його війці бриніла чи-то дощинка, чи-то малесенька слізка.

Віслючок поспішив підійти поближче до незнайомця, адже той міг дуже потребувати його допомоги. Він потихеньку наблизився та сів поруч. Їжачок насупився ще більше, але ж йти геть не поспішав.

Віслючок зовсім не знав, як йому почати розмову. Думав-думав, а тоді просто сказав:

- Знаєш, сьогодні я познайомився з Осінню. Хочеш, я і тебе з нею познайомлю?

Їжачок підняв свої величезні глибокі, як небо, очі. В них було стільки суму, що, здавалось, ось-ось він вихлюпнеться назовні нестримною зливою.

Адже Віслючок зовсім не знав, що у Їжачка ранок почався зовсім по-іншому. Він зустрів світанок під великою гілкою ялини і не дивлячись на те, що ковдрою йому слугувала величезна купа сухих пожовклих листочків, Їжачок дуже замерз і намок. А ще, коли було зовсім темно і ранок ніяк не нагадував про свій прихід, Їжачка налякала велика старезна Ворона, яка щось собі шукала під ялиною і, чи-то випадково, чи навмисно боляче клюнула Їжачка в бік. Він скочив та хотів було бігти, та не знав куди, адже навколо була страшенна темрява, якої він боявся ще більше. А Ворона лише хрипло просміялась і, клюнувши ще раз малого у носа, полетіла геть. Ну хіба до сну було тепер Їжачкові?

Зранку він знайшов декілька насіннинок, залишених кимсь на великому сірому камені неподалік від ялини, вони стали Їжачку скромним сніданком. І ось, сидячи на пеньку, він думав про те, як йому хотілося б мати власний будиночок і своє малесеньке тепленьке ліжечко, а ще йому б дуже хотілося мати справжнього друга, адже він був такий самотній. Але ж хіба знав про це Віслючок?

Саме через це Їжачку здавалося, що це дуже безглуздо – знайомитись з Осінню, адже він знає Осінь не гірше, ніж Віслючок. Він знає її запах. Осінь пахне сирістю та мохом, вона пахне великою мокрою Вороною і димом, злістю і холодом. Ні, він не хотів знайомитись з нею знову. А ще він дуже боявся знайомитись з Віслючком.

Але Віслючок не йшов. Він сидів і розмірковував, а потім раптом зняв свій плащик, накинув на плечі Їжачку, взяв його за тоненьку лапку і повів вздовж галявини. Їжачок навіть не встиг злякатися або ж подумати про щось погане. Їжачок нікому не довіряв, але Віслючок здався йому таким великим, впевненим та надійним, що він просто пішов разом з ним. А ще... ще Віслючок чомусь пахнув малиною і молоком і так яскраво нагадував Їжачку про щось рідне, знайоме з самого дитинства.

Віслючок відчував, що зараз він дуже важливий для цієї крихітної істотки. Він бадьоро крокував по доріжці, намагаючись передати свій настрій Їжачкові. Вони йшли і йшли, і Віслючок почав розповідати. Він розповідав про все, що зустрічалося на шляху: про каміння і листочки, про струмочки та дерева, про непосидючих мурашок та сонливу гусінь, про вітер, про хмаринки, про дощик. Віслючок сам не розумів, звідки в нього з'являлись нові й нові слова, а Їжачок уважно слухав, слухав і запам'ятовував кожне слово, адже йому так багато і цікаво ще ніхто не розповідав. І з кожним новим словом Віслючка Їжачку ставало тепліше. Поки ще він боявся щось говорити, але він вже знав, що Віслючок це той, кому він зможе розповісти багато. Вони йшли, йшли і йшли і навіть не помітили, як небо стало яскраво-блакитним, визирнуло сонечко, все ще таке тепле та ласкаве.

Віслючок стиснув лапку Їжачка міцніше і посміхнувся йому. Віслючок сказав:

- Мені дуже радісно від того, що в мене тепер є друг.

А Їжачок не міг повірити в те, що він чує ці слова. Він й не знав, що сказати, просто взяв і... розплакався... Їжачок плакав і сльозинка за сльозинкою його залишав сум, він випустив з свого сердечка образу і гіркоту, він забув про Ворону, забув про стару непривітну ялину і раптом йому стало так радісно! Вони з Віслючком посміхнулись один одному, адже вони один одного зрозуміли! Їжачок глибоко вдихнув... Ой! Що це! Він раптом відчув новий запах! Він відчув, що осінь

тепер пахне зовсім по-іншому. Він не міг надихатись, в одне з'єднались запахи яблук та листя, трави і вітру, сонця й хмар, тепла й лагідності.

Прошло багато-багато днів. Їжачок з Віслючком стали нерозлучними друзями. У Їжачка тепер був свій світлий та затишний дім, а найголовніше – в нього був надійний і вірний друг. Вони разом зустрічали світанки, дивились на зорі, рахували краплинки дощу, разом думали, мріяли, не втрачали жодної можливості зробити щось дуже важливе сьогодні, щоб цьому можна було порадіти завтра.

Їжачок знав, що все в його житті буде тепер по іншому. А ще він знав, що навіть сама холодна осінь пахне сонцем та теплом і коли поруч справжній друг.

Запитання до казки:

- 1. Чому Їжачку було погано?*
- 2. Що таке дружба?*
- 3. Яким був Віслючок, а яким Їжачок?*
- 4. Чому головні герої казки зустрічали ранок по-різному?*
- 5. Чи сподобались вам Їжачок і Віслючок? Чому?*
- 6. Якщо б Їжачок не зустрів Віслючка, щоб могло з ним статися?*
- 7. Назвіть прислів'я та приказки про дружбу, про друзів.*

Прокопенко О.В.,
психолог Центру соціальної реабілітації
неповнолітніх, м. Дніпропетровськ

Кішкин Дім

Жило було собі малесеньке пухнасте кошенятко, яке дуже любило мріяти та співати. Його мама-кішка давно вже зникла з котячим вар'єте, а батько-кіт вже давно не ходив на мишаче полювання і мріяв не про ковбаску зі сметанкою, а про новенький флакончик валер'янки, за яким дуже часто посилав кошеня.

- Піді-но, принеси мені отого! – кричав він, і малюк вже відразу розумів, про що йде мова.

За найменшеньку провину батько-кіт ображав кошенятко, примушував красти на базарі у стареньких тіточок шматочки сала та м'яса до обіднього столу.

Кошеня не вмilo красти і йому доводилося заробляти грошенята, співаючи вигадані ним же пісеньки на площі міста, щоб купити щось смачненька для батька, а самому лише облизувати носа.

І ось одного дня батько-кіт зник.

- Тату! Та-а-а-ату-у! – бігало кошенятко по подвір'ю та кликало татуся. Але як не шукало його кошенятко, а знайти не змогло.

Боязно було залишатися йому одному, почекало воно декілька днів старого непутящого батька. А потім чкурнуло куди подалі зі страшного брудного підвалу, який слугував йому домівкою. Спочатку котеняті було дуже цікаво, він бігав поміж квіток і кущів на галявинці, грався з метеликами, мочив носа у невеличкому озерці, виплутувався з блискучої павутини, яка літала навкруги. В голові крутилися якийсь слова, які він складав у віршики та співав пісеньки. Але дуже швидко наш герой втомився та зголоднів, але їсти було нічого, насувалися темні хмари, дмухнув

холодний вітерець і котенятко злякалося. Воно згорнулось у калачик і на його носику забриніла маленька слізка й навіть співати вже не хотілось.

- Чому ж я такий невдаха, - думало кошенья, - всі мають друзів та родичів, а я один, – сумувало мале.

Але сумом горю не допоможеш, треба було діяти, і малюк побіг чим душ швидше. І ось йому пощастило натрапити на невеличку кав'ярню, де добра дівчинка пригостила його шматочком ковбаски, а потім він зміг переночувати під столом у кутку. Та зранку зла тіточка-прибиральниця прогнала котеня брудним віником на вулицю, де на додачу сварливий дядько-сторож пхнув його ногою.

- А хочете, я буду безкоштовно вам співати! – крикнуло їм у слід кошенья. – Я можу співати, я пишу пісні! – кричало мале, але його вже ніхто не чув.

Незабаром котеня прибилося до шкільної їдальні, де дітки залюбки підгодовували його.

- Який же чудовий котик! – кричали діти. – Йдіть-но всі сюди! Ми знайшли кумедне кошенья! Воно дуже чепурненьке та симпатичне, та ще й співуче дуже! – гукали діти до своїх друзів.

Але це, на жаль, тривало не довго. У шкільної поварихи, тітки Каті, був улюблений кіт. Він був товстий та волохатий, його також годували у шкільній їдальні і він не терпів конкуренції, адже малесеньке кошенья подобалась набагато більше дітлахам, ніж старий товстий котяра. Одного разу ввечері він підмовив своїх старих друзів-котів, таких самих волохатих та товстий, як він, влаштувати котячі розбірки. Вони всі разом напали на кошеньятко, але йому пощастило врятуватися від них, вистрибнувши у фіранку. Побіг, куди очі дивилися...

Трохи поблукавши, котеня зустріло великого чоловіка, він запропонував кошеньяті шматочок хлібця, який пахнув дуже смачно.

- Малюк! Йди скуштуй хлібця! А може ти підеш зі мною й я покажу тобі щось дуже цікаве? – хитро блимнув оком чоловік.

Та котеня не зважало на лиш помітну хитру усмішку, воно зраділо і з радістю прийняло подарунок. Чоловік поманив кошенья за собою і воно не задумуючись побігло за ним.

- Візьму тебе на руки, - подумав чоловік, - а то ще втечеш.

Кошеньятко не вміло читати думки, воно стрибнуло на руки чоловіку і невдовзі пригрілося й заснуло. Прокинулось воно від страшного холоду, огляділось: навкруги сталеві обручі, кольорові м'ячики, а далі темнота і щось незрозуміле. Котик крадучись зазирнув у пільму і...

- Ай-ой-ой-ойй!! - як же воно злякалося!

Навкруги клітки зі страшними звірами! Вони, ті звірі, були схожі на тих величезних котів з їдальні, але набагато більші, страшніші та, здавалось, дуже злі. Котеня не знало, що чоловік приніс його до цирку. Блукаючи між вол'єрами з тиграми та левами, воно не знало, що страшні випробування тільки починаються.

Далі його схопили, почали навчати стрибати через вогняне кільце, чого він дуже-дуже боявся, бігати по мотузочці, що була протягнена над цирковою ареною на страшній висоті, а ще гірше – зазирати у пашу до страшнючого лева, ой, як же це було жахливо!

- Йди сюди, мале, лев вже готовий роззявити пашу для трюку! – кричав дресирувальник.

- Ні-ні-ні!! Я не хочу! – верещало кошеня, - будь ласка, будь ласочка-а! Я не хо-о-очу!

Але його ніхто не чув. Ніхто не запропонував йому співати, а він міг би спі-ва-ти, а не стрибати через казна що...

Скільки разів величезна гадюка хотіла його вкусити, а слони та гіпопотами намагалися наступити на нього, малесенького, бо їм здавалось, що він навмисно плутається у них під ногами. Йому дуже не подобався цирк, ті постійні вистави, де за найменшеньку невдачку котеня дуже лаяли та навіть іноді били. Він не витримав і одного разу, коли нікого з дресирувальників не було, вистрибнув у невеличку шпаринку між вікном та стіною, куди жодне інше звіря пролізти б не змогло.

Він біг швидко-швидко, подалі від того страшного місця. Втомившись та вирішивши, що бігти вже досить, котеня добігло до найближчої лавки, скочило на неї та вляглося відпочити та поміркувати, як бути далі.

А у тому парку, де стояла лавка, зовсім неподалік, чергував величезний пес Полкан. Він славився своєю мудрістю та добротою, він мав дуже багато різних орденів та медалей за врятування та допомогу тим, хто потрапив у скруту.

Коли Полкан побачив маленьке кошеня, що без сил лежало на лавці, він зрозумів – малюку потрібна допомога.

- Здоров був, котик! – бадьоро посміхнувшись, прошепотів Полкан, щоб не розбудити кошеня, яке вже встигло заснути.

Пес взяв котика, поклав собі на спину та відвіз у дім, де жили бездомні котята.

Виявляється котик навіть не знав, що такий будиночок існує у їх місті. Дім цей називався дуже просто „Кішкин Дім”. У цьому будиночку котенятко прийняли дуже гарно, малюк навчився читати, малювати, а що дуже важливо для справжнього кота - ловити мишей! А ще, ще він міг співати, співати скільки йому заманеться, його вчили робити це правильно, він вивчив ноти та став справжнім професійним виконавцем котячих пісень та романсів. Він зустрів тут силу-силенну друзів, які стали йому ну майже як брати та сестри. Ось та величезна родина, про яку він так мріяв! У цьому будиночку він знайшов спокій та затишок.

Пройшов час, котеня виросло і перетворилося у гарного самостійного дорослого кота. Разом зі своїми друзями з „Кішкиного Дому” він втілював свою мрію - створив ансамбль. Гастролювали вони зі своїм ансамблем по всій-всій величезній країні, знаходили багато друзів і заслужили величезну повагу публіки. Їх чекали з нетерпінням у кожному місті та селищі, і іноді котик довгими теплими вечорами між концертами та репетиціями думав, що як все-таки добре, коли ти віриш у свою мрію і вона неодмінно збувається. А ще він твердо вирішив, що коли створить свою родину, велику та міцну, то зробить все, щоб мрії рідних не розчинялися у буденних труднощах, а знаходили своє втілення у щоденному житті.

Запитання до казки:

- 1. Розкажіть, які страждання випали на долю кошеняти?*
- 2. Хто допоміг кошеняті у скрутну хвилину?*
- 3. Яка мрія була у маленького котика?*
- 4. Чи маєте Ви мрію? Яку?*
- 5. Що необхідно робити для того, щоб мрії збувались?*

Долгіх Ольга, Сальникова Тетяна,
студентки Запорізького національного університету

Казка про Фросю

Колись давно в одному місті жили собі щасливі люди. І все у них було добре, життя було наповнене яскравими барвами, бо були у них щирі друзі-цінності: любов, дружба, безпека, освіта, вірність, здоров'я.

Але, одного разу люди забули про своїх друзів: припинили вчитися, не турбувались про своє здоров'я, зневажали один одного.

Тоді ображені цінності зібрались разом й вирішили провчити людей, залишити їх, втекти далеко-далеко. А Люди не помітили спочатку, продовжували жити як звикли. Та з часом вони ставали все злішими, похмурішими, зовсім невеселими, хворобливими.

Й нарешті зрозуміли, що загубили найбільш значуще для них. Вони впали у відчай й не знали, що робити. Смілива дівчинка Фрося вирішила допомогти людям повернути їх щастя й вирушила у подорож.

Вузька стежка привела її в густий ліс. Фрося зрозуміла, що загубилась і хотіла вже повернутися назад, як почула щось за своєю спиною. Вона повернулася, пригледілась й помітила біля дерева сіренького зайчика.

- Добридень, зайчику, мене звуть Фрося. Допоможи мені, будь ласка! Я загубила своїх друзів-цінностей. Як мені їх знайти?

- Я знаю, як тобі допомогти. Йди по цій стежині, не звертай нікуди і скоро ти знайдеш їх.

Зраділа Фрося, подякувала зайчику й побігла далі.

Раптом її увагу привернула яскравий, різнобарвний метелик. Фрося побігла за ним, але так й не впіймала. Вона огледілась навколо, а де ж стежина по якій вона бігла? Фрося довго ходила по лісу, але стежину так і не знайшла.

Аж ось раптом вона почула цвірінчання горобця. Дівчинка вирішила підійти ближче.

- Здравствуй, горобчик! Допоможи мені знайти стежку, яка приведе мене до моїх друзів-цінностей!

- Біжи за мною. Я приведу тебе до них.

Горобчик привів Фросю до великого зеленого дерева, в якому й оселились цінності. Фрося побачила своїх давніх друзів і дуже зраділа. Вона закричала до них:

- Милі, добрі, я так довго вас шукала! Нам дуже погано без вас! Всі сумні, невеселі, світ пустий, безбарвний! Будь ласка, поверніться до нас, ми будемо піклуватися про вас та цінувати найбільше за все!

Цінності порадилися та вирішили дати людям ще один шанс...останній. Вони повернулися до людей, принесли їм з собою колишню радість, щастя та надію на світле майбутнє. Але саме від людей тепер залежить, чи зуміють вони зберегти своїх друзів-цінностей, чи не втратять вони їх назавжди.

Запитання до казки:

1. Чому люди втратили своїх друзів-цінностей?
2. Хто пішов на пошуки цінностей та чому?
3. Чи вдалося повернути друзів-цінностей назад?
4. Що повинні робити люди, щоб не втратити повернуті їм цінності?
5. З якими цінностями, названими у казці, товаришуєш ти?

Михайленко О.,
студентка Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

Місточок до щасливого майбутнього

В одному казковому лісі жило маленьке жабенятко на ім'я Квакунчик. Жабенятко було дуже веселе, любило гратись з друзями, сміятись і веселитись, а ще воно дуже хотіло стати дорослим, жити на окремому від батьків болоті і бути самому собі хазяїном.

Однієї чудової сонячної днини стрибав Квакунчик зі школи і виквакував свою улюблену пісеньку. Йому не хотілось повертатися додому і він вирішив трохи помандрувати в протилежний бік від свого рідного болота вздовж невеличкого озера, водичка якого ласкаво плюхкала і сріблястими намистинками виблискувала на сонечку.

Стрибав собі Квакунчик і розмірковував над тим, як добре було б знайти собі високий та затишний зелений очерет, оселитись в ньому та й жити, не знаючи ні горя, ні біди. І враз, на тому боці озера, він помітив, як серед пологого піщаного бережку росте кущ очерету та ще й біля нього розцвіла прекрасна біла лілія, а поруч з нею лежить на водичці великий листок латаття.

– Та це ж моя мрія, – вигукнув Квакунчик і вже збирався кинутись у воду і спробувати перепливти на той бік, але потім зрозумів, що ще зовсім маленький і не зможе дістатись того боку ставка. “От прикро, – подумав він, – Як чудово було б мені жити в тому очереті, а кожного ранку сидіти на тому листку біля лілії і зустрічати сонечко”.

Та от, якраз перед собою Квакунчик помітив місточок. В очах знову спалахнула іскринка надії і він закрокував по місточку впевненою ходою, але саме посередині містка він побачив, що не вистачає декількох цеглинок, щоб дістатись на той бік озера.

– Ну що це за нещастя, – з сумом і незадоволенням, ображено сказав Квакунчик, – місточок і той поламаний.

– А ти спробуй відшукати цеглинки, – озвався до нього чийсь ніжний голос .

– Ой, хто це тут?

– Це я, озеро. Якщо послухаєш моєї поради і спробуєш знайти цеглинки, я допоможу тобі перейти на той бік

– Добре, добре, добре! – і Квакунчик пострибав знову до берега, щоб швидше податись на пошуки, – але стривай, – він враз зупинився, – де я зможу їх знайти?

– Для такого місточка, як цей, тобі потрібні будуть незвичайні цеглинки. Але ти знайдеш їх, коли зрозумієш, що саме тобі потрібно для того, щоб жити щасливо.

– А, ну добре, дякую, – швидко сказав Квакунчик і помчав за цеглинками.

Але скільки б він не стрибав з одного місця в друге, де б не шукав, ніде не міг знайти жодної.

Зовсім стомлений Квакунчик сів на пенюк і згадав, про те, що йому казало озеро. “Потрібно зрозуміти, що мені потрібно, щоб бути щасливим,” - подумав він і почав розмірковувати, мріяти... і, враз з’явилась одна цеглинка, потім ще одна і ще. І так кожного разу, коли Квакунчик придумував щось корисне для нього, з’являлась нова цеглина із зображенням того, про що він думав.

Зібравши достатню кількість цегли, Квакунчик помчав назад до озера та місточка. Прибігши туди, він вже хотів повмощувати цеглинки і перейти на той берег, але раптом відчув, що страшенно втомився, що хоче додому, до батьків на рідне болото, що скучив за друзями.

– Вибачте мені і місточок, і озеро. Я ще не на стільки дорослий, а тому повернусь сюди пізніше і житиму з вами, коли виросту.

– Не вибачайся. Головне, що тепер ти знаєш, що потрібно тобі, щоб жити щасливо у майбутньому.

Квакунчик посміхнувся, подякував озеру за все і пострибав додому.

Вже лягаючи спати, Квакунчик поглянув на цеглинки, які залишив біля свого ліжечка. Серед них була і цеглинка з зображенням його рідних та близьких, і з книжечками та зошитами, і з щіткою та рушничком, і зі смачною корисною їжею та ще багато-багато інших цеглинок. Ось що допоможе йому будувати своє щасливе майбутнє життя, сповнене радощів та успіху.

А які цеглинки обереш Ти?

Завдання до казки:

- 1. Провести розмову з вихованцями про значення цінностей у нашому житті, зауваживши на тому, що все важливо робити у свій час.*
- 2. Попросити вихованців намалювати декілька цінностей, найбільш важливіших для них.*

Долгіх Ольга, Сальникова Тетяна,
студентки Запорізького національного університету,
Федорова Лідія,
студентка Мелітопольського державного
педагогічного університету

Фарби серця

Давно-давно, коли по Землі ходили чаклуни, а звірі розмовляли, як люди, жив на світі маленький Сонячний Зайчик. Він дарував своє світло людям, освічував Землю, наповнював яскравими фарбами все навкруги, ділився з райдугою найнезвичайнішими своїми відтінками.

Сонячний Зайчик стрибав поміж дерев, по галявинам, вздовж річечок, навкруги озерце, радував око мешканців лісу, які натомість дарували йому свій радісний настрій, співи пташок, шепіт листя, й життя його наповнювалось змістом та все новими й новими фарбами.

Минали роки, й Зайчик почав помічати, що фарби світу тьм'янішають, здається, все не таке яскраве, як раніше, поменшало яскравих квіток, і райдуга вже не та, й небо не таке синє. Сонячний Зайчик вирішив, що його світла не вистачить на весь світ, і він вирішив спробувати дещо інше.

Зайчик звернувся до художника, майстра гри світла та кольору. Він вирішив придбати в нього яскравих фарб і розфарбувати світ заново. Натомість він пообіцяв віддати майстру частину свого світла, внутрішнього тепла.

Зайчик старався, розфарбовував світ, сонце, синє небо, райдугу, квіточки, але бачив, що фарби не ті, не такі яскраві та неповторні, та ще й змиваються з часом, а сам він вже не може дарувати світло. Зайчик відчував, що втратив своє внутрішнє тепло, і ніхто вже не посміхається, зустрічаючи його, а та сила-силенна фарб, яку він придбав, не допомогла йому зробити світ кращим.

Йому стало так сумно, він зрозумів, що втратив дещо більш важливіше, щось, що примушувало його та всіх, хто навколо, жити та радіти життю. Він відчув, що втратив величезну часточку своєї душі, що нові фарби ні в якому разі не зможуть замінити йому втрачену світлу душі.

Мудрий художник спостерігав за Сонячним Зайчиком, він забрав свої фарби назад, адже вони були необхідні світу картин та мистецтва, щоб лише відображувати красу світу, а ні в якому разі не замінити її. Майстер віддав Зайчати світло його серця та порадив ніколи більше не міняти внутрішній світ на будь-які зовнішні яскравості, адже лише світ очей та серця, світ душі та внутрішнє тепло можуть зробити Землю кращою, а все живе навколо веселішим та яскравішим.

Запитання до казки:

- 1. Як Ви розумієте назву казки “фарби серця”? Які фарби живуть у нашому серці?*
- 2. Поясніть вчинок Сонячного Зайчика.*
- 3. Про яку людину можна сказати, що вона має яскравий та багатий внутрішній світ?*
- 4. Яким чином ми можемо зробити світ, в якому живемо, яскравішим?*

Охота Ірина,
студентка Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

Цікава розмова

- Осінній день, чудесний ранок , –
подумав, вийшовши на ганок,
старий-старезний дядько Кріт.
І сів на призьбі, задивився на світ прекрасний,
на природу, чудову, радісну погоду,
на клин птахів, що відлітали,

на синє небо вдалині,
як листя жовте опадало прошелестівши по гіллі.
Аж ось, ось поруч-недалеко
стоїть зажурений Лелека.
Хитає довгим своїм дзьобом
і мовчки дивиться навколо.
- Лелеко, що з тобою сталось?!
Тобі недобре десь літалось?!
Чи може скривдив хтось тебе,
забувши правило святе:
«Птахів не кривдити ніколи?!»
- Та ні, старий і мудрий Кріт,
ти вже живеш більше ста літ, скажи,
чому радієш кожен ранок,
чому виходиш ти на ганок і посміхаєшся кому?!
Ось я журюсь, на дворі - осінь.
І вітер холодок приносить.
Дощем всю землю огортає.
Птахи, дивися, відлітають.
І я летіти скоро мушу.
Ну як тут не зажуриш душу?!
І посміхнувся старий Кріт:
- Це правда, я живу сто літ,
засвоїв правило святе:
радій життю – воно твоє.
І поки ти живеш на світі,
радій і небу, й сонцю, й квітам.
Радій дощу, радій негоді,
радій всьому, що є в природі!
Запам'ятай! Життя твоє!
Залишити все так як є,
чи щось змінити, щось почати,
лише один ти маєш знати.
Життя – це дар лише тобі.
Вирішуй, як прожити дні!

Запитання:

- 1. На які думки наитовхує Вас розмова Лелеки з Кротом?*
- 2. Які поради дав дядько Кріт Лелеці?*
- 3. Чому та як гарний настрій та позитивне відношення до світу впливає на наше повсякденне життя?*

Казка про щастя

Відбувались ці події дуже давно. В одному невеликому містечку проживали батько та три сини. Жили вони дружно, допомагали батькові поратись у полі: поле зорати, засіяти, зібрати врожай. Так проходили роки. З кожним роком батько відчував, що сил у нього все менше й менше. І ось одного разу зібрав батько своїх синів і говорить їм:

- Сини мої, відчуваю я, що не в силі більше піклуватись про вас. Залишаю вам усе своє багатство, бережіть його, примножуйте, допомагайте один одному і зумійте бути щасливими. І на вустах з цими словами батько помер.

Задумались брати, що ж мав на увазі батько, говорячи: “ ... зумійте бути щасливими”. Що ж воно таке щастя? Де його можна знайти?

Вирішили брати пошукати свого щастя. Довго ходили вони містами і селами, запитуючи жителів, що ж воно таке щастя, де можна його знайти. Отримували багато відповідей на ці запитання, та єдиної відповіді усе ж таки не знайшли.

Коли повертались брати уже додому, вирішили скоротити свій шлях, і піти через ліс. Іде старший брат, дивиться – прямо перед ним широка яма, а в ямі Щастя сидить.

- Чого ти хочеш? - запитує його Щастя.

Не довго думаючи, відповідає старший брат: “Ніколи не працювати, але бути завжди ситим”.

- Гаразд, - посміхнулось Щастя, - не будеш ти працювати, та будеш завжди ситий. Але не у цьому щастя.

Здивувався брат, чому йому так відповіло Щастя, адже він не буде працювати, і завжди буде мати вдосталь їжі. Невже він не буде щасливим?

Іде тією ж стежинкою середній брат, і теж побачив цю ж яму в якій сидить Щастя.

- Чого ти хочеш? - запитує його Щастя.

- Хотів б мати багато-багато грошей, і таким чином бути щасливим. Адже тоді усе можна буде купити.

- Гаразд, - відповіло Щастя, - твоя воля.

Пішов середній брат, думаючи, що він найщасливіша людина у світі.

Іде наймолодший брат. І треба ж такому статись – теж побачив цю яму.

- Чого ти хочеш? - запитує його Щастя.

- А ти чого? - запитує наймолодший брат Щастя.

- А мені б вибратись з цієї ями, - відповіло Щастя.

Подав руку Щастю наймолодший брат, допоміг вибратись і пішов соєю дорогою.

- А що ж Щастя, запитаєте ви?

А Щастя побігло за ним...

Запитання до казки:

1. *Що таке, на Вашу думку, щастя?*

2. Як Ви вважаєте, хто з трьох братів стане найщасливішим і чому?
3. Як Ви вважаєте, щастя потрібно шукати чи будувати власноруч?
4. Поясніть відомий вислів: “Хочеш бути щасливим – будь ним!”

**Кормило Оксана Михайлівна,
викладач Тернопільського національного
педагогічного університету**

Казка про падишаха

Розповідають, що в давні часи однією країною правив молодий, красивий і сміливий падишах. Він здійснював набіги на сусідів, завойовував держави й народи, руйнував міста, вирішував людські долі

Одного разу у падишаха виникло запитання: в чому сенс людського життя?

Для відповіді на нього правитель зібрав усіх наймудріших з мудреців довколишніх держав, дав час для роздумів, а сам поринув у життєвий вир історичних подій та звершень.

Минули літа. Згадав падишах про своє завдання і наказав привести мудреців для відповіді. Прийшли ті й привезли з собою цілу хуру книг.

- Що це таке? – здивувався правитель.

- Це – відповідь на твоє запитання, ми виклали його в цих книгах, - відповіли ті.

- Та ж для ознайомлення з ними не вистачить цілого життя! – обурився падишах. – Ідіть і підготуйте вашу відповідь в одній книзі.

Пішли мудреці. Забув про них падишах і знову, як і в юності, з головою поринув у плін життєвих подій.

Минув час. Немічним і старим, уже лежачи на смертному одрі, згадав падишах про своє завдання і наказав покликати мудреців. У палати провели останнього з них – сивого, згорбленого мужа з великою товстою книгою у руках.

- Що це? – знову, як і тоді, здивувався падишах.

- Це – коротка відповідь на твоє запитання про сенс людського життя.

- Та я ж не встигну прочитати книгу, бо вмираю! – вигукнув правитель. – Скажи мені в двох словах: у чому сенс людського життя?

- Коротко, - замислившись відповів старець, - про це можна сказати так: люди народжуються, живуть і помирають. У цьому й прихований глибокий сенс життя. Більшого мені сказати нічого.

- Народжуються, живуть і помирають... – прошепотів падишах, важко зітхнув і помер...

Вважається, що саме з цього часу мудріші з наймудріших розмірковують над таїнством людського життя, намагаються осягнути глибинний зміст отих простих слів: “Народжуються, живуть і помирають”. І коли, здається, ми вже проникли в їх зміст, таїнство вислизає з рук, і тоді згадується біблійне: “... Що

було, воно й буде, і що робилося, буде робитися воно, - і немає нічого нового під сонцем!”

Запитання до притчі:

1. *Що таке “сєнс життя”?*

2. *Чи може наймудріший з мудреців визначити сєнс життя іншої людини?*

Як Ви можете пояснити останню фразу: “... Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитися воно, - і немає нічого нового під сонцем!”

**Космач Олександр,
студент Київського національного
університету будівництва і архітектури**

Про Кубика та Кота*

Жив собі один Кубик. Кубик був чудернадсько-великий та надзвичайно глибокий. А ще він був різнокольоровий. На перший погляд він був дуже схожим на паралелограм, проте він був саме Кубик. Про це мало хто здогадувався.

Кубик дуже пишався тим, що він не паралелограм, і голосно сміявся з тих, хто цього не помічав. Йому було до них дуже байдуже. Кубик взагалі сміявся гучно та дзвінко і полюбляв все, що голосно. Це могло бути будь що: може звичайних, а може числовий звук.

А ще Кубик любив вихвалитись перед своїм Другом - Котом, а потім вони разом голосно сміялись. У Кота була чорна валізка, в цій валізці він чомусь носив червоний гребінець та телефон. А ще Кіт носив бакенбарди. Що правда, окремо.

Кіт терпляче слухав, як Кубик вихваляється перед ним, а потім вони разом дуже голосно сміялися. А коли Кубик сміявся винятково сильно та голосно, Кіт діставав з чорної валізки телефон і знімав ним про це відео.

Іноді, зовсім не часто, вони показували відео антилопам та газелям. Слід зазначити, що Кубик дуже не любив газелей та антилоп, тому що вони були рожевого кольору та ходили стадом. Кіт також не любив антилоп та газелей, проте тут вони були безсилі й нічого не могли вдіяти.

Перед тим, як показувати відео газелям та антилопам, Кіт діставав червоний гребінець та чесав ним бакенбарди, а потім чухав за вухами. Кубик чухав за вухами весь час і без гребінця, особливо, коли бачив рожеву антилопу. Антилопи та газелі дуже не любили, коли Кіт та Кубик чухали за вухами, тому що у них були копита й вони самі копитами за вухами чухати не вміли.

А ще у антилоп та газелей були роги та вакуум. Роги їм також заважали чухати за вухами і через це вони дратувались ще більше, і, звичайно ж, ще більше не любили Кубика й Кота. Але насправді заважали їм не роги й копита. Насправді їм заважав вакуум, тільки вони про це не знали. Якби не вакуум, рога й копита не були б перепорою.

Кіт та Кубик знали про вакуум і часто глузували з антилоп та газелей. А ще Коту подобалось їх знімати на камеру.

* Казку можна використовувати під час проведення роботи з педагогічним колективом (а також з вихованцями старшого підліткового віку) під час розгляду тем “Індивідуальність”, “Самовизначення”, “Творчий потенціал особистості та його розкриття”.

Але в самій-самій глибокій глибині Кубику було дуже шкода антилоп та газелей, тому що вони не могли чухати за вухами. Через це йому ставало сумно, особливо, коли не світило сонце і на вулиці зникали кольори.

Запитання:

- 1. Яка, на вашу думку, основна ідея казки?*
- 2. Чи можна порівняти героїв казки з людьми? Пригадайте, які особистісні характеристики притаманні казковим персонажам?*
- 3. Спробуйте розтлумачити фразу: „На перший погляд він був дуже схожим на паралелограм, проте він був саме Кубик. Про це мало хто здогадувався”.*
- 4. Як ви розумієте вислів “чухати за вухами”? (Примітка для ведучого – робити щось незвичайне, унікальне, творче, що іншим може бути незрозуміло або зробити не під силу).*
- 5. Як ви можете пояснити вислів автора про вакуум, який заважав газелям?*
- 6. Що найчастіше заважає людині розкрити свої творчі можливості?*

**Казки та оповідання, спрямовані на
формування
*здорового способу життя***

Порятунок Діда Мороза

На вулиці був сонячний, але морозний день. Всі дітлахи очікували Нового Року. Вони знали, що саме цієї зими в них буде надзвичайне свято, адже вони весь рік дуже гарно і старанно себе поводити і сподіваються на чарівні подарунки.

Але на іншій стороні світу, десь у Лапландії, Дід Мороз був зовсім іншої думки стосовно цього Нового Року. Він надзвичайно тяжко захворів і хоч як би йому не хотілося злетіти в небо на своїх несамовитих санях (якій йому на днях подарував американський Санта Клаус), він не міг навіть встати, щоб спекти собі улюблених млинців з бананами.

Але ось одного дня з чарівного лісу в гості до Діда Мороза прибіг Зайчик-Вуханець.

- Дідусю, дідусю, що це з вами трапилося, - запитав зайчик. – Якийсь ви блідуватий. Захворіли чи що?

- Ой, Вуханчику, і не питай... Захворів старий Морозенко, вже зовсім не те здоров'я.

- От я й думаю, щось тут не те трапилося! Бо бігаю вже третій день біля вашого будиночку, а вас все не видно і не видно. І дров вже не рубали давненько.

- Та які там дрова, – мовив Дід, – я ледь дихаю. Ой, зайчику, якщо тобі не важко, спечи-но мені млинців з бананами. А то цілими днями не їм, а так вже хочеться, так хочеться, – промовив Мороз і зайшовся страшеним кашлем.

- Е ні, Діду, - схвильовано вимовив Вуханець, - які там банани, Вам лікуватися потрібно. Новий Рік на носі.

І не чекаючи, що на це мовить Морозенко, Зайчик скочив на двір і попрямував до лісу. Там вже напевне хтось знає, як допомогти Діду.

Біг, біг Вуханець і згадав, що у Ведмедика є мед, а він такий же смачний і лікарський. Побіг.

Але не довго Зайчик гаявся, збудити Ведмедика було так важко, як ката викупати. Не вдалося нічого бідоласі. Побіг він до Бджілки-Трудівниці.

- Бджілочко, Бджілочко, - прокричав Вуханець, - Бджілочко, пробачте, що я до вас так невчасно, але мені дуже потрібна Ваша допомога. Дід Мороз захворів...

- Як захворів? - заверещала Бджілка виглянувши зі свого вулика.

- Так захворів, - продовжував Зайчик, - і йому потрібна допомога. Чи не будете Ви такі люб'язні дати Діду трохи меду, щоб він оклигав.

- Звичайно, звичайно, чого питаєш? На, бери мед, а полечу до Кози, попрошу в неї молока.

Так вони і зробили. Зайчик побіг, а Бджілка полетіла, і разом з нею розлетілася по всьому лісу новина про те, що Нового Року не буде – захворів Дід Мороз.

І вже за хвилину в хатинці Діда зібрався весь ліс. Морозенко лежав у ліжечку й пив своє тепленьке молочко з медком.

- Ой, дякую вам, друзі, за допомогу, мовив Морозенко. – Якби не ви, то лежав би я ще три тижні і не побачили б мої дітлашки Нового Року.

- Якби ти не захворів, то все було б гаразд, – мовив схвильований Вуханець.
- А що ж потрібно робити старому діду, щоб не захворіти?
- Вдягатися по погоді, - мовив Вуханець, - а не рубати дрова в одній сорочці, коли на вулиці сорокаградусний мороз.
- Гарно їсти, - сказала Лисичка, - щоб набиратися сил і покращувати свій стан.
- Їсти багато вітамінів, мед, фрукти, овочі, - вигукнула Коза, - і пити молочко.
Все це не дасть тобі захворіти.
- Займатися спортом, - мовив Вовк, - обов'язково вранці робити зарядку і бігати.
- Не робити нічого такого, що погіршує стан здоров'я, - сказала Мудра Сова.
- Не спати на холодному, - сказав Віслучок, - бо це може викликати ще тяжчі захворювання.
- І якщо вже захворів, - підсумував Вуханець, - то обов'язково звернутися до лікаря, а не лежати в ліжечку й чекати, що хтось прийде. А якби я не забіг отак би й лежав.

Новому Року вже нічого не загрожувало, як і здоров'ю Діда Мороза. І сьогодні всі мешканці ліса були задоволені тим, що допомогли дідусеві й дали йому зрозуміти, що зберегти своє здоров'я може лише він, і зробити це надзвичайно легко, потрібно лише дотримуватися порад мешканців лісу.

Цей вечір всі провели в хатинці Діда Мороза, пили чай, їли млинці з бананами й допомагали дідусеві розкласти по мішечкам подарунки для дітей. АДЖЕ ЗАВТРА НОВИЙ РІК!!!

Запитання до казки:

1. Чому захворів Дід Мороз?
2. Що саме допомогло Дідові Морозу вилікуватись?
3. Які поради давали Діду Морозу лісові мешканці, щоб він більше ніколи не захворів?
4. Що для тебе означає „здоровий спосіб життя”?
5. Намалюй новий розпорядок дня Діда Мороза, який почав дотримуватись здорового способу життя.

Петрик О.

Як стати здоровим

Б А Й К А

Як здоровим бути хочеш, –

Байку вислухай охоче.

Якось кволий Жук промовив:

„Дуже хочу бути здоровим”.

І подавсь в кущі ожини

Сповістить братам новину.

„Гей! жуки! Хто вміє чути!

Мрію я здоровим бути!..”

(Так ходив він цілу днину:

Розважав жуків й ожину).
Сонце вже скотилось з неба –
Вже Жукові й спати треба.
Зажурився. Сів на гриб.
Й нумо плакати: „Всім набрид!..
А багато ж натрудився:
Набалакав, находився...
Крізь ожину всю продерся –
Колючками весь подерся.
А здоров'я – не спіткало:
Натомивсь – геть сил не стало!..
Тяжко ж нам, жукам чудовим,
В цьому світі бути здоровим!..”
Може б довго плакав Жук,
Та озвався мудрий Крук:
„Кажеш, хочеш бути здоровим?
А що робиш (крім розмови)?
Щоб здоровим, друже, стати,
Слід не просто розмовляти;
Тут бажання, Жук, замало,
Щоб здоров'я враз настало!..”
**Щоб бути дужим, - не вагайся –
Про здоров'я більш дізнайся.
Й знай: крім рішення й надії,
До здоров'я ведуть**
д і ї.

Запитання:

- 1. Про що мріяв Жук?*
- 2. Що він робив для здійснення своєї мрії?*
- 3. Як ти вважаєш, чому наш герой набрид своїм знайомим?*
- 4. Що порадив Жукові старий Крук?*
- 5. Як на твою думку, що необхідно було б робити Жуку, щоб стати здоровим?*
- 6. А що робиш ти для того, щоб бути здоровим?*
- 7. Розкажи, а про що мрієш ти? Що варто робити для того, щоб твоя мрія здійснилася?*

**Михайленко О.,
студентка Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова**

Правильне життя

У якомусь-то краї, а в якому – не пам'ятаю, жила собі Квіточка. В неї було гарне вбрання, яке складалось із семи пелюсток, сім пелюстків – сім кольорів.

Ось одного чудового ранку, коли наша Квіточка ще спала, до неї завітала тітонька Лінь.

Вона була така приємна, ввічлива, улеслива. Вона загортала Квіточку-семицвіточку в ковдру і шептала їй на вушко: «Люба, спи, ну навіщо тобі вставати так рано, робити якусь ранкову зарядку, вмиватись, чистити зуби? Ну кому це потрібно?! Не вставай, поспи ще трошки, поспи...» І Квіточка-семицвіточка, піддавшись доводам Ліні, повернулася на іншій бік і заснула. А прокинувшись, навіть не помітила збляклої пелюстки у своєму вбранні. Вставши, Квіточка-семицвіточка вирішила приготувати собі сніданок, а тітонька Лінь тут як тут: „Покинь ти це дурне діло, стільки часу втрачати, з’їси бутерброд та й по годі по тому!». Квіточка так і зробила, але знову не помітила, як ще одна пелюстка втратила своє яскраве забарвлення.

І ось стала наша Квіточка товаришувати з тітонькою Лінню: рано не встає, зарядку не робить, не вмивається, зуби не чистить, дім не прибирає. А посуду в неї брудного назбиралось, у-у-у-у...

Одного дня, коли все на сонці вигравало і виблискувало чудовими барвами, наша брудна, невмивана, голодна та похмура Квіточка-семицвіточка пішла на прогулянку. І що б Ви думали, зустріла свою давню знайому, таку ж Квіточку, а та прекрасно виглядає, така гарна, чистенька, пелюстки блищать кожна по-своєму, навколо розноситься прекрасний аромат. Подивилась на себе наша Квіточка-семицвіточка і соромно їй стало – брудна, пелюстки зім’яті, колір втратили, не блищать, а аромат...зовсім не той, що був колись.

„Ну ні, - подумала Квіточка, - так більше не буде: вижену Лінь зі свого дому і почну правильне життя!»

А Ви думаєте правильно - це як?

Запитання до казки:

- 1. Що таке, на вашу думку, лінь і чому вона нам заважає у житті?*
- 2. Чому пелюстки Квіточки-семицвіточки після її зустрічі з лінню, почали втрачати свій колір?*
- 3. Як Квіточці-семицвіточці відновити яскраве забарвлення своїх пелюсток?*

ДИДАКТИЧНА ГРА: маємо сім різнокольорових пелюсток з картону. Кожна означає певний аспект здорового способу життя. Діти повинні назвати всі аспекти. Разом з ними ми складаємо пелюстку до пелюстки і виходить Квіточка-семицвіточка, героїня нашої казки.

(Сім аспектів здорового способу життя: спорт, здорове харчування, гігієна, чистий одяг, чиста оселя, гарний настрій, відсутність згубних звичок).

**Долгіх Ольга, Сальникова Тетяна,
студентки Запорізького національного університету**

Казка про Яблучко

Яскравий сонячний промінчик освітив зелене листя молоді Яблуньки. Від яскравого світла Яблунька помружила очі, позіхнула і нарешті прокинулася, потягнувшись своїми гнучким гарним гіллям до сонечка.

Сьогодні був незвичайний, майже казковий день – День Народження малесенького Яблучка. Воно визирнуло з-за листочка і його побачив світ! Яблучко

було з червоненьким боком, яскраво-зелененьким листочком на голівці, а в середині в нього зріли здорові міцні кісточки.

Яблучко відкрило очі, огляділось і побачило навкруги безліч всього цікавого. На гілках його Мама-Яблуньки висіло багато різних яблук, які, між тим, дуже різнилися між собою. Одні вражали своєю красою та різноманітністю: були великими й маленькими, соковитими, різнокольоровими; а інші – безбарвні, іноді навіть чорні, зів'ялі, непридатні.

Яскраві здорові яблучка раділи життю, співали пісеньок сидячи на своїх гілочках, танцювали, жваво підстрибуючи серед яскравого зеленого листя. А інші, безбарвні, самотньо висіли подалі, а іноді, зриваючись з гілля, падали у траву і назавжди в ній губились.

Маленьке Яблучко дуже здивувалось тому, що побачило. Воно вирішило запитати у Мама-Яблуньки, чому все так, чому всі яблучка такі різні:

- Матусю, матусю, скажи-но мені! Я роздивлялось світ, роздивлялось своїх братів та сестер. Чому дехто з них має такий тьмянний колір, хоч більшість – яскраві та веселі?

Мама-Яблунька пригорнула малюка до себе і почала розповідати:

- Малюк, ти повинен знати, що у житті кожного яблучка є місце небезпеці. Адже поруч з нами живе Банда Маленьких Хробачків... Вони галасують з ранку до темної нічечки, сваряться, глузують один з одного, а також чіпляються до яблук, до твоїх братів та сестер.

- А як це... чіпляються? – здивувалось Яблучко.

- Вони обіцяють веселе та щасливе життя, підбурюють до різних недобрих вчинків... І ті, хто погоджуються товаришувати з ними, назавжди можуть втратити свою молодість, здоров'я та красу.

Маленьке Яблучко мовчки слухало маму, адже йому зовсім не хотілось втратити свої яскраві кольори та впасти у темну траву.

- Тільки розумні та впевнені яблучка можуть побороти Банду Маленьких Хробачків та не пустити їх у своє життя. Все у твоїх руках, Малюк, - закінчила свою розповідь Мама-Яблунька.

Запитання до казки:

1. Чи можете Ви порівняти яблуневу родину зі світом людей?
2. Які небезпеки чатують на людину у її житті?
3. Як потрібно поводитись, щоб не наражати своє життя на небезпеку?
4. Яких порад потрібно дотримуватись, щоб зберегти красу, молодість та здоров'я?

Потребко Михайло,
студент Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В.Гнатюка

Джу і Дзі

Про невиліковну хворобу бджілки Дзі знали вже всі у маленькому затишному містечку Рій. Всі глибоко співчували і намагались допомогти. Її сім'я запрошувала наймудріших лікарів. Але ніхто з них не був в змозі зарадити біді. Батькам Дзі було надзвичайно гірко і боляче спостерігати, як на

їх очах поволі помирає донька. Ззовні у неї не було помітно ніяких ознак хвороби, однак та, з нахабно-зверхньою, непереможною посмішкою поїдала Дзі з середини...

Ласкаве сонечко постукало у віконця жителів містечка Рій. Всі вітали новий день. Тільки в домі маленької Дзі ніхто не помітив приходу нового дня, бо вночі ніхто так і не зімкнув очей, лише прихід сусіда трішки отямив і повернув їх до реальності. Сусід повідомив про те, що в Рій приїхав жук-знахар, який розумівся на лікуванні. Батьки Дзі вже давно втратили віру у зцілення дитини і не сприйняли надто серйозно цю звістку. Але бажання зробити все можливе і використати бодай найменшу можливість змусило їх запросити жука-знахаря оглянути Дзі. Під час огляду хворої бджілки обличчя жука ставало все серйознішим. „Їй допоможе лише одне – хатинка з трьох сніжинок”, – сказав він і зник у темряві...

Всім одразу ж захотілося допомогти батькам бідної бджілки, оскільки ті вже не мали змоги купити сніжинок. Але які б дорогі і розкішні сніжинки не приносили сусіди, вони зразу ж танули над Дзі, а тому і не лікували її. А з сніжинками танула і надія на видужання...

В усіх знову опустили крильця...

Але якоюсь дивною та загадковою залишалася порада жука для Джу – друга Дзі. Він був її справжнім другом. Дзі йому дуже подобалась, але Джу боявся розказати їй про свої почуття. Дзі помічала дивакуватість в поведінці Джу та не знала як з ним про це поговорити. Захворівши, тим більше вирішила не докучати. Спостерігаючи, як тане маленька бджілка разом із сніжинками, Джу відважився на неймовірний крок – полетіти в Країну Вічної Криги. Ця ідея була надто небезпечною, адже там він міг загинути сам. Але його почуття були такими гарячими, що їх не зміг би подолати жоден сніговий буревій. Джу летів і летів, ніщо не могло зупинити малого сміливця.

Раптом він побачив ліс без жодного листочка і зрозумів, що Країна Вічної Криги вже близько. Хоч втома тягнула крильця до землі, і здавалося що сили його покидають, та бажання якнайшвидше дістатись до сніжок перемогло думку про відпочинок. Джу пролітав над чорними і сірими, з незграбними руками-гіллям, деревами. Він летів вже досить довго, але кінця лісу все не було. Проходив час. Джу все більше залишали сили, він летів все нижче і нижче, аж поки, зачепившись за гілля не впав додолу, втративши свідомість. Коли Джу відкрив очі, побачив лише чорне величезне коріння дерев. “Де це я і куди летіти до Країни Вічної криги?” – промайнула думка. Та раптом Джу почув голос, який звертався до нього:

- Чим я можу допомогти тобі?
- Скажіть, будь-ласка, як дістатися до Країни Вічної Криги?
- А навіщо тобі?
- Мені потрібно дістати три чарівні сніжинки, які б врятували мою подругу

Дзі.

- Але мені здається, – відповів невідомий, - що допомога зараз найбільше потрібна тобі.

- Ні! Ні! Скажіть, куди летіти до Країни Вічної Криги, я трішки відпочину і полечу, адже Дзі помирає і я повинен допомогти їй, чого б мені це не коштувало.

- Ти дивний Джу, відважний, сильний, наполегливий, здатний пожертвувати своїм життям заради спасіння подруги - люди це називають коханням... Гарзд, я дам тобі три сніжинки і нектару з квітів, що додасть тобі сил.

Джу здивовано поглянув туди, звідки долинав незнайомий голос і впізнав жука-знахара. Жук тримав три звичайнісінькі сніжинки і квіти. Джу взяв усе і навіть не встиг подякувати, бо жук знову зник безслідно.

Джу одразу ж вирушив в дорогу. Перешкоди, які йому доводилось долати на шляху додому, вже не здавались страшними, так як додавала сил думка про можливість видужання Дзі.

Маленька Дзі майже не відкривала очей, а лише важко дихала. Коли батьки зустріли Джу із сніжинками, вони навіть не зраділи, бо вже примирились з думкою про смерть своєї єдиної дитини і втратили віру в її порятунок. Та Джу це не зупинило. Він швидко склав сніжинки над Дзі, як навчив його жук. Стан хворої бджілки не змінився, вона не розплющувала очей і важко дихала. Та всіх здивувало те, що сніжинки не танули...

Два дні пролежала Дзі під сніжинками і раптом, на ранок третього дня її очі розплющились. Це вже не були очі хворої. Вони випромінювали радість, життя, натхнення. Жовті і чорні смужки на черевці Дзі набули яскраво-насиченого забарвлення. Її крильця випрямились і на них заграли тисячі сонячних промінчиків. Почувся легенький глухий звук від падіння сніжинок. Це маленька Дзі вже злітала, описуючи в повітрі чарівні кола. Джу, який всі ці дні був поруч з нею, прокинувся. Він злетів до Дзі і вони поєдналися у щасливому танці...

Неймовірна звістка облетіла всіх: "Дзі видужала!" Ніхто не міг зрозуміти, як звичайні сніжинки допомогли одужати Дзі. Лише вона розуміла, що в цих сніжинках була непереможна сила кохання. Адже саме воно і вилікувало її.

Дзі вирішила не залишати сніжинок у себе, а відправити у світ, щоб вони, переходячи з рук в руки, розповідали усім про неймовірну історію і дарували віру в кохання та його величезну силу.

Запитання до казки:

- 1. Чи пригадуєте Ви приклади з життя, коли неймовірні події врятовували у, здавалось, безнадійних випадках?*
- 2. Що, на Вашу думку, допомогло бджілці Дзі одужати?*
- 3. Які почуття у нашому житті мають найбільшу силу? Чому? Наведіть приклади.*
- 4. Чому важливо не втрачати надію у складних життєвих ситуаціях?*
- 5. Які, на Вашу думку, дії, почуття та ставлення з боку оточуючих будуть найбільш важливими для хворої людини?*
- 6. Що таке толерантність?*

Шкільні змагання

Мишко прокинувся зранку у піднесеному настрої. Він швидко схопився з ліжка і вже чистив зуби у ванній кімнаті, коли мама зайшла будити його.

– Ти чому це так рано прокинувся сьогодні? – запитала вона, не помітивши його у ліжку.

– Сьогодні у школі будуть змагання. І вчителька сказала, що хто дійде до фінішу, тому відкриється шлях до щасливого життя.

– Шлях до щасливого життя? – перепитала мама, – Цікаво, і що ж це може бути?

– Ще не знаю, але це – основа для успіху в майбутньому, – швидко й радісно говорив Мишко, витираючи обличчя рушником.

Він швидко одягся, поснідав і, подякувавши мамі за смачний сніданок, подався до школи.

Йдучи вулицею, він думав, що ж може бути основою щастя. «Звичайно це – гроші», – подумав він, побачивши на зупинці розкішне авто, біля якого стояв дорослий чоловік і розмовляв з кимсь по мобільному телефону. «От класно!» – подумав Мишко і, задивившись на бізнесмена, мало не збив з ніг молоду дівчину, яка кудись шалено поспішала. На плечі у неї була велика сумка, а в руках вона тримала папку з безліччю папірців. «Студентка напевно», – промайнуло в думках, – «От добре мати вищу освіту. Вивчиться вона, піде на роботу, стане професіоналом, а згодом у неї також з'являться гроші і вона зможе купити собі авто і мобільний. Отже, щоб гарно заробляти, потрібно вміти щось дуже добре робити. А до цього треба закінчити школу, значить я на правильному шляху» – Мишко посміхнувся сам собі і закрокував ще швидше.

А біля школи вже робилось щось неймовірне. Всі учні п'ятих класі з нетерпінням чекаючи початку змагань, сперечались між собою, що ж може стати основою для всього. Мишко приєднався до гурту і почав розповідати і про свої ідеї щодо щасливого майбутнього. Але ось з'явилась вчителька і запросила всіх до актової зали.

– Зараз ми, – заговорила вона, коли всі нарешті зібрались і заспокоїлись, – виберемо по одному представнику від кожного класу і саме ці учні будуть учасниками на змаганнях. Всі інші мають право підказувати своєму однокласнику правильні відповіді і активно вболівати за своїх.

Спершу Мишко трохи розчарувався, що, можливо, йому й не пощастить брати участь у змаганнях, але потім подумав, що він і його клас – одна команда, тим паче, що можна буде робити підказки. «Один – за всіх, і всі – за одного», – подумав він і заспокоївся. Але після жеребкування виявилось, що саме Мишко буде представником від свого класу.

– Отже, – промовила вчителька, коли учасники зайняли свої місця біля старту, – Розкрию вам таємницю, що є основою щасливого майбутнього. Те, що допомагає нам вчитись, те, що допоможе нам здобути гарну професію і створити в майбутньому сім'ю – це, любі мої, наше з вами здоров'я. Адже коли людина хвора,

вона бажає лише одного – швидше одужати. Той, хто сьогодні дійде до фінішу, знатиме про складові здоров'я і про те, що треба робити, щоб бути здоровим. Правила такі: учень, який говорить правильно про те, що саме робить його здоровим, робить два кроки вперед, хто погоджується з ним – один крок і ті, хто говорить не вірно, залишаються стояти на місці. Зрозуміло? Тоді починаймо!!!

Кожен клас почав підтримувати своїх, активно плескати в долоні та вигукувати різні підбадьорюючі слова, а учасники тим часом думали.

Першим озвався Сашко з 5-Б:

– Відсутність шкідливих звичок, таких, наприклад, як паління чи вживання алкоголю.

– А я не погоджуюсь, – заперечив ще один учасник Сергій, – Викурена цигарка заспокоює нерви і наші нервові клітини не руйнуються, а ще вона втамовує голод.

– Але що в цей час терплять твої легені, – втрутилась вчителька, – смола, що міститься у сигареті, осідає у них і їм стає важко дихати, а серце, якому стає важко битись, а печінка, клітини якої руйнуються? І взагалі, паління може викликати таке захворювання як рак легень. Невже це корисно для твого організму?

Сергійко хвилюк подумав і сказав «ні», а також зробив крок вперед

– Здоров'ю також допомагаєш, коли чистиш зуби, миєш вуха і взагалі часто приймаєш душ, - сказав Мишко і, розуміючи, що це справді на користь здоров'ю, зрадів і зробив два кроки.

– Так, вірно – сказала вчителька.

Всі погодились і тепер першими були Сашко та Мишко.

– Також це чистота нашої оселі. Потрібно прибирати в кімнатах витирати пил, - сказала Оленка.

Знову вірно і знову трохи ближче до фінішу.

– А ще – це чисті продукти, які потрібно мити перед тим, як з'їсти, - вигукнув Мишко і зробив ще два кроки вперед. Тепер він був на один крок попереду Сашка.

Але той враз крикнув:

– Ще треба робити зарядку, - і вони знову зрівнялися з Мишком.

Було зрозуміло, що хто зараз скаже правильне твердження, той і отримає перемогу. Вболівальники голосно оплесками і вигуками імена двох призерів і раптово Мишко згадав ще одне:

– Це спорт! Потрібно займатись спортом, - крикнув він і був за межею фінішу.

– Ура, ура – кричали всі його однокласники.

Вони підбігли до нього і почали його обніматися і вітати з перемогою. Вчителька також потисла йому руку і похвалила за добрі знання. Настрій в усіх був чудовий і Мишко був дуже задоволений, але найголовніше і найцінніше, тепер він знав про те, як бути щасливим у майбутньому, як отримати вищу освіту, за допомогою чого заробити гроші на авто і мобільний, а головне – це те, що він знав, як зберегти своє власне здоров'я – основу для всього, що може бути важливим.

Запитання до казки:

1. *Що означає для Вас словосполучення “щасливе майбутнє”?*
2. *Чи погоджуєтесь Ви з тим, що саме здоров'я є основою для щасливого майбутнього? Поясніть свою відповідь.*

3. *Чи може людина постійно покращувати свій стан здоров'я? Які дії для цього потрібні?*
4. *А що Ви робите для збереження та зміцнення свого здоров'я?*

Агафонова Тетяна,
студентка Дніпропетровського національного
університет

Чудесне перетворення

Ви мабуть знаєте, що наша країна займає лише невеличку частину поверхні планети Земля і що на цій поверхні існують десятки інших країн. Люди в цих країнах інші, вони навіть говорять на інших мовах.

Але є в нашому світі такі слова, які зрозумілі всім і які особливо цінуються всіма людьми на Землі. Для цих слів не існує кордонів, не мають значення країни та відстані. Кожне з цих слів є дорогим для людини. Однак, не дивлячись на високу цінність, цим може володіти не кожен.

Однією з таких цінностей є ЗДОРОВ'Я.

Історія, про яку ми вам розповімо, відбулася в одній з маленьких країн, які загубилися на світовій мапі. У маленькому містечку на березі моря жили дві веселі сестрички. Вони були життєрадісні, щирі, любили оточуючий світ і ніколи не сварились.

Кожного ранку вони прибирали свою постіль, бігли до ванної кімнати, вмивалися, чистили свої білесенькі зубки, готували собі легкий сніданок, який частіш за все складався з різних овочів та фруктів. Вони дуже цінували своє здоров'я, яке давало їм красу та активність, можливість кожного ранку посміхатися сонечку навіть тоді, коли воно ховалося за хмарами.

Ще колись давно, коли дівчатка були зовсім малесенькими, вони слухали оповідки своєї прабабусі, яка розповідала їм стародавні казки та легенди про країну Здоров'я, до якої всі прагнуть потрапити. Жити в цій країні цікаво та весело, але втратити можливість проживати в ній дуже легко. Це трапляється з тими, хто перестає цінувати себе, нехтує своїм здоров'ям і дуже швидко його втрачає. Тоді все навкруги тм'яніє і губить свій сенс.

Отож малечку дівчатка дбали про своє здоров'я та про здоров'я одна одної. Підіймали одна одній настрій, прасували одяг, якщо раптом одна забували помити руки перед їжею, то інша відразу ж нагадувала про це.

У сестричок було багато друзів, які також були здоровими та веселими, тому що піклувались про себе та про один одного. Але була в цій компанії одна дівчинка, яку звали Дарлі. Вона постійно сміялась над життям сестер. Дарлі говорила: „Я, наприклад, зуби ніколи не чищу, але ж вони не випали! Ну то й що, що не білі, але вони є! І вуха я так часто не мию! Навіщо? Повз них же ще нічого не пролетіло!” І ніякі доводи сестер не змогли переконати дівчинку, що вести здоровий спосіб життя дуже класно, вона не хотіла й чути про те, що здоров'я – найвища цінність.

Одного разу, гуляючи на вулиці, сестри з подругами помітили, що до сусіднього дому під'їхала велика машина з речами. Скоро дівчатка дізнались, що їх новими сусідами буде родина: батьки і хлопчик, їх одноліток. Хлопця звали Дюк.

Дарлі він відразу дуже сподобився. Вона стала частіше заходити до сестричок, приносила фрукти, які сама не їла, та весело посміхалась Дюку, заглядаючи через паркан до сусіднього двору.

Одного разу сестри вирішили влаштувати вечірку. Дюк також був у списку запрошених. Дарлі готувалась до вечірки. Яскраво фарбувала очі та губи. Правда, волосся забула помити. Та то не біда, думала дівчинка. Ніхто цього й не помітить. І те, що на платті дві величезні плями, також здалось їй незначною дрібницею. Кому яка справа до її плаття!

І ось, насмілившись, вона підійшла до Дюка в розпал вечірки та запросила його потанцювати. Дюк глянув на дівчинку та відсахнувся:

- Що? Танцювати з такою бруднулею!!?? Ні! Я з такими спілкуватись бажання не маю. Подивись на себе! Ти неприємно пахнеш! В тебе брудне плаття та волосся, а ще ти дуже яскраво нафарбована!

Дарлі закрила обличчя руками і вибігла геть! Такого сорому вона ще не відчувала ніколи!

Всю ніч вона проплакала. А вранці подумала: „Що ж це? Дюк спілкується з усіма, окрім неї! Невже вона найгірша?“ Наважившись, вона вирішила запитати у сестричок про причину того, що відбулося.

Сестри заспокоїли Дарлі та пообіцяли, що за мить вона сама знайде відповідь на свої питання.

Вони дістали запашні мила та шампуні, полотенечко.

Через деякий час Дарлі стояла перед дзеркалом і не могла повірити в те, що таке можливо! Її волосся стало густим-густим і дуже блискучим, обличчя біленьким та й зубки побілішали, а маленькі нігтики на пальчиках поблискували перламутром.

Вдома Дарлі одягла новеньке платтячко, а інші речі обережно склала – вони давно вже потребували гарного прання.

Коли Дарлі вийшла на вулицю, їй здалося, що не лише вона, а й весь світ став набагато чистішим та світлішим! Раптом вона побачила Дюка! Він йшов їй на зустріч разом з компанією друзів.

- Хто це? – почула Дарлі у себе за спиною голос Дюка, - від неї так добре пахне!

- Здається, це Дарлі – хтось відповів йому невпевнено.

Так і не переконавшись в тому, що ця гарненька дівчинка і є Дарлі, вони пройшли повз неї. А Дарлі побігла до сестричок.

- Дівчатка! – вигукнула вона з посмішкою, - дякую вам! Здається в мене почало змінюватись життя. Більше ніщо не примусить мене повернутися до тієї бруднюлі, яка з вами товаришувала раніше!

А Дюк тим часом збирав букет у своєму саду для найкрасивішої дівчинки, для нової Дарлі.

Увечері, на березі моря Дюк протягнув Дарлі квіти і тихо сказав:

- Ти стала зовсім іншою! Я навіть не впізнав тебе... Виявляється, я зовсім тебе не знав. Вибач, що тоді образив тебе на вечірці!

- Ні-ні! – заперечила Дарлі, - я дуже вдячна тобі та дівчаткам! Я змінилась завдяки вам та завдяки Здоровому способу життя! Тепер я буду цінувати те що маю!

- А що це таке – Здоровий спосіб життя? – запитав Дюк.
- Давай-но я розповім тобі...- посміхнулась Дарлі.

І довго-довго дві фігури сиділи на березі моря, схилившись одна до одної, та тихо про щось говорили.

Запитання до оповідання:

1. Чи можете Ви назвати загальнолюдські цінності, які існують у світі?
2. Яка цінність була найважливішою для сестричок?
3. Як би Ви спробували переконати Дарлі вести здоровий спосіб життя?
4. Що допомогло Дарлі змінитись?
5. Як би Ви пояснили Дюку, що таке Здоровий спосіб життя?

**Казки та оповідання, спрямовані на
попередження
*негативних явищ***

Не вір дурмановому мареву

Дітки, ви вже знаєте маленьке мишенятко на ім'я Маніпуля, яке дуже любило мандрувати. Його родина цілими днями збирала колоски в полі, вибирала зернинку до зернинки, щоб взимку було що їсти. А Маніпулі подобалося мріяти та мандрувати. Він днями і ночами подорожував десь далеко-далеко від рідної нірки.

Одного разу мишеня зайшло дуже далеко і заблукало. Недовго журилося.

- Подибаю, - міркує собі, - далі. Може знайду когось, хто впустить переночувати. - Йде мишеня, йде. А на дворі вже справжня ніч. Хоч і не дуже, але все ж злякався Маніпуля та й хвостик від страху затремтів, коли почулося поряд:

- Ш-ш-ш... Ши-ши-ши... Ш-ш-ш..., - огледівся Маніпуля, - нікого... А десь близько оте: ш-ш-ш... Ша-ша-ша... Шу-шу-шу...

Раптом ціла хмара якогось жовтого ядучого диму оповила усе довкілля.

Мишеня мало не знепритомніло від тієї задухи.

- Кахи-кахи-кахи! – почулося десь зовсім поряд.

- Ну як тобі моя хмарина?

- Яка хмарина? – оглянувся Маніпуля

- Що навколо мене! – вигулькнула із-за каменя жовта гадюча голова.

- Ти хто? - перепитав Мані пуля.

- Жовтяник! – відповіла гадюка.

- А чому ти жовтий? – поцікавилось мишеня

- Від диму, - закашлявся Жовтяник

- Від якого диму? – не зрозумів Маніпуля

- Від якого, від якого! – обурилася гадюка. – Від того ... Дурманного!

- Дурманного? – здивувалось мишеня.

- Або йди геть, або я тебе з`їм! – розлютився Жовтяник.

- Як це з`їси? – злякався Мані пуля.

- Отак! Ковтну і все, - розкрила величезну пащу гадюка.

- Я не хочу! – вже дуже перелякалося мишеня.

- Кахи-кахи-кахи, - щось собі надумав Жовтяник, - тримай, - він подав щось мишеняті.

- Що це? – не зрозумів Маніпуля.

- Зараз дізнаєшся, - закахикав отруйник. - Зачекай, вогню викрешу... Тепер все як треба... Вдихни диму... – з лукавою посмішкою дивився на допитливого Маніпулю.

Маніпуля вдихнув...

А коли прийшов до тями, то лежав на спинці і кволо борсався у тій жовтій хмарі дурманного диму.

- Кахи-кахи, - роззявив пащу Жовтяник. Ще мить і проковтне він бідолашного Маніпулю...

Але на щастя пролітав недалеко знайомий Горобчик.

- Та це ж Маніпуля, - затріпотів він крильцями і ця отруйник його проковтне, - вигукнув Горобчик та й скільки було сил поквапився на допомогу мишеняті. Підхопив на крила і полетів з ним до того краю, де мешкала мишина родина. Як

побачила рідня Маніпулю ні живого, ні мертвого – заплакала, зажурилася. А Горобчик їм і відповідає:

- Нічого, я вам швидко допоможу його на ноги поставити...

- Той добре,- згодилася мишина родина і всі гуртом почали Маніпулю лікувати – на ноги ставити.

Пройшов час. Прийшло до тям мишеня та й каже Горобчику:

- Так соромно мені, що змусив я родину свою хвилюватися та не послухався маму з татом, та ще й тебе в цю справу вплутав...

- Почекай! Треба тобі ще відпочити, - захвилювався Горобчик.

А між тим, зібралась біля Маніпулі вся його родина, Горобчик поглянув на всіх та й каже:

- Літав я високо, бачив багато, одне точно знаю - коли шанувати батька й маму, сестричок і братиків та слухатися корисних для тебе порад старших, не пропадеш. Ніколи тебе ні хмара страшна не сплутає, ні лихо у свої тенета не заховає. Звісно, нелегко збирати зернинку до зернинки, щоб змолотити борошна і напекти хліба. Для цього потрібно багато вчитися і ще більше працювати. Але винагородою за твій сумлінний труд буде повага усіх, хто любить справжнє золоте сонечко, голубе небо, вчиться і працює, на радість собі та іншим.

Послухалося мишеня мудрої поради горобчика і ніколи більше не мало клопоту з дурмановим маревом, і дуже цим пишалося. Раділа за нього уся його родина, знайомий Горобчик і ще багато – багато Маніпуліних друзів.

Запитання до казки:

- 1. В якій родині народилось мишеня?*
- 2. Як мишеня Маніпуля проводило свій час?*
- 3. З чого почались неприємності?*
- 4. Що трапилось на шляху у мишеняти?*
- 5. Що призвело до зустрічі Маніпулі з Жовтяком?*
- 6. Яким чином Жовтяник підштовхнув Маніпулю спробувати дурманового диму?*
- 7. Як змінилось життя Маніпулі після зустрічі з Горобчиком?*
- 8. Щоб ви порадили дітям, схожим на Маніпулю?*

Практичне завдання:

- 1. Намалуйте героя казки, який найбільше вам сподобався.*

Як ви вважаєте, що саме радив Маніпуля своїм друзям. Вигадайте пригоду одного з друзів Маніпулі та як допомогло своєму другові мишеня.

Небезпечна пригода

Далеко-далеко, за високими горами, за глибокими морями, в непролазних джунглях жила собі маленька, але дуже жвава мавпочка То-То. Їй хотілося швидше стати дорослою, щоб самій збирати банани, з вершини високої пальми діставати такі смачні кокосові горіхи. Отак думала-гадала мавпочка. З малечою мавпочка не гралася, з ровесниками ніяк не мирилася - була задиркуватою, тож із нею мало хто і дружив. Отож вона нудьгувала. Єдиною втіхою для мавпочки було втручатися у якісь справи старших. Стрибає, було мавпочка, з гілки на гілку. А сама прислухається, як дві огрядненькі свинки перешіптуються. Зупинилася мавпочка та й каже:

- А ви, тіточко Свинко, вкусіть другу тіточку за вухо. А ви, друга тіточко, смикніть першу тіточку за хвоста. То буде смішно...

- Йди геть! - кричать тіточки.

- Як впіймаємо - добре тобі перепаде...

- Подумаєш! - обурилась мавпочка та й мандрує собі далі. Коли гульк - старий Крокодил у болоті плюхається.

- Дядечку Крокодиле, дядечку Крокодиле, - гукає То-То, - що ви там, у калюжі, робите?

- Будеш багато знати - скоро постарієш, - відповідає Крокодил.

- Розкажіть, розкажіть, - просить мавпочка, - то усе цікаво!

Як ви, мабуть помітили, діти, що нашу мавпочку тому і назвали То-То, бо вона була дуже і дуже цікавою. Усіх дорослих, хто не зустрічався їй на дорозі, перепитувала: „А що то ви робите? Ой як то цікаво!” Дорослі відмахувалися від неї, як від набридливої мухи:

- Іди собі, куди ідеш, То-То! Чого це ти не у свої справи втручаєшся?

Мавпочка сердилася та не надовго. Шукала нових знайомих і нових пригод... Як оце і зараз натрапила на крокодила у болоті...

- То, оце запитую, дядечку Крокодиле, - знову почала То-То. – що ви ото робите?

А Крокодил не просто собі плюхався у болоті, він, щось там сьорбав. Буль-буль-буль, ковтнув якоїсь зеленої болотяної води, ще раз. Наковтався що аж сам позеленів, так у голові замакітрилося. Почекала То-То, поки він до тьми прийшов, та й знову за своє:

- А що то ви, дядечку Крокодиле, ото сьорбаєте?

- Га? – блимнув тьмяним оком Крокодил.

- Що то ви робите?

- П'ю, - позіхнув Крокодил

- Що?

- Тобі все розкажи...

- Ой розкажіть!

- А не хочеш спробувати?

- Ой хочу!

- Спускайся тоді сюди, до мене в болото...

- Страшнувато якось...

- Не бійся... Колись і мені було страшно, коли вперше сьорбнув... А тоді... отак все життя і провалявся у багнюці... З боку на бік перевертаюся та сьорбаю оце мутне скажене болотяне варево... Бачиш бульбашки скачуть?

- Ой як дух спирає, дихати нічим, - затулила долонею носа То-То.

- А ти й не дихай! – сказав старий крокодил . – Ти сьорбни...

Мавпочка крізь силу ковтнула тієї скаженої болотяної води і раптом відчула, що все навколо закрутилося, болотяна вода всмоктує її у страшний вир та тягне за собою у чорну бездну.

- Р-я-т-у-й-т-е! – закричала перелякана мавпочка. Але її ніхто не чув. Чи може робили вигляд, що не чули... Отак би і загинула б наша бідолашна То-То, борсаючись у болоті, поряд із потворним Крокодилем... Коли б не мале Слоненя. Воно весело бавилося на галявині, бігало за барвистими метеликами, набирало хоботом води і поливало вже майже засохлі кущики, щоб вони не зав'яли, а розквітли ніжним рожевим квітом...

Отак Слоненя і натрапило на болітце, де гинула наша То-То. Побачило воно, у яку біду потрапила мавпочка, перелякалося і чимдуж подалося до своєї Мама-слониhi. А треба сказати, що Слоненя було дуже слухняним дитям - у всьому слухалося Маму. Отож удвох із мамою і витягли мавпочку з болота.

- Мамо, Мамо, - з жахом вигукнуло Слоненя. – Ця мавпочка зелена , як старий і злий Крокодил!

- Так, - відповіла Мама-слониhi, - мавпочка послухала цього Крокодила і напилася мертвої води. Вона ледь не загинула, але ще можна завадити лиху. Слониhi дістала з високої верхівки дерева соковиті і дуже смачні плоди, начавила склянку запашного соку.

- Тамуй спрагу завжди лише цілющими соками, які допоможуть тобі рости великою і розумною. Завжди у житті слухайся лише мудрих порад і десятою дорогою оминай болото із затхлою мертвою водою.

Мавпочка То-То послухала поради поважної Слониhi. Вона ніколи більше не потрапляла до болота з мертвою водою і всім навколо розповідала, як те болото обминати.

Запитання до казки:

- 1. Якою була Мавпочка? Опишіть її?*
- 2. Чому мавпочці дали таке ім'я?*
- 3. Як ви вважаєте, чому з мавпочкою трапилося лихо?*
- 4. Які стосунки були у То-То з мешканцями джунглів, чому?*
- 5. Чи можна безоглядно довіряти незнайомцям? Наведіть приклади зі свого життя?*
- 6. Чому мавпочка не загинула?*
- 7. Якими якостями має бути наділена людина, яка прийде на допомогу у скрутну годину?*
- 8. Які висновки зробила для себе мавпочка?*
- 9. Чи завжди ви можете прийти на допомогу людині, яка потрапила у біду?*

Смак омани

В одному старому та густому лісі розквітла поляна. Вона вабила багатьох звірів своєю таємничістю та загадковістю, але, нажаль, з цієї галявини мало хто повертався додому, а якщо комусь і вдавалося, то не на довго. Вони знов і знов ходили туди та вели за собою інших звіряток лісу.

Жили у тому лісі й два мурахи. Звали їх Розумейко та Здоровейко. Жилося їм разом добре, все мурахам вдавалося, все в них виходило, ніякі життєві труднощі не лякали їх, бо сила одного і розум іншого підказували вихід з будь-якої ситуації.

Та якось Розумейко помітив, що Здоровейко разом з іншими жителями лісу почав відвідувати ту таємничу галявину. Одного разу, коли Здоровейко повернувся додому, Розумейко спитав його:

- Любий братику, невже й тебе манить ця загадкова галявина, чому ти туди ходиш?

- Та я й сам не знаю, - збайдужіло відповів Здоровейко.

Але якось Здоровейко й зовсім не повернувся додому. І тоді Розумейко вирішив піти у те таємниче місце та самому про все дізнатися.

Здалека галявина здавалася привітною та гарною, навколо неї було багато барвистих квітів, але коли Розумейко підійшов ближче, то побачив, що квіти ті, якщо придивитися, несправжні, а як тільки він захотів до них доторкнутися, то дуже вколосся колючими голками терену, що прикривався різнобарвними квітами.

Мураха зрозумів, що це лихе місце і його брат потрапив у халепу. Раптом кущі почали розсуватися і перед Розумейком відкрилася страшна картина: всі звірі, всі його друзі, рідні і навіть сам цар звірів Лев були обвиті колючим тереном. Серед них маленький мураха побачив і свого Здоровейка.

- Любий братику, що сталося? Чому тебе обвиває терен?

- Розумейко, послухай! Краще йди звідси, бо скоро прийде злодій Вовк і ти теж потрапиш у його полон.

Розумейко озирнувся навколо і побачив, що усі звірі були стомлені, знесилені і від своєї слабкості не могли вибратися з терену. Ті що були в змозі розмовляти розповіли страшну історію: „Сірий Вовк почав заздрити Левові і сам захотів стати царем звірів. Тому він виростив дивовижну галявину, яка була сповнена дивовижними квітами та вишуканими стравами. Усіх звірів вабило це місце, але коли вони туди приходили, то отримували тільки смуток і розчарування, бо страви і квіти тільки забирали в них сили, і коли звірі були зовсім знесилені, їх обвивав колючий терен, протистояти якому вони вже не могли.

Не встигли звірі розповісти цю історію до кінця, як всі почули грубий голос Вовка.

Розумейко швидко заховався. Оскільки він був дуже хоробрий, він не злякався Вовка і вирішив його обдурити. Мураха вигукнув:

- Гей, злий Вовче, я не боюся тебе і твого терену. Спробуй, наздожени мене.

- Я тобі покажу як з мене глузувати! - Розлючений Вовк побіг за Розумейком. Хитрий мураха проліз під тереном.

Злий Вовк поліз за ним і заплутався у кущах. Вовк попався у власну пастку та почав благати Розумейка визволити його. На що Розумейко відповів:

- Я випущу тебе, якщо ти пообіцяєш більше ніколи не заманювати звірів, не змушувати їх страждати та знищиш свою галявину!

Вовк зрозумів, як це погано бути у терені та відчувати, як тебе покидають сили. Його замучило сумління.

Коли мураха випустив Вовка, той звільнив усіх звірів та розкався. Галявина була знищена і з тих часів усі звірі жили у мирі та злагоді.

Запитання до казки:

- 1. Як Ви вважаєте, про яку проблему йдеться у казці?*
- 2. Чи схожі казкові події на реальне життя? У чому схожість?*
- 3. Як допомогти другу, який потрапив у подібну біду, як і Здоровейко?*

Бованенко Ольга, Коротчук Олена
студентки Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова,
факультету соціальної роботи і соціальної педагогіки.

Шустрік-пригодолоб

На чудовій галявині, серед зеленої травички та різнобарвних квіточок жив зі своєю родиною рожевий котик Шустрік. Цілими днями він грався зі своїми молодшими братиками й сестричками, їв ласощі та допомагав батькам.

Але одного дня до нього в гості прийшло зелене Мавпеня. Воно перед Шустріком стрибало, бігало.

- Привіт, Шустрік, - промовило Мавпеня. – Як твої справи?

- Привіт. Все в мене чудово.

- А пішли зі мною в хащу лісу, пошукаємо пригод!

Шустрік довго вагався, оглядався на дім, але Мавпа його так благала, так співала, що котик погодився. Вони взялися за руки й вирушили в ліс.

Йдуть вони, йдуть. І ось Мавпеня помітило знайому нірку.

- Гей, Шустрік, давай заїдемо в гості до мого друга.

Вони спустилися до темної нірки. Шустрік відразу відчув їдкий, незнайомий йому запах.

- Може не підемо, мені тут не подобається, – боязко запитав Шустрік.

- Та ні, все нормально, – сказало Мавпеня. Взавши міцно котика за руку, потягло Шустріка далі по проході.

Вони побачили двері. Мавпеня постукало. Вони ввійшли. В кімнаті було кілька незнайомих Шустріку звірів. Господар запропонував сісти й приєднатися до них.

Спочатку були розмови ні про що. Потім Шустрик помітив щось незвичайне. „Здається мені, що я не туди потрапив, тут щось не те”, – подумав про себе Шустрик і серце його затріпотіло. Але уходити не хотілося. Наче весело всі щось бурмочуть.

Якийсь незнайомий предмет пустили по колу. Це Шустрика зацікавило.

- Вдихни!!! – всі закликали Шустрика.

- Та ні, щось я не дуже...ну це...я поки подивлюся..., – відповів котик.

- Гей Мавпеня, що це твій товариш такий дивний?

- Та ні, він гарний хлопець. Так? – зелене Мавпенятко вибагливо подивилося на свого нового друга. – Шустрик, бери, ми ж друзі чи не так?

„Ні, Шустрик, не роби цього. Воно тобі зашкодить!!!”, – пролунало останнє застереження внутрішнього голосу.

Шустрик зрозумів, що він потрапив не туди... але було соромно... Всі з осудом на нього споглядали. І ВІН ВДИХНУВ. Трапилось щось неминуче: в голові закрутилося, в животику забурчало – котик впав...

Вечір схилився над чарівною галявиною. Зазвичай Шустрик в такий час сидів у родинному колі. Але сьогодні його не було. Сім'я занепокоїлась. Батько метушливо бігав по галявині в пошуках малечі. Мама заплакана і знервована виглядала котика у вікно. Братики й сестрички теж встигли засумувати за веселим Шустриком.

Де він? Що з ним? Ніхто не знав.

Про це знало зелене Мавпеня, яке змінило життя котика. Шустрик днями сидів у нірці, нічим не займався, майже нічого не їв. Його рожева хутринка втратила свій природний колір і стала сіро-зеленою. Рожевим залишився лише хвостик, маленький, але ще пухнастенький. Саме цей хвостик згодом врятував Шустрика.

Одного дня над хащею лісу пролітала маленька, тендітна ластівка. Її зацікавила яскрава рожева плямка серед гілля дерев і трави. Вона обережно сіла на кущик поряд з ніркою, з якої виглядало щось рожеве. Придивившись, ластівочка зрозуміла, що, досі не відома їй пляма, - це хвостик її хорошого друга.

- Шустрик, Шустрик, - радісно защебетала ластівочка. – Виходь! Що ти там робиш? Батьки не знаходять собі місця!

Відповіді не було.

Ластівка занепокоїлась. Вона злетіла і стрімглав вирушила за допомогою до батьків Шустрика.

Вже через хвилину вся родина, зібравшись з силами, допомагала Шустрику покинути моторошно-темну нірку, де жила Мавпа зі своїми друзями.

Коли котик вдихнув свіжого повітря, і промінчики теплого весняного сонечка залоскотали його вусики, вся родина і ластівка помітили, як Шустрик змінився. Його очі втратили живий блиск, погляд - минулу веселість, Шустрик був знесилений і в'ялий. Батьки були здивовані виглядом свого синочка, але це не змінило їх ставлення до нього. Серце кожного було сповнене теплої любові до Шустрика, який залишався для них рожевим, пухнастим і веселим.

Цей вечір котик провів у родинному колі. Мама приготувала для Шустрика смачну вечерю, з кожним ковтком магічної страви хутринка котика ставала все чистішою і чистішою, і дуже скоро набула свого природного яскраво-рожевого кольору. На обличчі Шустрика з'явилася звична посмішка, і дивлячись на щасливу сім'ю він зрозумів, що краще вивчати світ навколо своєї домівки, допомагаючи

батькам, братикам і сестричкам, ніж шукати пригод у хащі лісу з випадковими друзями.

Запитання до казки:

1. Чому, на Вашу думку, Шустрик потрапив у халепу?
2. Що врятувало котика Шустрика?
3. Що потрібно робити та яким бути, щоб не потрапити у біду?

Лозован М.

Макові пелюстки

Феєрія у двох діях

Дійові особи:

Всевишній

Люди, звірі, квіти, дерева

Ніч (у чорному вбранні)

Сон (з жезлом у руках)

Сновидіння, Марення (діти Сну та Ночі)

Богиня смерті (у чорному вбранні з маковим вінком на голові, у руках – букет макового цвіту)

Мак, який проростає із жезла Сну

Доля

Юнаки та Дівчата - наркомани

Дівчата у білому (зі стрічками та кульками)

Дія перша

Прийшла весна. Господь лише створив на безжнивній Землі тварин та рослини. За його бажанням виникали квітка за квіткою, тварина за твариною. повсюди царювали спокій та згода, гармонія. Тварини і люди жили у цілковитім мирі один з одним. З ранку до вечора лунали пісні, усе живе на землі співало, танцювало, раділо життю.

Одна лише Ніч не поділяла загальної радості. Бо кожна істота на землі мала друзів і одна лише Ніч була одинокою. Ніч за допомогою зірок та місяця намагалася розсіяти млу, але це їй не вдавалося. Її темна вуаль ховала красоти природи і тим самим якимось відштовхувала від себе людей, тварин, квіти та дерева. І ніч так залишалася одинокою. Вона дуже страждала від цього. І якимось втративши будь-яку надію знайти собі друга, вона звернулася до Всевишнього з проханням: “Всесильний Боже! Я блукаю по Землі без радості, одинока, ніхто мене не любить і не поважає. Я не маю товариша, якому б я могла повідати своє горе. Зжалься наді мною, Всевишній, зменш мою скорботу, створи мені товариша, дай мені вірного друга і супутника життя.”

І Всевишній зжалився над Ніччю. Він створив Сон і дав їй його у товариші.

Ніч із радістю прийняла цього дорогого друга, і з тієї пори почалася для неї нове життя. тепер вона не почувала себе одинокою. Її повсюди зустрічали з радістю, бо постійно її супроводжував Сон, який став улюбленцем усіх істот. Бо

він приносив спокій і відпочинок. скоро до нього приєднались милі створіння – діти Сну і Ночі – Сновидіння і Марення. Разом з Ніччю та Сном розлетілися вони по всій землі і були всюди такими бажаними, як їх батьки.

Дія друга

Прошло небагато часу і люди, котрі були милими, добрими, щирими змінилися. У них прокинулася злість, жадібність, заздрість, брехня. Душі людей ставали похмурими та сірими. А так як діти у поганому товаристві легко псується, так само сталося і тепер: деякі сновидіння та марення зійшлися зі злими людьми, зробилися легковажними, брехливими, недружними.

І таким чином у людському співтоваристві, окрім добрих Сновидінь, з'явилися тяжкі, жорстокі, такі, що викликають біль, та Марення, що тримаються завжди злих людей, які завжди їх приваблюють.

Між тим людство стає все нетерпимішим та ще жорстокішим, та й життя людей через це стає важчим, похмурішим.

Сон блукаючи світом намагався зробити життя світлішим, але в нього нічого не виходило, теплі та лагідні сновидіння могли лише на декілька митей заволодіти свідомістю людей, а потім...потім знову чорні думки та злі марення захоплювали душі. Отак, однієї ночі Сон втомився вести вічну нічну боротьбу і у безсиллі увіткнув свій жезл у землю. І в ту ж мить, невідомо звідки, позліталися Сновидіння та Марення, що мали нечисте забарвлення, ніби вибачаючись, що розгнівали свого батька, вони обвивали жезл, горнулися до нього, ніби зросталися з ним. А Ніч, що бачила все це, вирішила, що непогано було б вдихнути у жезл життя, та одним своїм подихом зробила це. У мить він пустив коріння, а Сновидіння та Марення, що овівали його, перетворилися на пелюстки, стеблі та листочки, утворивши чарівну квітку яскраво червоного кольору. Так народився Мак.

Всевишній: Кожна квітка на землі має своє призначення і ти, Маче, покликаний дарувати людям свою красу, твої зернята можна вживати у їжу, але ж не зловживати ними. Солодкі пахощі фіалки, чудові аромати троянди, гарячий, як парне вино, аромат гвоздики. А ти ж, Маче, одурманюєш так, що вдихаючи твої пахощі, можна змити над небесами, забути все прожите життя, а можна і скалічити його...втратити. Я так боюсь, щоб люди не отруїли тобою своє життя, не зробили того ж, що накоїли з дітьми Ночі та Сну – Мареннями та Сновидіннями. Адже люди мають властивість переступати межу дозволеного...

Прошло багато років, тисячі...тисячі...Переживання Всевишнього справдилися. Квітка Маку, що під час свого народження, окрім жезлу Сну, увібрала у себе злість Сновидінь та Марень, народила Опіум, спочатку він лікував від болі, а потім почав вбивати... Адже люди мають властивість переступати межу дозволеного...

Навколо люди, що палять, люди, що протикають своє тіло голками, вводять у свою кров, у свою душу злий сон Опіуму (З'являються хлопці та дівчата з букетиками маку, вона мають сірі обличчя, чорні руки, незачесане волосся. Танцюючи з букетиками маку, вони стають ніби божевільними, ховають обличчя).

Важко просто так, стоячи осторонь, спостерігати за цим, ось так і Богиня Смерті, не залишилася байдужою... (З'являється дівчина з маковим вінком на голові, вся у чорному вбранні, у руках її вогняний факел).

...вони кохали один одного...їх одружила квітка маку...а тепер...тепер вона тягне їх до Смерті...Окрилені Темними Сновидіннями та Мареннями, вони змивають високо в гору та стрімко падають униз (перед Богинею Ночі лежать дівчина та юнак вмираючи від передозування, грає голосна музика – класика – на високій оті вона обривається. Тиша. Йде Доля, дівчина у барвистому вбранні, підходить до Богині Смерті і починає боротися з нею за факел життя)

Але Доля не залишає нікого, бореться до останнього за життя кожного. За життя тих, хто оступився, хто втратив свою душу...Вона вириває у Богині Смерті факел життя, не дозволяє їй його загасити, високо підносячи його над головою. (Позад Долі виходять дівчата у білому і стрічками через плече: це Любов, Щастя, Добро, Талант, Краса, в руках у неї кульки, які вони спочатку тримають так, щоб не було видно. Звучить музика, урочиста, життєстверджуюча).

Виборюючи життя, Доля може знову подарувати людині Любов, Щастя, Добро, Талант та Красу, а ось чи сприйме ці подарунки людина? Чи зможе відродити у своїй душі те добре, щире та вічне, подароване людині ще при народженні.

(Доля підносить над головою палаючий факел, дівчата позад неї підносять кульки, обступають вмираючих, дають у руки їм кульки, на яких написано – “Ти знаєш, що ти людина”. Доля та дівчата заступають Богиню Смерті, Марення та Сновидіння на задньому плані. Доля, тримаючи факел, виголошує вірш В. Симоненка:

Ти знаєш, що ти людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Очі твої – одні.
Більше тебе не буде
Завтра на цій землі.
Інші ходитимуть люди –
Добрі, ласкаві і злі.

Сьогодні усе для тебе –
Озера, гаї, степи.
І шити спішити треба,
Кохати спішити треба –
Гляди ж – не проспий!

Бо ти на землі – людина,
І хочеш того чи ні -
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя - єдина,
Очі твої – одні.

Запитання до феєрії:

1. Які відчуття виникали у вас під час знайомства з фесрією?
2. Яку роль у сюжеті грають Марення та Сновидіння?
3. Чи винна квітка Маку у скривджених долях дівчини та хлопця?
4. Чи завжди людина має вибір і що заважає їй чинити правильно?
5. Якими рисами повинна бути наділена людина, щоб відстоювати свою життєву позицію?

Михайленко Оля,
студентка Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова,
факультету соціальної роботи і соціальної педагогіки

Про що мають знати усі

В одному місті жив хлопчик Андрійко. Був він звичайним хлопчиком, який інколи не слухався батьків, прогулював уроки у школі та мало цікавився книжками. Він майже нічого не тямив у біології і взагалі не любив слухати про здоров'я, бо йому ці розмови здавались нецікавими і зовсім неновими. Андрійко вважав, що досить чистити зуби, мити руки перед їжею та тепло вдягатися зимою для того, щоб ніколи не знатися з хворобами.

Та ось одного разу, коли Андрійко сидів вдома перед телевізором і хаотично перемикав канали у пошуках чогось цікавого, він випадково натрапив на якусь передачу, де лікар розповідав про ВІЛ-інфекцію та хворобу СНІД. Андрійко вже хотів продовжити пошук мультиків, але телевізор ніби зламався і не хотів перемикати канал. Андрій обурено вимкнув його і забурмотів:

- СНІД....СНІД... Звичайна собі хвороба, а стільки про неї говорять!
- А що ти знаєш про СНІД? – Андрій почув чийсь голос і різко озирнувся, але в кімнаті нікого не було.
- Хто тут? Хто це говорить?
- Я – книга, що лежить у тебе за спиною. – Андрій глянув і побачив тоненьку книжечку, що лежала на столику біля дивана. – Я знаю те, що повинні знати всі...

Запанувало мовчання. Хлопець перелякано дивився на книгу і не міг зрозуміти, що відбувається. Книга, що вмє розмовляти – такого просто не може бути!

- СНІД – це хвороба, про особливості якої варто знати. Не кидай мене зараз. Якщо тобі захочеться дізнатись щось про ВІЛ чи СНІД, я охоче допоможу тобі.
- Стривай, це що, дві різні хвороби? – Андрій здивовано дивився на книгу і не міг зрозуміти що відбувається.
- ВІЛ – вірус імунодефіциту людини. Цей вірус руйнує імунітет – систему, що захищає наш організм від різних шкідливих впливів, від мікробів та вірусів. А хвороба СНІД – синдром набутого імунодефіциту – настає лише тоді, коли клітин, які захищають організм, стає дуже-дуже мало. Але коли людина, що інфікувалась

ВІЛ, захворіє на СНІД – через рік чи через 10 років – ніхто не знає. Це залежить від її умов проживання, від харчування, від її способу життя.

– А які наслідки будуть, якщо людина захворіє на СНІД?

– Хвора на СНІД людина не має захисної системи організму, вона зруйнована. Отже, людина може померти від будь-яких хвороб, що для людей зі здоровою імунною системою не страшні.

– Коли людина починає хворіти грипом, вона кашляє, у неї може з'явитись нежить і температура, а, якщо людина отримує ВІЛ-інфекцію, то...?

– Відчути, що ВІЛ-інфекція потрапила до організму, неможливо. Виявити це можна лише здавши відповідні аналізи крові, адже основне місце, де живе ця інфекція – це кров.

– Все, годі! – знервованим голосом заговорив Андрій, – я розмовляю з книгою, це просто жахливо!

– Я лише хочу допомогти тобі дізнатись про те, як захистити себе від цієї інфекції, – спокійний ніжний голос пролунав з розкритої книжки, але в цю мить Андрій закрив її і кинув під стіл.

– Все! Маячня якась. Інфекція, кров. Досить з мене, - подумав він про себе і подався на вулицю до друзів. Про пригоду з книжкою він вирішив нікому не говорити, бо засміють – книга, що розмовляє, – сміх тай годі.

Коли ввечері Андрій повертався додому, його вкусила якась комаха. Спочатку хлопець, як завжди, не надав цьому ніякого значення, але, вже лежачи у ліжку, він почав думати, що можливо ця сама комаха до нього вкусила ВІЛ-інфіковану чи хвору на СНІД людину. Не встигнувши додумати, що може бути далі, Андрій заснув.

Першим бажанням хлопця, коли він прокинувся зранку, було ухопити книгу і запитати чи могла потрапити в його кров ВІЛ-інфекція через укуси комах. Він побіг у ту кімнату, де вчора дивився телевізор і знайшов на підлозі книгу. Боязко він розгорнув її. На сторінках було щось написано, але від хвилювання всі літери розпливались у Андрія перед очима.

– ВІЛ не передається через укуси комах, – почувся тихий, але впевнений голос книги.

Андрій з переляку швидко закрив її.

– Вона читає мої думки, - промайнуло у голові хлопця. Але на цей раз він не кинув книгу, а поклав її у портфель, зібрався і подався до школи.

На зупинці Андрій придбав квиток і почав чекати тролейбуса, але в нього знову з'явилась думка, чи може ВІЛ передатись через гроші. Вже не вагаючись, він дістав з портфеля книгу і відкрив її. Книга тихо відповіла:

– Ні, ВІЛ не передається через гроші, а також ти можеш спокійно триматись за поручень у транспорті – таким шляхом ВІЛ не передається також.

- А люди у транспорті? Так багато незнайомих людей! А якщо хтось чхне на мене? – захвилювався хлопець.

- Це даремне хвилювання, - відповіла книга, - так інфікуватись неможливо. Ти можеш абсолютно вільно спілкуватись з людьми, ВІЛ не передається повітряно-крапельним шляхом, через обійми, через рукостискання, через спільне користування посудом чи одягом.

В школі, після другого уроку, всіх учнів з Андрійкового класу відправили до медичного кабінету для отримання щеплень. Андрій, доки чекав своєї черги, почав

розглядати плакати, що висіли на стінах. Всі вони були різнокольоровими і привертали до себе увагу. Враз Андрій побачив плакат на якому було щось написано про ВІЛ, потім ще один і ще. На кожному писали різні твердження і хлопець з цікавістю почав читати їх:

- ✓ Можна інфікуватись ВІЛ при переливанні неперевіреної крові;
- ✓ Людина-носіє ВІЛ може інфікувати свого статевого партнера;
- ✓ Ступінь ризику інфікування ВІЛ знижується при використанні презервативів під час статевих контактів.

Андрій вирішив запитати у книги, чи правдиві ці твердження. Він швидко дістав її і вона тієї ж миті відповіла:

– Так, все це правда. Ти повинен пам'ятати - ВІЛ передається лише декількома шляхами: через кров, через незахищений статевий контакт, а також може передаватись від ВІЛ-інфікованої мами до дитини іноді – під час вагітності, а також під час пологів або грудного вигодовування.

– А зараз, коли зараз лікар робитиме щеплення, чи загрожує мені небезпека?

– ВІЛ можна інфікуватись лише при повторному використанні голки і шприців для уколів. Якщо шприц буде у стерильній упаковці – небезпеки немає.

Після уроків в школі Андрій з друзями йшли додому і весело гомоніли про щось. Враз один друг Андрія, Сергій, почав розповідати про те, що якось по телевізору бачив передачу про татування та пірсинг.

– Це так круто, мати на плечі татування орла, наприклад.

– Але це так боляче!!! Уяви, голка проколє твою шкіру аж до крові. – зауважив хтось із хлопців і Андрію відразу стало цікаво, чи може це бути одним із шляхів передачі інфекції. Він подумки звернувся до книги і та, також подумки відповіла йому, що ВІЛ можна одержати при нанесенні татування чи пірсингу тільки якщо голка, якою це робитимуть, буде нестерильною.

– Треба бути дуже обережним і пильнувати, щоб все було стерильним, – заговорив Андрій до друзів, – бо можна отримати ВІЛ-інфекцію.

Хлопці здивовано, але із зацікавленням глянули на свого товариша:

– Про що це ти?

І Андрійко заходився розповідати хлопцям про те, що таке ВІЛ та СНІД, про те, як можна вберегти себе і своїх рідних від цієї хвороби. Хлопці із запалом в очах слухали його, дивуючись, звідки він так багато знає. В одну мить він перемістився у центр уваги, але йому було байдуже, адже він хотів лише розповісти друзям, як захистити себе.

Вже ввечері, лягаючи спати, Андрій взяв книгу в руки:

– Дякую тобі, я так багато дізнався корисного.

– Дякувати треба не мені, це тобі спасибі, що все ж таки відкрив мене і задав перше питання, за те, що розповів друзям – тепер і вони знатимуть, як себе захистити.

Вранці, на тому місці, де вчора залишив книжку, Андрій знайшов лише записку, написану невідомою рукою, де були написані прощальні слова: «Всього тобі найкращого, хлопчику! Бажаю успіху в майбутньому і бережи себе, а я помандрую далі, щоб розповідати кожному, до кого потраплю про те, що мають знати усі».

Запитання до оповідання:

- 1. Що корисного отримав хлопець від знайомства з книгою?*
- 2. Що таке ВІЛ-інфекція та СНІД?*
- 3. Якими шляхами передається ВІЛ?*
- 4. А як ВІЛ-інфекція не передається?*

**ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДу ТА РИЗИКОВОЇ ПОВЕДІНКИ
СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРИТУЛКУ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ**

*Розроблена спеціалістами ВГЦ “Волонтер”
спільно з психологами притулків для
неповнолітніх.*

*Затверджена Міністерством України у
справах сім'ї, дітей та молоді наказом
№ 692 від 05.11.2004р.*

У сучасному світі в цілому та в Україні зокрема збереження здоров'я людини є однією з найважливіших проблем. В умовах сьогодення спостерігається поширення таких негативних явищ серед неповнолітніх як тютюнопаління, наркотизація, ранні статеві контакти, що, у свою чергу, призводить до різкого погіршення фізичного, психічного та репродуктивного здоров'я молодих людей.

На 31-ій сесії ООН у вересні 2002 року Комітет з прав дитини, розглянувши доповідь України про стан здоров'я в державі дітей та молоді, рекомендував більше уваги приділити здоров'ю дітей, які знаходяться у закритих закладах країни. Висловивши занепокоєність зростанням кількості дітей та підлітків, що вживають наркотики, алкоголь, кількістю підліткових абортів, поширеністю ВІЛ-інфекції та ІПСШ серед молоді, Комітет рекомендував вжити негайних заходів щодо зниження цих загрозливих тенденцій.

Проблема поширення ВІЛ/СНІДу серед населення в Україні за останні роки набула загрозливого характеру. На 1 вересня 2004 року зареєстровано 70283 ВІЛ-інфікованих, серед яких 656 дітей, 5203 дитини народжено від ВІЛ-інфікованих матерів. Найбільш швидкими темпами ВІЛ/СНІД поширюється серед “груп ризику”, зокрема “дітей вулиці”. Упродовж 2003 року з діагнозом ВІЛ-інфекція в притулках для неповнолітніх виховувалися 9 хлопців та 10 дівчат, з них у трьох хлопців діагностували СНІД.

Ці цифри ще раз підтверджують важливість для нашого суспільства пошуку шляхів вирішення проблеми збереження здоров'я підлітків, усвідомлення ними власного здоров'я як найбільшої цінності, розуміння визначальної ролі здорового способу життя у його збереженні та формування відповідальної поведінки кожної дитини щодо свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

Одним із шляхів вирішення цих проблем є включення в систему соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми у притулку занять з профілактики ВІЛ/СНІДу.

Їх *мета* полягає у формуванні когнітивного (знання), операційного (вміння) та мотиваційного компонентів готовності неповнолітніх до збереження власного здоров'я.

Основними *завданнями* профілактичних занять є:

- формування у вихованців притулків для неповнолітніх особистого ставлення до власного здоров'я як базової цінності;

- обґрунтування важливості дотримання правил гігієни та формування навичок виконання гігієнічних процедур;

- інформування неповнолітніх про шкідливість для їх здоров'я вживання наркотичних речовин;

- ознайомлення вихованців з особливостями статі, основами статевого і репродуктивного здоров'я, ризиками раннього статевого життя;

- формування у вихованців притулку для неповнолітніх навичок відповідальної поведінки.

У результаті профілактичних занять вихованці притулку для неповнолітніх оволодіють *уміннями*:

- доглядати за своїм тілом та використовувати навички виконання гігієнічних процедур;

- аналізувати власну поведінку та поведінку оточуючих, прогнозувати наслідки такої поведінки для власної безпеки та збереження здоров'я;

- уникати небезпечних ситуацій, пов'язаних із ризиком для здоров'я;

- брати на себе відповідальність за збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Програма складається з п'яти модулів і розрахована на 27 занять тривалістю 1 година. Профілактичні заняття за програмою проводяться протягом двох місяців по 3 заняття на тиждень.

Заняття організовують в малій групі, до складу якої входить 3-6 осіб. При формуванні груп варто враховувати вік дітей, різницю в ступені тяжкості соціальної дезадаптації, різний рівень їх інтелектуального та особистісного розвитку, стан соматичного здоров'я, термін перебування дитини в притулку.

Основними формами роботи на заняттях з дітьми 6-9 років має бути тематичне малювання, рольові та імітаційні ігри, обговорення казок, оповідань, фільмів, розвиваючі вправи.

На заняттях з підлітками 12-16 років поширеними формами роботи можуть бути "мозкові штурми", дискусії, виконання групових та індивідуальних завдань творчого характеру, рольові ігри, розв'язування різноманітних ситуацій морального вибору.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРОГРАМИ
З ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ ТА РИЗИКОВОЇ ПОВЕДІНКИ
СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРИТУЛКУ**

I. Модуль “Здоров’я як цінність”

Мета: формувати у вихованців притулку ставлення до здоров’я як однієї з найважливіших цінностей в житті людини

Основні поняття: цінність, здоров’я, система, здоровий спосіб життя

Загальна кількість годин: 3 год.

<i>Теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1. Значення загальнолюдських цінностей у житті людини <ul style="list-style-type: none"> □ Характеристика загальнолюдських цінностей □ Цінності в твоєму житті □ Значення життєвих цінностей для людини 	1 год.
2. Здоров’я як загальнолюдська цінність <ul style="list-style-type: none"> □ Здоров’я як одна з провідних загальнолюдських цінностей □ Що значить бути здоровим? □ Зміст поняття „здоров’я”. 	1 год.
3. Основи здорового способу життя <ul style="list-style-type: none"> □ Здоровий спосіб життя як запорука здоров’я □ Складові здорового способу життя □ Як підліток може вести здоровий спосіб життя 	1 год.

II. Модуль “Гігієна як основа здоров’я людини”

Мета: ознайомити вихованців з основами гігієни як важливої умови здоров’я людини; формувати навички особистої гігієни та вміння застосовувати їх в повсякденному житті

Основні поняття: гігієна, самовиховання, самоповага, фізіологія, повноцінне харчування

Загальна кількість годин: 5 год.

<i>Теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1. Гігієна як основа здорового способу життя людини <ul style="list-style-type: none"> □ Визначення поняття “гігієна” □ Гігієна – основа здоров’я людини □ Необхідність дотримання правил гігієни 	1 год.
2. Гігієна тіла людини <ul style="list-style-type: none"> □ Анатомо-фізіологічні особливості будови тіла людини □ Анатомо-фізіологічні особливості статі □ Особливості догляду за різними частинами тіла 	2 год.

3. Гігієна харчування <ul style="list-style-type: none"> □ Основи гігієни харчування □ Культура харчування □ Раціональне харчування як важлива складова здоров'я 	<i>1 год.</i>
4. Гігієна побуту <ul style="list-style-type: none"> □ Гігієна одягу людини □ Гігієна житлового приміщення 	<i>1 год.</i>
III. Модуль “Особливості наркозалежної поведінки неповнолітніх”	
Мета: надати неповнолітнім інформацію про небезпеки вживання наркотичних речовин; сприяти розумінню необхідності відмови від ризикової поведінки	
Основні поняття: ризик, ризикова поведінка, залежність, види залежності, наркотичні речовини	
Загальна кількість годин: 7 год.	
<i>Теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1. Узалежнена поведінка <ul style="list-style-type: none"> □ Залежність, її види та прояви □ Механізми формування психічної та фізичної залежностей 	<i>1 год.</i>
2. Тютюнопаління як різновид наркозалежної поведінки <ul style="list-style-type: none"> □ Вплив тютюну на організм людини □ Наслідки тютюнопаління для організму людини □ Шляхи позбавлення від паління 	<i>1 год.</i>
3. Алкоголь та алкогольна залежність <ul style="list-style-type: none"> □ Алкоголь та його вплив на організм людини □ Алкогольна залежність та її наслідки □ Можливості позбавлення від алкогольної залежності 	<i>1 год.</i>
4. Токсикоманія як різновид узалежненої поведінки <ul style="list-style-type: none"> □ Вплив токсичних речовин на організм людини □ Наслідки токсикоманії для здоров'я підлітка □ Способи позбавлення від токсикоманії 	<i>2 год.</i>
5. Характеристика наркотичної залежності неповнолітніх <ul style="list-style-type: none"> □ Наркотики та їх вплив на організм людини; □ Шляхи позбавлення від наркотичної залежності 	<i>2 год.</i>
IV. Модуль “Статеве та репродуктивне здоров'я підлітків”	
Мета: надати інформацію про особливості статевого та репродуктивного здоров'я	
Основні поняття: стать, статеве дозрівання, статеве здоров'я, репродуктивне здоров'я, любов, дружба, статеві стосунки, аборт, ІПСШ	
Загальна кількість годин: 6 год.	
<i>Теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1. Особливості статі <ul style="list-style-type: none"> □ Поняття статі □ Особливості статевого дозрівання дівчаток □ Особливості статевого дозрівання хлопчиків 	<i>1 год.</i>

2. Дружба та кохання в житті людини <ul style="list-style-type: none"> □ Дружба – основа взаємин між людьми □ Закоханість та кохання □ Сексуальність і ставлення до неї □ Статеві відносини та статева зрілість □ Сексуальні домагання та сексуальне насильство 	2 год.
3. Репродуктивне здоров'я людини <ul style="list-style-type: none"> □ Основи репродуктивного здоров'я □ Аборт та його наслідки для організму дівчини 	1 год.
4. Інфекції, які передаються статевим шляхом <ul style="list-style-type: none"> □ Характеристика різних видів ІПСШ □ Способи захисту від ІПСШ □ Важливість відповідальної поведінки людини у збереженні статевого та репродуктивного здоров'я 	2 год.
V. Модуль “Основи профілактики ВІЛ/СНІДу”	
Мета: надати інформацію про ВІЛ та СНІД; сприяти формуванню у підлітків толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих	
Основні поняття: ВІЛ, СНІД, імунітет, Т-лімфоцити, „період вікна”, толерантність	
Загальна кількість годин: 6 год.	
Тем	Кількість годин
1. Характеристика ВІЛ/СНІДу <ul style="list-style-type: none"> □ Історія появи ВІЛ □ Відмінність між ВІЛ та СНІДом □ Особливості руйнівного впливу ВІЛ на імунну систему людини □ Стадії розвитку СНІДу 	2 год.
2. Шляхи передачі ВІЛ <ul style="list-style-type: none"> □ Статевий шлях інфікування ВІЛ □ Інфікування через кров (переливання крові, вживання ін'єкційних наркотиків) □ Передача ВІЛ від ВІЛ-інфікованої матері до дитини □ Як ВІЛ не передається 	2 год.
3. Засоби запобігання ВІЛ <ul style="list-style-type: none"> □ Знання про шляхи передачі ВІЛ та відповідальна поведінка – основа захисту від ВІЛ-інфекції □ Діагностика ВІЛ 	1 год.
4. Ставлення до ВІЛ-інфікованих людей <ul style="list-style-type: none"> □ Поняття толерантності □ Толерантне ставлення до ВІЛ-інфікованих 	1 год.

Модуль “Здоров’я як цінність”

З дитиною важко говорити про загальнолюдські цінності – любов, відповідальність, добро та зло, як про абстрактні поняття. Необхідно втілювати ці цінності у щоденне спілкування з дитиною, у взаємини з нею. Адже загальновідомо, що безпека та любов, задоволення від заохочення, усвідомлення свободи та вмотивованих заборон, приємної атмосфери щоденного спілкування складають основу морального розвитку дитини та формують систему її цінностей.

Адже душевні переживання – механізм набуття дитиною душевного досвіду, завдяки якому йде засвоєння цінностей. Саме вихователі та персонал притулку, де знаходиться дитина, може допомогти їй усвідомити, що оточуючий світ не такий ворожий та небезпечний, яким вона звикла його бачити, що вона – дитина – також може впливати на події, що трапляються з нею, що саме вона може керувати своїм життям та обрати шлях, яким піде далі.

Організуюючи виховну роботу з дітьми та підлітками, ми так чи інакше апелюємо до їх ціннісних орієнтацій. Для виховання у дитини ставлення до здоров’я як до базової цінності, важливе її внутрішнє переконання у необхідності такої цінності. Відомо, що людина пізнає навколишній світ та речі у ньому лише тією мірою, якою вона їх олюднює, включає у систему власних цінностей, робить їх опорними пунктами свого духовного, інтелектуального, чуттєвого та фізичного розвитку.

За опитуванням, проведеним Всеукраїнським громадським центром “Волонтер” навесні 2004 року (опитано 140 вихованців притулків для неповнолітніх України, віком 12 – 17 років), 74% респондентів як найважливішу цінність для себе визначили сім’ю. Таку цінність як здоров’я обрали 56 % опитаних, власний дім є цінністю для 43% неповнолітніх, освіта – 29%, дружба та любов – 19%. Такі цінності, як гроші, безпека та робота були обрані лише 7 – 9 % вихованців.

Отже, здоров’я як цінність є важливою для більшості дітей, які через певні обставини опинилась на вулиці. Проте виникає ряд запитань:

- чи усвідомлює дитина, що вкладається в зміст такого поняття, як “здоров’я”;
- чи знає дитина, від яких факторів залежить її здоров’я;
- чи усвідомлює дитина свою відповідальність за власне здоров’я чи, захворівши, відчуває себе жертвою обставин.
- Тому під час занять варто приділити час їх обговоренню та підвести дітей до висновку про те, що дитина сама, перш за все, відповідальна за своє здоров’я.

Модуль “Гігієна як основа здоров’я людини”

У давнину з метою збереження здоров’я народ дотримувався звичаїв, які допомагали йому зберігати життя у несприятливих умовах середовища. У

народних традиціях, що передавались з покоління в покоління, у старих рукописах, що збереглися з давніх часів, письмових і усних правилах поведінки знаходимо багато цікавих висловлювань і порад щодо виховання здорових дітей. Перші гігієнічні вказівки про організацію дня дитини, особисту гігієну, фізичне виховання, харчування і навіть санітарне влаштування шкіл зустрічаються у “Повчанні Володимира Мономаха дітям” (XI ст.), “Домострої” (IV-XVI ст.), «Азбуковнику» (XVII ст.), «Регламенті або уставі духовної колегії» Феофана Прокоповича (1721).

Сьогодні гігієнічне виховання – це частина загального виховання, а гігієнічні навички – невід’ємна складова здорового способу життя. Важлива роль у профілактиці різноманітних захворювань належить саме гігієні. Особиста гігієна – це догляд за своїм тілом та зберігання його у чистоті.

У дошкільному та молодшому шкільному віці дитина легко піддається виховним впливам завдяки розвиненому почуттю наслідування, спостережливості, цікавості і потребі у самостійних діях. Тому необхідно використовувати ці психологічні особливості віку дитини під час навчання її гігієнічним навичкам. Для цього широко практикується наочний показ правильного виконання гігієнічних процедур. Закріплення цих навичок відбувається швидше, якщо у часі вони співпадають з виконанням чергових режимних моментів (чищення зубів перед сном, полоскання ротової порожнини після їжі тощо). Велике значення має особистий приклад дорослих, який діти зазвичай наслідують і поважно до нього ставляться.

У підлітковому віці для формування корисної звички людина повинна йти від знання через розуміння до твердого переконання. Далі слідують такі етапи: вироблення навичок виконання гігієнічних маніпуляцій, які шляхом багаторазових вправлянь перетворюються на звичку. У підлітковому віці формування стійкої звички визначається особливостями розвитку мотиваційно-вольової сфери особистості.

Під час розгляду внутрішніх умов мотивації важливо враховувати психологічні особливості особистості (тип нервової системи, темперамент, характер). Ці особливості накладають неповторний відбиток на структуру вихідних спонукань і динаміку процесів мотивації.

Для заохочення бажаної діяльності і закріплення правильної поведінки у виконанні гігієнічних навичок можна використовувати жетонну систему винагород. Жетон будь-якого вигляду є символічним замінником: певна кількість жетонів може бути обміняна на бажану для дитини річ. Також важливими для дитини є підтримка та схвалення вихователя.

Модуль “Особливості наркозалежної поведінки неповнолітніх”

До узалежненої поведінки відносять наркозалежність, токсикозалежність, алкозалежність, паління.

Зазвичай підлітки розглядають свою діяльність як джерело позитивних емоцій. Бездоглядні діти, як правило, не розглядають свою діяльність як джерело позитивних емоцій, навпаки, вони чекають тільки негативну. На їхню думку, все, що з ними відбувається, не залежить від них і не є наслідками їхньої поведінки, що

вони не можуть керувати власним життям, досягати позитивних емоцій таким самим чином, як це робить більшість дітей та молоді. Але потреба в досягненні позитивних емоцій від цього не втрачається. Підліток прагне відчувати стан задоволення, радості, позитивні емоції від спілкування, але не бачить шляхів досягнення цього. Дізнавшись, що такий стан можна викликати штучно, він, не задумуючись, починає вживати наркогенні речовини. Мотивацією є спокуса легко поринути від холоду та порожнечі дійсності у “теплі обійми” тютюнової, алкогольної та наркотичної залежності. Це призводить до того, що мислення у таких дітей змінюється і стає повністю підпорядковане емоціям. Реальним стає лише те, що відповідає бажанню. Залежний погоджується, наприклад, що алкоголь шкідливий, але тут же додає: “Це допомагає заспокоїтись, адже негативні емоції шкідливі”, “Щоб зігрітися і не захворіти” тощо.

Для узалежнених неповнолітніх характерна ілюзорна впевненість в тому, що вони контролюють себе і можуть в будь-який момент перервати залежність.

Профілактика узалежненої поведінки серед вихованців притулку для неповнолітніх має включати не лише інформацію про види психоактивних речовин, їх шкідливий вплив на фізичне та психологічне здоров'я дитини, про міру кримінальної відповідальності, а й спиратися на загальнолюдські цінності, систему цінностей дитини та авторитетних для неї дорослих чи однолітків, і через актуалізацію зазначених дітьми цінностей формувати навички виходу з кризових ситуацій, навички відмови від вживання шкідливих речовин, надати інформацію про альтернативні методи зняття стресу та втоми, вирішення реальних проблем, а також інформацію про установи та заклади, куди можна звернутись по допомогу у будь-якій ситуації.

Важливо пам'ятати, що вихованці притулку – це, перш за все, діти, а головними потребами дітей є любов, почуття захищеності та безпеки.

Працюючи з дітьми за темами цього модуля, необхідно пам'ятати про три рівні профілактики та про те, що групи дітей доцільно формувати переважно не за віковим цензом, а за життєвим досвідом.

При роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку потрібно враховувати рівень стійкості та продуктивності їх уваги. Необхідно пам'ятати, що дитина молодшого шкільного віку спроможна активно сприймати інформацію до 7 хвилин, а дитина дошкільного віку і того менше. Тому необхідно використовувати різноманітні інтерактивні форми роботи, цікаві дітям даного віку.

В групі, де діти підліткового віку не мають досвіду вживання психоактивних речовин, доцільно буде надати інформацію про їх шкідливий вплив на фізичне і психічне здоров'я дитини та відповідальність за протиправну поведінку. В діалозі з дітьми можна спиратися на їх систему цінностей та заохочувати до ведення здорового способу життя.

В групі дітей, які вже мали досвід вживання наркогенних речовин, необхідно надати інформацію про їх шкідливий вплив на фізичне та психологічне здоров'я дитини, про міру кримінальної відповідальності та ризику, пов'язані із вживанням таких речовин. Доцільно також поговорити з дітьми про випадки з їх життя, про їх знайомих, які вживали чи продовжують вживати наркогенні речовини, подумати навіщо вони це роблять, пригадати ситуації, коли хтось із знайомих був під впливом наркотичних чи психоактивних речовин. Можна обговорити, яким був зовнішній вигляд цієї людини, чи виглядала вона щасливою.

Серед дітей, які постійно вживають наркогенні речовини доцільно говорити не лише про їх шкоду для фізичного, психічного та соціального благополуччя дитини, а й вести мову про те, як можна зменшити ризики, пов'язані із вживанням таких речовин.

Модуль “Статеве та репродуктивне здоров'я підлітків”

Експерти свідчать, що безпритульні діти вступають у сексуальні відносини, не досягши віку статевої зрілості. Часто перший сексуальний досвід вони отримують у 10-11 років. Як сексуальні об'єкти за символічну винагороду або ж без неї дорослі можуть використовувати дітей 5-6 років.

Сексуальний досвід безпритульних дітей набувається в обстановці, де мова вже не йде ні про дотримання гігієнічних норм, ні про використання запобіжних засобів, щоб попередити інфікування або вагітність, ні про безпеку взагалі, в обстановці, що аж ніяк не сприяє фізичному і моральному здоров'ю дітей.

При підготовці занять за цим модулем важливо пам'ятати про причини, через які безпритульна дитина може вступати у статеві відносини і відповідно до цього підбирати форми та методи роботи з нею.

Найбільш поширеними причинами вступу дітей у сексуальні відносини до досягнення ними віку статевої зрілості є:

- компенсація почуття непотрібності власним батькам та, відповідно, бажання бути потрібним кому-небудь;
- відсутність доброзичливого ставлення від рідних;
- прагнення довести одноліткам та старшим свою “дорослість”;
- наслідування прикладів поведінки, які прийняті в групі однолітків;
- цікавість;
- бажання бути матеріально незалежною;
- несформована система моральних цінностей;
- задоволення статевого потягу (діти, що знаходяться у пубертатному періоді);
- неадекватний психічний стан внаслідок алкогольного чи наркотичного сп'яніння;
- психічні захворювання;
- негативний вплив засобів масової інформації;
- прагнення до “гострих” відчуттів, “екстриму”.

У модулі, що стосується статевого та репродуктивного здоров'я, немає таких тем, які були б недоступні певній віковій категорії. Для кожного вікового періоду необхідно підібрати відповідну інформацію, а також форми та методи, які допоможуть ефективно донести її до дитини.

Діти, що вже мають уявлення про стать та власну статеву ідентифікацію, повинні знати про небезпеку раннього вступу у статеве життя та про необхідність використання запобіжних засобів, а зокрема – презервативу, у тому разі, якщо вони, попри все, обирають статеве життя.

Готуючись до заняття, на якому мова буде йти про необхідність використання презервативу, необхідно зважати на причини, через які підлітки, що живуть на вулиці, можуть відмовлятися від його використання:

- байдужість до свого здоров'я та здоров'я партнера;
- відсутність навичок правильного використання презервативу;
- стереотипи: “притуплює відчуття”; “постійно рветься”, “соромно запропонувати”, “все одно – не захищає” тощо;
- З огляду на дані причини, висловлені самими дітьми, а також ті, які будуть з'ясовані у діалозі з учасниками групи, важливо переконати неповнолітніх переглянути своє ставлення до даної проблеми.
- Важливо пам'ятати про те, що причиною раннього початку статевого життя може бути пережите дитиною сексуальне насильство, адже:
- часто діти, що більшу частину свого життя проводять на вулиці, можуть піддаватися сексуальному насиллю як з боку ровесників, так і з боку дорослих, що використовують беззахисність дітей;
- причиною того, що дитина обирає вулицю, може бути сексуальне насильства щодо неї вдома з боку батька або вітчима.

Окрему увагу слід приділити роботі з дітьми, які вилучені зі сфери секс-бізнесу. При цьому варто знати, що бідність великої частини населення, особливо тієї, що проживає у невеличких містечках та селах, є однією з причин проституції, сексуальної експлуатації не лише жінок, а й дітей та підлітків дорослими, або навіть – власними батьками.

Спеціалісти, що зустрічаються з дитячою проституцією, мають пам'ятати, що дитина не є основним винуватцем тієї ситуації, в яку вона потрапила, це не її власний життєвий вибір. Пияцтво та наркотична залежність батьків, обтяжена спадковість, покинутість дитини напризволяще, відсутність будь-якого тепла та любові з боку родичів чи ж, навпаки, надмірна “увага” з боку когось із старших, для кого дитина стає об'єктом сексуального задоволення, – ось що виштовхує дитину на вулицю.

За рахунок того, що діти, які потрапляють до притулку, позбавлені батьківської любові, а часто і будь-яких позитивних емоцій, про що вже згадувалося у блоці III, страждають від недостатку уваги до них, яка так важлива для дітей протягом дорослішання, а особливо у період статевого дозрівання, мають при цьому ж такі самі потреби, як і їх ровесники, що виховуються у благополучних сім'ях: у ранньому дитинстві їм необхідно якомога частіше притулятися до батьків, відчувати дотик ласкавої руки, чути лагідні слова на свою адресу; дорослішаючи, діти відчують потребу у підтримці, надійному плечі, на яке можна спиратися у разі виникнення проблем; знаходячись у пубертатному періоді, періоді формування лібідо, в залежності від фази (платонічної, еротичної або ж сексуальної), діти також мають певні потреби, що пов'язані з статево-рольовою поведінкою.

Звісно, дитині, що опинилася на вулиці, дуже важко реалізувати ці потреби, а пошук шляхів їх реалізації також може стати причиною вступу у статеве життя до віку повного статевого дозрівання, про що вже згадувалося, а також однією з причин дитячої мастурбації.

Мастурбація досі вважається чимось ненормальним, про що говорять із осудом. Дітей лякають різними наслідками мастурбації, придумуючи найрізноманітніші жахи типу виростання волосся на долонях, неможливість мати

дітей тощо. Насправді, мастурбація – це поширений спосіб зняття зайвої статевої напруги, регуляції рівня статевих гормонів в організмі.

Психологи відмічають, що підліткова мастурбація слугує засобом розрядки статевого потягу, який викликається фізіологічними причинами (переповнення сім'яних міхурів, механічне подразнення геніталій тощо), але, з іншого боку, вона також стимулюється факторами соціального середовища: прикладом ровесників, бажанням перевірити свою потенцію, отримати фізичне задоволення тощо.

У багатьох хлопців мастурбація викликає першу еякуляцію, причому чим раніше дозріває підліток, тим вірогідніше, що він вдається до такого способу самозадоволення.

Так, відомий дослідник психології підлітків І. Кон зазначає, що стародавній табу і уявлення про небезпеку мастурбації, що підкреслюється безліччю міфів про неї з боку дорослих, глибоко закладені у свідомості підлітків, тому заняття онанізмом у багатьох пов'язані з почуттям провини та страху перед наслідками. Намагаючись подолати “згубну звичку”, підліток, зазвичай, зазнає поразки. Це може викликами у нього сумніви щодо цінності власної особистості, особливо вольових якостей, знижує самоповагу, спонукає сприймати невдачі та труднощі у навчанні та спілкуванні з однолітками як наслідок свого “пороку” і може сприяти розвитку невротичних реакцій.

Вчений вказує, що багато чоловіків схильні вважати підліткову мастурбацію причиною своїх сексуальних невдач та труднощів, а у жінок вона часто пов'язана із заниженою самоповагою. Фактично ж під час нормального розвитку після початку стабільного статевого життя мастурбація або припиняється, або різко знижується.

Отже, якщо у спеціаліста виникає потреба обговорювати з вихованцем тему мастурбації, то він, безперечно, повинен добре орієнтуватися в її природі, не має залякувати дитину, розповідаючи про страшні та незворотні наслідки мастурбації. Спеціалісту важливо пам'ятати, що мастурбація для підлітків є однією з альтернатив ризиковій поведінці – вступу у статеві відносини.

Лише оточивши дитину ласкою, турботою та увагою, створивши атмосферу, де пануватимуть позитивні емоції, залучаючи її до цікавих занять, корисного та різноманітного дозвілля, можна досягти переключення уваги дитини зі статево-сексуальної на інші сфери життя.

Модуль “Основи профілактики ВІЛ/СНІДу”

Під час проведення занять за темами цього модуля спеціалісту необхідно орієнтуватися на рекомендації, наведені у попередніх блоках, а також враховувати такі моменти:

- з'ясувати, чи є в у групі ВІЛ-інфіковані діти або діти, чий батьки померли від СНІДу;
- уникати стереотипів про те, що існують “хороші” та “погані” люди, наголошувати, що існують лише “хороші” та “погані” вчинки;
- обговорювати не лише шляхи передачі ВІЛ, а й те, як не можна інфікуватися вірусом;

- приділяти увагу наданню інформації дитині про те, де можна зробити обстеження на ВІЛ, чому важливе дане обстеження, а також щодо закладів, де можна отримати докладну інформацію з питань ВІЛ/СНІДу;
- розкрити поняття толерантність та толерантне ставлення до ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД людей;
- під час розмови з дітьми не вживати слова “повинен”, яке часто налаштовує дитину на негатив та викликає недовіру до дорослого.

У роботі з профілактики ВІЛ/СНІДу не варто використовувати модель залякування, яка на сьогодні визнана недіючою. Лише професійно викладена достовірна інформація може стати основою усвідомлення дитиною проблеми, що стане запорукою відповідної поведінки.

Спеціалісту слід дуже ретельно добирати плакати та буклети, які він планує використовувати під час заняття. Кожен інформаційний матеріал, що пропонується дитині, повинен супроводжуватися коментарями спеціаліста.

Також важливо пам'ятати про недопустимість застосування наочних засобів, на яких зображені елементи смерті (черепи, голки, хрести тощо). Ілюстративні матеріали, що пропонуються учасникам профілактичних заходів, повинні налаштовувати на позитив: добро, любов, злагоду, здоров'я, а не наголошувати на смерті, як наслідку нездорового способу життя. Адже зазвичай наслідки, що віддалені у часі, є абстрактними для дитини і не сприймаються нею.

Література

1. Аспекти здоров'я / Авт. кол.: О.В. Вакуленко, О.О. Стойка, Л.П. Шнеренко. – К., 2002.
2. Вермиенко Ю.В., Келасьев В.Н. Профилактика наркомании в подростковой среде: Учеб. пособие / Под ред. Келасьева. – Спб., 2001.
3. Ворник Б.М., Голоцван О.А., Голубов О.П., Коломієць В.П., Подшивалов К.В. Безпечна поведінка (Інформаційний посібник для підлітків та молоді). – К., 1999.
4. Говорун Т.В., Кікінеджи О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. – Тернопіль, 1999.
5. Дети в кризисных ситуациях: профилактика негативных явлений и социально-психологическая помощь / Под общ. ред. И.Д. Зверевой. – К., 2001.
6. Діти вулиці. Методичні рекомендації по роботі з “дітьми вулиці” / Упорядник Зінченко А.Г. – К., 1999.
7. Енциклопедія для хлопців: Для ст. шк. Вік / Авт.-упоряд. В.М. Петров. – К., 2001.
8. Как уберечь детей от наркотиков. – М., 1999.
9. Кобыща Ю. В., Пурик-Бондаренко Е. П. Молодежи о СПИДе. – К., 1994.
10. Красовский К. Как я могу помочь освободиться от курения близкому мне человеку. – К., 2000.
11. Личко А.Е., Битинский В.Л. Подростковая наркология. – М., 1991.

- 12.Максимова Н.Ю. Воспитательная работа с социально-дезадаптированными школьниками. – К.,1997.
- 13.Максимова Н.Ю., Толстоухова С.В. Соціально-психологічні аспекти профілактики адиктивної поведінки підлітків та молоді. – К., 2000.
- 14.Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения. – М., 2001.
- 15.Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі. / За заг. ред. Лазаренко Б.П., Пінчук І.М. – К., 2002.
- 16.Моніторинг та оцінка ефективності проекту “Профілактика ВІЛ/СНІДу серед молодих людей, які вживають наркотики ін’єкційним шляхом» / О.О. Яременко, О.М. Балакірева та ін. – К., 2002.
- 17.Особливості сексуальної поведінки та орієнтації неповнолітніх. Серія “Здоров’я та поведінкові орієнтації учнівської молоді”. Випуск II. – К., 2002.
- 18.Пономаренко В.С., Воронцова Т.В. Проект «Школа проти СНІДу»: Інформаційний буклет для директорів шкіл, методистів, учителів і адміністраторів системи шкільної освіти. – К., 2004.
- 19.Понтон Линн. Сексуальная жизнь подростков. – М., 2001.
- 20.Предупреждение подростковой и юношеской наркомании / Под ред. С.В.Березина, К.С.Кислецкого,И.Б.Орешникова. – М., 2000.
- 21.Проблеми наркоманії, ВІЛ-інфекції та ЗПСШ в Україні. Випуск № 2. К., 2001.
- 22.Профилактика ВИЧ/СПИДа, ИППП. Методическое руководство по работе с молодежной аудиторией для молодежных лидеров и инструкторов программы «Равный поможет равному». – М., 1999.
- 23.Профілактика негативних явищ в молодіжному середовищі. Інформаційно-методична збірка для спеціалістів соціальної роботи з дітьми та молоддю. – К., 2003.
- 24.Прояви турботу та обачливості. / Ворник В.М., Оржехівська В.М., Голоцван О.А. – К., 2002.
- 25.Сирота Н.А., Ялтонский В.М., Хажиллина И.И., Видерман Н.С. Профилактика наркомании у подростков: от теории к практике. – М.,2001.

Рекомендації

по здійсненню профілактичних заходів, розроблені спеціалістами притулків для неповнолітніх – учасниками ряду семінарів, проведених у рамках проекту

Методична рада Всеукраїнського громадського центру “Волонтер” висловлює подяку учасникам семінарів, які були проведені в рамках проекту, за участь у розробці рекомендацій для колег по організації профілактичних занять.

Вважаємо за корисне включити дані рекомендації до збірки, сподіваючись, що вони стануть у нагоді спеціалістам під час підготовки профілактичних занять.

Пам'ятка	Зміст
Підбираючи учасників, необхідно враховувати:	кількісний склад групи: від 3 до 6 осіб
	якісний склад групи:
	об'єднання дітей
	<ul style="list-style-type: none">• за досвідом• за віком• за статтю
Розробляючи заняття блоків програми, варто завернути увагу на:	врахування:
	<ul style="list-style-type: none">• психологічних особливостей безпритульної дитини• конкретної „життєву” історію дитини• відрізок часу, який вона живе на вулиці• освітній рівень дитини• розумові можливості до сприйняття певної інформації (доступність)
	використання:
	<ul style="list-style-type: none">• принципу дозованості інформації• методів, доступних для дитини, її вікових та розумових можливостей• інтерактивних методів подання інформації, де дитина є не об'єктом, а суб'єктом навчання• поєднання візуального, аудіального та кінестетичного стилю подання інформації• активне застосування стимулювання та заохочення дитини• по-можливості, використання індивідуальної роботи з дитиною

Пам'ятка	Зміст
<p>Проводячи заняття з дітьми необхідно враховувати:</p>	<p>атмосфера заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поєднання серйозності та важливості інформації з атмосферою гри • з першої зустрічі з дитиною створення доброзичливої атмосфери відкритості та розуміння <p>організація заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> • проведення попередньої бесіди з дитиною, яка має залучатися до програми, підготовка її до участі у групі, анкетування дитини тощо • систематичність у проведенні занять • залучення до проведення занять авторитетних для дітей працівників притулку • по-можливості, організація цікавих зустрічей зі спеціалістами (але такими, що мають досвід роботи з даною категорією дітей) • організація зворотного зв'язку з вихованцями (стимулювання запитань, обговорення результатів заняття, організація "пошти довіри" тощо)
<p>Організовуючи профілактичне заняття за програмою, варто пам'ятати про:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • небезпеку викривлення дитиною неякісно поданої інформації • ризик формування у дитини негативного ставлення до протилежної статі при розгляданні тем четвертого блоку програми • важливість застереження від "наклеювання ярликів" на дитину, розглядаючи теми блоків. Дитина повинна відчувати, що може бути з Вами відвертою, відкрито розповідати про власний спосіб життя. Ми не говоримо "не треба", "не роби", "змінисть", "це гидко", а говоримо "я пропоную тобі", "подумай", "спробуй" • основний принцип профілактичної програми "Не нашкодь!" • стереотипи та комплекси ведучого, а також його недостатня обізнаність з питань, передбачених програмою, можуть сприяти викривленню ним тієї інформації, яку він подає дітям • про важливість безоціночного ставлення ведучого до дітей • про феномен зневіри дітей та недовіри до дорослих взагалі

Пам'ятка	Зміст
<p>Особа ведучого:</p>	<p>пріоритети:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>комунікабельність та відкритість у спілкуванні</i> • <i>робота з дітьми повинна починатися з роботи спеціаліста над собою, власними знаннями, установками, стереотипами та переживаннями</i> • <i>безумовна любов до кожної дитини та вміння сприймати її такою, якою вона є</i> • <i>власна спрямованість на здоровий спосіб життя</i> <p>знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>володіння спеціальними знаннями, необхідними для повноцінного викладення блоків програми</i> • <i>володіння знаннями, що можуть доповнити та розширити блоки програми</i> • <i>знання методів та форм, що використовуються з різними віковими групами дітей</i> • <i>знання психологічних особливостей віку та даної категорії дітей</i> <p>вміння та навички:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>застосовувати на практиці власний досвід та знання</i> • <i>вміння “приєднуватись” до дитини: можливість говорити з дитиною її мовою, ставати на одну сходинку з вихованцем, не повчати “зверху”, а говорити на рівних</i> • <i>вміння встановлювати співпрацю з іншими спеціалістами притулку, заохочення їх до спільної роботи</i> • <i>вміння та прагнення налагоджувати співпрацю з установами та спеціалістами району (міста, регіону, області), що займаються вирішенням даних проблем</i> • <i>вміння аналізувати проведену роботу та вносити корективи відповідно до аналізу</i>
<p style="text-align: center;">Пам'ятайте, що чи не найголовнішим у здійсненні профілактичної роботи є всебічна інформованість та власне бажання й віра у доцільність, необхідність та ефективність тієї роботи, яку ви проводите!</p>	